

INDEX 339202

NOTATKI

KWARTALNIK TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO

PŁOCKIE

Płock

3/240

2014

ISSN 0029-389X

INFORMACJA DLA AUTORÓW

Materiały do „Notatek Płockich” prosimy przysyłać w 1 egzemplarzu (wydruk komputerowy wraz z płytą CD), napisanym zgodnie z normą (tj. 30 wierszy na stronie, 65 znaków w wierszu, bez poprawek), maksymalna objętość 15 stron wraz z przypisami.

Prosimy również o krótką informację Autora o sobie: wykształcenie, tytuł lub stopień naukowy, miejsce zatrudnienia, telefon i adres e-mail do wiadomości redakcji.

Artykuły prosimy zaopatrzyć w abstrakt w języku polskim o objętości do 250 znaków oraz zestawienie słów kluczowych (nie więcej niż 5).

Prosimy o dołączenie, po przypisach, tytułu artykułu i „Summary” w języku angielskim o objętości do 300 znaków.

Informujemy, że wydrukowanie artykułu uwarunkowane jest uzyskaniem pozytywnej recenzji wydawniczej.

Redakcja „Notatek Płockich”

Na okładce: Ratusz w Płocku.
Rys. Paweł Tencer

Skład i druk:
Wydawnictwo i Poligrafia „IWANOWSKI”
09-407 Płock, ul. Dziewiarska 7
Tel. (0-24) 26-36-593
e-mail: wydawnictwo@iwanowski.com.pl

PŁOCK NOTICES

SCIENTIFIC SOCIETY OF PŁOCK
(published since July 1956)

3/240
JULY – SEPTEMBER
2014

EDITORIAL BOARD

WIESŁAW KOŃSKI
(EDITOR-IN-CHIEF)

KRYSZYNA STASZEWSKA
(EDITORIAL SECRETARY)

MAŁGORZATA DUCH
GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI
ANDRZEJ JERZY PAPIEROWSKI
RENATA WALCZAK

SCIENTIFIC COUNCIL

PROF. DR HAB. SC. ZBIGNIEW KRUSZEWSKI
(CHAIRMAN)

REV. PROF. DR HAB. AMANTIUS AKIMJAK (Slovakia)
PROF. DR HAB. ROMUALD BRAZIS (Lithuania)
DR MARIAN CHUDZYŃSKI
REV. PROF. DR HAB. MICHAŁ M. GRZYBOWSKI
PROF. DR HAB. SC. JANUSZ ZIELIŃSKI
PROF. DR HAB. SC. DANIELA ŻUK

EDITORIAL ADDRESS:

pl. Narutowicza 8
09-402 Płock

tel. (0-24) 262-26-04, 366-99-50

e-mail: notatkiplockie@gmail.com
www.tnp.org.pl

NOTATKI PŁOCKIE

KWARTALNIK TOWARZYSTWA
NAUKOWEGO PŁOCKIEGO
(ukazuje się od lipca 1956 r.)

3/240
LIPIEC – WRZESIEŃ
2014

KOLEGIUM REDAKCYJNE

WIESŁAW KOŃSKI
(REDAKTOR NACZELNY)

KRYSZYNA STASZEWSKA
(SEKRETARZ REDAKCJI)

MAŁGORZATA DUCH
GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI
ANDRZEJ JERZY PAPIEROWSKI
RENATA WALCZAK

RADA NAUKOWA

PROF. NADZW. DR HAB. INŻ. ZBIGNIEW KRUSZEWSKI
(PRZEWODNICZĄCY)

KS. PROF. DR HAB. AMANTIUS AKIMJAK (Słowacja)
PROF. DR HAB. ROMUALD BRAZIS (Litwa)
DR MARIAN CHUDZYŃSKI
KS. PROF. DR HAB. MICHAŁ M. GRZYBOWSKI
PROF. DR HAB. INŻ. JANUSZ ZIELIŃSKI
PROF. DR HAB. INŻ. DANIELA ŻUK

ADRES REDAKCJI:

pl. Narutowicza 8
09-402 Płock

tel. (0-24) 262-26-04, 366-99-50

e-mail: notatkiplockie@gmail.com
www.tnp.org.pl

LIST OF CONTENTS**SPIS TREŚCI**

GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI LOSSES OF PŁOCK'S DEFENDERS IN AUGUST 1920	GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI STRATY OBRONCÓW PŁOCKA W SIERPNIU 1920 R. ....
3	3
NORBERT WOŹNIAK FROM TORUŃ TO SICHELBERG. THE TEACHING PERIOD OF ELIZABETH ZAWACKA IN SIERPC	NORBERT WOŹNIAK Z TORUNIA DO SICHELBERGA. OKRES PRACY NAUCZYCIELSKIEJ ELŻBIETY ZAWACKIEJ W SIERPCU .....
10	10
WŁODZIMIERZ IZBAN THE HISTORICAL BACKGROUND OF THE GREAT VOCAL CAREER OF WIESŁAW OCHMAN IN THE OPERA HOUSES OF EUROPE	WŁODZIMIERZ IZBAN TŁO HISTORYCZNE POCZĄTKÓW WIELKIEJ KARIERY WOKALNEJ WIESŁAWA OCHMANA NA EUROPEJSKICH SCENACH OPEROWYCH .....
16	16
REMIGIUSZ WIŚNIEWSKI TOWARZYSTWO NAUKOWE PŁOCKIE [PŁOCK SCIENTIFIC SOCIETY] AS A PLACE OF SAFE MEETINGS. ORGANISATION. CHALLENGES. RISKS	REMIGIUSZ WIŚNIEWSKI TOWARZYSTWO NAUKOWE PŁOCKIE JAKO MIEJSCE BEZPIECZNYCH SPOTKAŃ. ORGANIZACJA. WYZWANIA. ZAGROŻENIA .....
19	19
IWONA SZCZĘSNA CIVIC BUDGET OF THE CITY OF PŁOCK AS A SIGN OF DIRECT DEMOCRACY	IWONA SZCZĘSNA BUDŻET OBYWATELSKI MIASTA PŁOCKA JAKO PRZEJAW DEMOKRACJI BEZPOŚREDNIEJ .....
29	29
BARBARA FELIC AGNIESZKA KRZĘTOWSKA MAGDALENA GRABOWSKA EXPORT ACTIVITY OF ENTERPRISES OF THE PŁOCK REGION	BARBARA FELIC AGNIESZKA KRZĘTOWSKA MAGDALENA GRABOWSKA AKTYWNOŚĆ EKSPORTOWA PRZEDSIĘBIORSTW REGIONU PŁOCKIEGO .....
35	35
MAGDALENA KLUDACZ ANALYSIS OF LOCAL GOVERNMENT EXPENDITURE ON HEALTH CARE IN THE PŁOCK REGION	MAGDALENA KLUDACZ ANALIZA WYDATKÓW SAMORZĄDOWYCH NA OCHRONĘ ZDROWIA W REGIONIE PŁOCKIM .....
44	44
REVIEW ANDRZEJ KANSY, 'ON THE MARGIN OF FREEDOM. "PŁOCK NOTES" (1956-2011) – HISTORY AND POLITICS' (Rev. Michał Sokolnicki)	RECENZJA ANDRZEJ KANSY, NA MARGINESIE SWOBODY. „NOTATKI PŁOCKIE” (1956-2011) – HISTORIA I POLITYKA (Rec. Michał Sokolnicki) .....
55	55
BIBLIOGRAPHY OF MAZOVIAN PŁOCK FOR THE PERIOD 1 VII – 30 IX 2013	BIBLIOGRAFIA MAZOWSZA PŁOCKIEGO ZA OKRES 1 VII – 30 IX 2013 R. ....
57	57
OUR AUTHORS	NASI AUTORZY .....
72	72

STRATY OBROŃCÓW PŁOCKA W SIERPNIU 1920 R.

Abstrakt

Po wyparciu wojsk bolszewickich z Płocka poległych żołnierzy polskich pochowano przede wszystkim w dwóch miejscach: na cmentarzu garnizonowym oraz w zbiorowym grobie na północnych krańcach miasta, tzw. Bratniej Mogile. Autorzy, piszący o obronie Płocka w 1920 r. podawali różne liczby poległych: od 70 do 500 zabitych. Artykuł jest próbą ustalenia rzeczywistych strat obrońców w oparciu o różne źródła. Ich analiza prowadzi do wniosku, że w obronie Płocka zginęło ok. 300 żołnierzy i kilku mieszkańców miasta.

Słowa kluczowe: wojna polsko-bolszewicka 1920, obrona Płocka 1920, straty obrońców Płocka w 1920 r.

1. Pogrzeby poległych w walkach i miejsca ich pochówku

18–19 sierpnia 1920 r. na przedpolu i ulicach Płocka toczyły się ciężkie walki z oddziałami rosyjskimi. Ich zatrzymanie, a potem wyparcie z miasta kosztowało życie wielu żołnierzy i mieszkańców miasta. Już 19 sierpnia po południu zaczęło się zbieranie poległych z ulic miasta i najbliższej okolicy. Kierowaniem tym smutnym obowiązkiem zajęli się członkowie Straży Obywatelskiej – Stefan Betley i Stanisław Protasiewicz. Jak czytamy w ich krótkim sprawozdaniu „Na zew ten zebrali się ludzie, w przeważającej liczbie utrzymujący się z codziennego zarobku, jednakże zaproponowanego im wynagrodzenia za dwudniową nadludzką pracę od rana do później nocy, nawet bez posiłku, bo warunki pracy na to nie pozwalały – zrzekli się”. Dziękując wszystkim za tę ciężką pracę podali do wiadomości publicznej 42 nazwiska osób uczestniczących w zbieraniu i chowaniu poległych. Ze szczególnym uznaniem wyrażali się o jedynej kobiecie w tym gronie: „Nie możemy pominąć milczeniem, wyróżniającej się w pracy przy składaniu zwłok naszych bohaterów rezerwistki, Anny Bukowińskiej, matki 3-ga małych dzieci, która swą wytrwałością i poświęceniem służyła przykładem dla wszystkich. Cześć więc jej za to”¹.

Zebrane ciała zwieziono przede wszystkim w dwa miejsca: polegli na przedpolu miasta zostali pochowani na polu Władysława Robakiewicza na północnych obrzeżach miasta, natomiast pozostali, pozbierani z ulic miasta

zostali przywiezieni na cmentarz wojskowy przy ul. Norbertańskiej i złożeni na szerokiej alejce po wschodniej stronie cmentarza. 20 sierpnia 1920 r. po przeciwnej stronie wykopano szeroki, głęboki grób na ciała poległych.

Dzięki wysiłkowi tych ludzi już 20 sierpnia wieczorem mógł się odbyć pogrzeb poległych. Do nastroju mieszkańców dostroiła się także pogoda. Wieczorem nad miastem przeszła ulewna burza z grzmotami, żegnając poległych i zmywając ślady krwi z chodników i ulic. Pogrzeb na cmentarzu garnizonowym miał szczególnie uroczysty charakter. Z wielkimi honorami żegnano kpt. Mieczysława Głogowieckiego. Trumnę z jego ciałem przywieziono na lawecie armatniej. Za nią postępowali żołnierze macierzystego 6 pułku piechoty Legionów oraz rzesze mieszkańców Płocka. Przed cmentarzem kondukt pogrzebowy ciągnął się na długości 200 metrów. Poległych pochowano w zbiorowej mogile w zachodniej części cmentarza. Osobny grób był przeznaczony dla kpt. M. Głogowieckiego².

Jak pisał w „Tygodniku Płockim” – na podstawie relacji swojego ojca – Stanisław Chrzanowski „W czasie uroczystości poległych żegnali z honorami wojskowymi towarzysze broni i walki oraz kapelan wojskowy ks. [Feliks] Słonicki. Najbliżej grobów znaleźli się ojcowie i matki poległych, optakiwali swych synów. Tych walczących pod Trzepowem i tych z okopów koło Stanisławówki. Słychać było szloch kobiet. Mężczyźni stali z opuszczonymi głowami, a tży same sphywały im po policzkach. Nastrój był przejmujący i chwytający za serce. Tak Płock żegnał swych obrońców”³.

Tablica na grobie kpt. M. Głogowieckiego (fot. G. Gołębiowski)

Można się domyślać, że podobna uroczystość odbyła się przy tzw. Bratniej Mogile na obrzeżach miasta. Po kilku dniach na usilne prośby matki z grobu wydobyto ciało 14-letniego Antoniego Gradowskiego i 26 sierpnia 1920 r. pochowano go na cmentarzu przy ul. Kobylińskiego. Spoczął tam również inny harcerz – Stefan Zawidzki oraz członek Straży Obywatelskiej Jan Świtalski⁴.

Jak wiadomo Antoni Gradowski i Stefan Zawidzki zostali pośmiertnie odznaczeni Krzyżami Walecznych rozkazem Naczelnego Dowództwa Nr 19 z 14 maja 1921 r. Aktu dekoracji grobów 16 maja 1921 r. dokonał delegat Naczelnictwa ZHP ppor. Władysław Nekrasz w obecności komendanta okręgu płockiego ZHP Klemensa Jędrzejewskiego i miejscowych harcerzy. Odbyło się to w czasie obchodów 10-lecia płockiego harcerstwa⁵.

Natomiast Janowi Świtalskiemu byli członkowie Straży Obywatelskiej i harcerze z 3 drużyny harcerskiej im. Jana Kilińskiego przygotowali uroczystość dopiero w końcu kwietnia 1922 r. Po żałobnej mszy św. w kaplicy Gimnazjum im. Małachowskiego były kapelan Straży Obywatelskiej ks. Henryk Godlewski poświęcił na cmentarzu krzyż

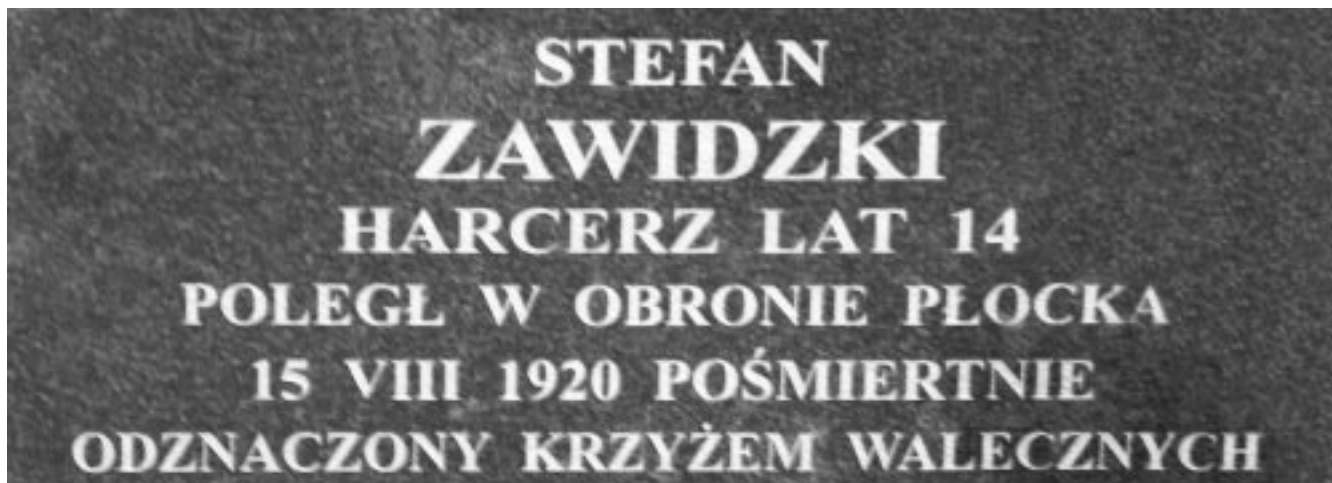
Bratnia Mogiła – wygląd współczesny (fot. G. Gołębiowski)

z napisem: „Tu spoczywają śmiertelne szczątki ś.p. Jana Świtalskiego, członka płockiej Straży Obywatelskiej, który jako dzielny łącznik wśród barykad ulicznych padł, ugodzony kulą wraźną podczas najazdu bolszewickiego na Płock w dniach 18 i 19 sierpnia 1920 r.

Synu lub Córo tej Polskiej Ziemiicy westchnij do Boga o spokój duszy bohatera!”⁶.

Tablica na grobie A. Gradowskiego (z błędną datą śmierci – 16 zamiast 18 sierpnia) (fot. G. Gołębiowski)

Napis na grobie S. Zawidzkiego (z błędną datą śmierci) (fot. G. Gołębiwski)

Co najmniej kilku poległych pochowano na cmentarzu parafialnym w Radziwiu. Na pewno pochowany tam został marynarz Flotyli Wiślanej bosmanmat Witor Nitka⁷. Być może pogrzebano tam także innych marynarzy Flotyli i żołnierzy poległych w rejonie Radziwia. Mogli to być artylerzyści, dyslokowanych na Radziwiu polskich baterii artylerii, którzy zginęli w wymianie z ognia z bateriami bolszewickimi.

Sądząc z napisu na obelisku na cmentarzu w Trzepowie pogrzebanych jest tam 13 poległych na polach w okolicy wsi.

Obrońcy Płocka umierali także z odniesionych ran w okolicznych miejscowościach, do których byli ewakuowani: w Gostyninie, Sierpcu i Kutnie.

Pogrzeb zmarłego w Gostyninie warszawskiego harcerza Antoniego Łukaszewskiego przerodził się w wielką manifestację narodową z udziałem uchodźców z Płocka i mieszkańców Gostynina⁸. Oprócz niego prawie na pewno obrońcami Płocka byli zmarli tam: Zdzisław Lewandowski, Kazimierz Pankowski i Stanisław Rajkowski⁹.

W Sierpcu 24 sierpnia 1920 r. zmarł Adam Mieszczyński, w Kutnie 20 sierpnia 1920 r. zmarli Józef Jędrzejek i Czesław Ziółkowski, a 6 września 1920 r. – plut. żand. Piotr Słyszko¹⁰. Wprawdzie nie ma potwierdzenia, że wszyscy zmarli w tych trzech miastach brali udział w walkach w Płocku, jednak wątpliwości dotyczą kilku innych osób.

2. Szacunki ilości poległych

Do wyjaśnienia pozostaje kwestia ilości ofiar walk w Płocku. W pierwszej relacji z pogrzebu czytamy o pochowaniu „kilkudziesięciu ofiar walki w Płocku i na przedmieściach dnia 18 i 19 bm.”¹¹. W komunikacie dowództwa Frontu Północnego z 20 sierpnia 1920 r. czytamy: „Straty własne wynoszą około 200 rannych i 70 zabitych oraz około 500 dostało się do niewoli”¹². W sprawozdaniu kpt. Bronisława Regulskiego z 23 sierpnia 1920 r. dla szefa Oddziału I Naczelnego Dowództwa w punkcie dotyczącym wyszkolenia oddziałów Grupy Dolnej Wisły czytamy: „Wyszkolenie – nadzwyczaj słabe, co dało się we znaki przy obronie Płocka, gdzie z małymi wyjątkami oddziały stawiły słaby opór i poniosły znaczne straty, a mianowicie około 150 zabitych (z tego 70 z 6 p., wziętych do niewoli, a potem porąbanych przez bolszewików, znalezionych poza miastem) i około 300 rannych”¹³.

W artykule w „Kurierze Płockim” z 24 sierpnia 1920 r. pojawiła się informacja o „stu kilkudziesięciu zabitych Polakach”¹⁴. W wojskowym

Tabliczka nagrobna W. Nitki na cmentarzu w Radziwiu (fot. G. Gołębiwski)

czasopiśmie dla żołnierzy „Wiarus” w relacji z Płocka o zachowaniu bolszewików czytamy m.in., że „Jedną sanitariuszkę porąbali, druga dogorywa w szpitalu. Szesnastu rannych żołnierzy wywlekli ze szpitala i w bestialski sposób dobili. Poległo około 200 naszych żołnierzy oraz kilkanaście osób cywilnych, gdyż ludność miasta brała w obronie bardzo żywy udział”¹⁵.

W swojej relacji o pobycie kozaków Gaja Bżyszkiana na „Stanisławówce” ks. Ignacy Lasocki wspomina, że podejrztał treść raportu, pisanego przez wyższego dowódcę bolszewickiego¹⁶, który napisał: „Płock wzięty. Polaków dwustu zabito. Z naszych dwóch kozaków raniono i 1 koń zabity”¹⁷. Straty bolszewickie są tu niewątpliwie zaniżone, natomiast straty strony polskiej nie odbiegają zbytnio od tych, podawanych przez źródła polskie.

Kapelan garnizonu płockiego, ks. Feliks Słonicki w czasie wizyty marsz. J. Piłsudskiego w Płocku 10 kwietnia 1921 r. w jego obecności, stojąc nad zbiorową mogiłą na cmentarzu garnizonowym, „wygłosił krótkie przemówienie, akcentując, że istotnie nazwać ją można mogiłą

Grób 13 żołnierzy na cmentarzu w Trzepowie (fot. G. Gołębiowski)

żołnierza nieznanego – obrońcy Płocka, bo ze 170 tamże pochowanych, zaledwie 25-ciu ustalono nazwiska”¹⁸. Wynikałoby z tego, że 170 poległych pochowano na cmentarzu garnizonowym.

Maria i Aleksander Macieszowie w „Przewodniku po Płocku” – wydanym w 1922 r. – podali ilość 164 zabitych żołnierzy, 2 członków Straży Obywatelskiej i kilku osób cywilnych, co zgadzałoby się z danymi ks. F. Słonickiego¹⁹.

Dowódca 5 Armii gen. Władysław Sikorski w swojej książce pisząc o walkach w Płocku wyraził taką opinię: „W walkach tych, prowadzonych przy współudziale patriotycznej ludności cywilnej, która samorzutnie wznosiła barykady na ulicach miasta, zginęło dwie trzecie jego stałej załogi”²⁰. Niestety, nie podał nawet szacunkowych danych.

Historyk i uczestnik walk w Płocku Zygmunt Bohusz-Szyszko, opierając się na sprawozdaniach uczestników walk i raportach stanów liczebnych pododdziałów podał, że „Straty nasze w tym dniu [18.08.1920 r.] wyniosły przeszło 200 zabitych, około 400 rannych i 330 wziętych do niewoli”²¹. Zostało to powtórzone w 6 tomie encyklopedii wojskowej z 1937²².

Biskup Antoni Julian Nowowiejski w monografii historii Płocka napisał, że „Z naszej strony padło w Płocku i okolicy do 300 żołnierzy, nie licząc kilkudziesięciu rannych i tych około 450, których bolszewicy zabrali do niewoli; padło także kilkanaście osób cywilnych od odpadków szrapneli i zagubionych kul karabinowych”²³. Niestety, ks. biskup nie wskazał źródła swoich informacji. Prawdopodobnie były to przekazy ustne świadków wydarzeń.

Tadeusz Świecki i Franciszek Wybult opracowaniu dotyczącym historii Mazowsza Płockiego podali w ślad za ks. F. Słonickim, że na cmentarzu garnizonowym pochowano 170 żołnierzy, z których zaledwie w przypadku 25 udało się ustalić personalia²⁴.

Historyk tatarskiego pułku ułanów Veli Bek Jedigar napisał, że w obronie Płocka zginęło 56 ułanów tegoż pułku, w tym dwóch oficerów, a kilkudziesięciu ułanów było rannych²⁵. Według niego w boju pod Trzepowem spieszony szwadron rtm. Włodzimierza Rychtera „został prawie w całości zniesiony na szaszkach [szablach] sowieckich. Do miasta [...] zdołało się przedrzeć kilkunastu ułanów”²⁶. W *Liście strat Wojska Polskiego i Księdze Chwały Jazdy Polskiej* wymienionych jest zaledwie 6 ułanów, poległych w Płocku, w tym rzeczywiście dwóch oficerów: por. Walerian Lisiecki i pchor. Bolesław Skinder²⁷.

Z kolei w wydawnictwie *Polska poległym swoim obrońcom* obok zdjęcia Bratniej Mogiły podana jest liczba 500 poległych żołnierzy polskich²⁸. Na jakiej podstawie – nie wiadomo.

Ojciec płockiego dziennikarza Stanisława Chrzanowskiego, mieszkający przy ul. Królewskiej, wspominał po latach, że przed atakiem bolszewickim mijał batalion polskich żołnierzy, maszerujących na pozycje na przedpolu miasta. Przeliczył ich i wyszło mu 196. Potem wspominał synowi, że widział ich po raz ostatni²⁹.

Tadeusz Chrostowski w swojej książce o obronie Płocka podał, że według różnych przekazów miało zginąć 200 – 300 żołnierzy³⁰, a na podstawie ksiąg zmarłych zidentyfikowano 24 osoby cywilne, które zginęły w różnych miejscach miasta: na Starym Rynku, na ul. Kościuszki, w szpitalu św. Trójcy i nad Wisłą³¹.

Jednak analiza księgi zgonów, wykonana przez ks. prof. Mariana Grzybowskiego oraz inne źródła potwierdzają tę opinię tylko częściowo. Istotnie, na Starym Rynku zginęli: sierż. Władysław Bajankiewicz z Wojskowego Urzędu Gospodarczego, ochotnik Abraham Narwa, nieznan z nazwiska chłopiec ostrzeliwujący bolszewików z wieży kościoła farnego, schwytyany przez nich i zamordowany. Na ul. Kościuszki: 74-letni Franciszek Detrych, 40-letnia Maria Szymanowicz, 14-letni Stefan Zawidzki³².

Spośród innych współczesnych historyków jedynie J. Szczepański wprowadził do obiegu liczby oparte o odnaleziony w Centralnym Archiwum Wojskowym w Warszawie cytowany już raport kpt. B. Regulskiego. Powołując się na ten raport, opracowanie T. Świeckiego i F. Wybulta oraz *Listę strat Wojska Polskiego* pisze: „Podczas walk w obronie Płocka zginęło 150 żołnierzy, z tego 70 z 6 poleg. wziętych do niewoli, a potem zarąbanych przez bolszewików w okolicach Płocka. Było [...] około 300 rannych. [...] Poległo też ok. 100 cywilów broniących Płocka”³³.

Historyk garnizonu płockiego Michał Trubas w swoim opracowaniu pisze, że batalion zapasowy 6 pp Leg. „po ciężkiej dwudniowej walce [17–18.08.] praktycznie przestał istnieć”³⁴. W przypisie wyjaśnia, że „niemal wszyscy polegli i ranni w Płocku żołnierze (co najmniej 350) pochodzili z bzap. 6 ppLeg. Kilkunastu żołnierzy uznano za zaginionych (przypuszczalnie zdezerterowali)”³⁵.

Ryszard Juszkiewicz w swoich publikacjach powtórzył dane liczbowe, podane przez Z. Bohusza-Szyszko: ponad 200 zabitych, 400 rannych i 330 wziętych do niewoli.

Znawca wojny polsko-bolszewickiej Janusz Odziemkowski w opisie walk w rejonie Płocka 16–19 sierpnia 1920 r. w *Leksykonie wojny polsko-rosyjskiej 1919 – 1920* napisał: „Straty polskie to: około trzystu poległych i ponad 400 rannych oraz 350 jeńców, z których wielu zostało zamordowanych przez czerwonoarmistów podczas odwrotu”³⁷. Głównym źródłem tych liczb jest opracowanie Z. Szyszko-Bohusza. Nie jest jasne, czy podane straty dotyczą obrony miasta 18–19 sierpnia 1920 r., czy też walk w dniach 16–19 sierpnia 1920 r.

Odnosząc się do tych wszystkich danych wydaje się, że liczba pochowanych na cmentarzu garnizonowym podawana przez ks. F. Słonickiego i Macieszów jest bardzo zbliżona: 170 (wg ks. F. Słonickiego) i 164 żołnierzy, 2 członków Straży Obywatelskiej (Świtalski i Zawidzki) oraz kilka osób cywilnych (wg Macieszów). Na tej podstawie można określić, że na cmentarzu garnizonowym istotnie pogrzebano 170 poległych. Z kolei zagadkę Bratniej Mogiły wyjaśniły artykuły z płockiej prasy z 1934 r., kiedy – w związku z budową linii kolejowej – rozważano kwestię ewentualnej ekshumacji i przeniesienia zwłok na cmentarz garnizonowy. Według danych płockiego oddziału Towarzystwa Opieki nad Grobami Bohaterów w Bratniej Mogile spoczywało 99 obrońców. Setnym był Antoni Gradowski, ekshumowany na prośbę matki i przeniesiony na cmentarz przy ul. Kobylińskiego³⁸.

Do podanych liczb należy dodać obrońców Płocka, pogrzebanych w Radziwiu (kilku) i Trzeponowie (13) oraz tych, którzy zmarli w wyniku ran w miejscowościach, do których byli ewakuowani: w Gostyninie, Kutnie i Sierpcu (8).

Reasumując – można założyć, że zginęło ok. 300 obrońców miasta i kilka przypadkowych osób cywilnych. Jest to ilość zbliżona z tym, co podał biskup A.J. Nowowiejski oraz znawca wojny polsko-rosyjskiej Janusz Odziemkowski. Nie wytrzymuje krytyki podawana liczba 100 cywili, którzy jakoby zginęli z walkach. W księdze zgonów jest ich zaledwie kilku. Imienna lista poległych i zamordowanych liczy 103 nazwiska i 3 osoby NN. Co do ilości rannych, można założyć, że było ich kilkuset – bez dokładniejszego określania. Natomiast zagadkowo wyglądają podawane przez różne źródła ilości uprowadzonych przez bolszewików: 330, 350, 450, 500. Faktem jest, że bolszewicy ciągnęli za sobą uprowadzonych cywili. Przykładem tego są losy zamordowanych w Wicznfni pod Mławą przy granicy niemieckiej właścicieli majątków: Bądkowo – Stefana Różyckiego

i Srebrnej – Konstantego Zielińskiego oraz pomocników ze Srebrnej: rządcy Jana Glonka i gorzelnego Bolesława Bocheńskiego. Jednak jest mało prawdopodobne, aby mogli uprowadzić kilkaset osób, ponieważ – 1) nie byłoby w stanie ich upilnować, 2) byłby to zbędny balast w czasie przebijania się i dynamicznych działań bojowych.

Nie wiadomo, gdzie i w jakiej ilości zostali pochowani zabici żołnierze bolszewicy. W cytowanym już sprawozdaniu kpt. B. Regulski podał, że „bolszewików zabitych znaleziono tylko 40”³⁹. W artykule zamieszczonym w sierpniu 1920 r. w krakowskim „Czasie” podano, że „na polu walki zostało 240 trupów bolszewickich. Zdobyto 9 karabinów maszynowych i przeszło 100 jeńców”⁴⁰. Jest mało prawdopodobne, aby wojska bolszewickie poniosły tak wysokie straty. Artykuł pod tym względem jest mało wiarygodny. Chodziło raczej o podbudowanie nastrojów, bo o stratach polskich nie ma tam ani słowa.

Biskup A.J. Nowowiejski w opracowaniu historii Płocka napisał, że „ze strony bolszewików

sporo trupów padło na środkowych ulicach miasta, a szczególnie przy rogatekach dobrzyńskich”⁴¹, jednak nie podał żadnych liczb. Według przekazywanych z pokolenia na pokolenie wiadomości żołnierze Armii Czerwonej mieli zostać pochowani w Bratniej Mogile. A może pogrzebano ich na cmentarzu prawosławnym, jak to miało miejsce w Mławie, gdzie pod osłoną nocy przeniesiono ich z prowizorycznego grobu⁴². Na razie brak jest na ten temat jakichkolwiek informacji.

W relacjach świadków zachowania się żołnierzy rosyjskich w Płocku znajdujemy informacje o tym, że bolszewicy przed opuszczeniem miasta 19 sierpnia swoich zabitych ułożyli na wozy i zabrali ze sobą⁴³. Być może porzucili ich lub pochowali gdzieś na trasie ucieczki. To by tłumaczyło stosunkowo małą ilość czerwonoarmistów, znalezionych w Płocku. J. Odziemkowski napisał, że straty sowieckie są nieznane i do czasu odnalezienia nowych źródeł (może rosyjskich?) tej wersji należy się trzymać⁴⁴.

Przypisy

- ¹ *Ludzie poświęcenia*, „Kurier Płocki” 1920, nr 200 z 26 sierpnia, s. 3; *Lista osób, biorących udział w zwożeniu i grzebaniu żołnierzy, poległych w czasie bitwy w dn. 18 i 19/VIII rb. honorowo*, ibidem, s. 4.
- ² *Pogrzeb ofiar walk w Płocku*, „Kurier Płocki” 1920, nr 196 z 21 sierpnia, s. 1; *Z chwili*, „Kurier Płocki” 1920, nr 197 z 22 sierpnia, s. 1; S. Chrzanowski, *Bez przepustki do historii*, „Tygodnik Płocki” 1989, nr 34 z 20 sierpnia, s. 3; idem, *Niezapomniany sierpień 1920 r. w Płocku*, „Tygodnik Płocki” 1990, nr 31 z 12 sierpnia, s. 3.
- ³ Ibidem.
- ⁴ S. Fałat, *Miał wtedy 14 lat...* „Goniec Obywatelski”, 1990, nr 27 z 30 sierpnia, s. 8; A.M. Stogowska, *Bohaterski chłopiec – Antolek Gradowski (1906 – 1920)*, „Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny” 1995, t. I, s.170.
- ⁵ „Dziennik Personalny MSWojsk.” 1921, nr 19 z 14 maja; *Święto Harcerzy*, „Kurier Płocki” 1921, nr 110 z 28 maja, s. 3.
- ⁶ *Poświęcenie krzyża na mogile bratniej*, „Kurier Płocki” 1922, nr 95 z 26 kwietnia, s. 3.
- ⁷ USC Płock, księga zmarłych parafii św. Benedykta w Radziwiu; akt zgonu nr 88; *Kawalerowie Virtuti Militari 1792 – 1945, Słownik biograficzny*, t. II (1914 – 1945), cz. 1, Koszalin 1991, biogram G. Łukomskiego, s. 105.
- ⁸ *Sprawozdanie*, „Kurier Płocki” 1920, nr 206 z 1 września, s. 3; *Uchodźcy z Płocka i okolicy*, „Kurier Płocki” 1920, nr 207 z 2 września, s. 3–4; *O uczczenie obrońców Płocka, pochowanych w Gostyninie*, „Kurier Płocki” 1921, nr 184 z 14 sierpnia, s. 3.
- ⁹ USC Gostynin, Księga urodzin, małżeństw i zgonów parafii rzymsko-katolickiej w Gostyninie w 1920 r., akt zgonu nr 175, 176, 182, 189; *Lista strat Wojska Polskiego. Polegli i zmarli w wojnie 1918 – 1920*, Warszawa 1934, nr 22 821, s.506; T. Chrostowski, *Uzupełnienie listy poległych obrońców Płocka*, „Notatki Płockie” 1994, nr 4, s. 22.
- ¹⁰ G. Gołębiewski, *Lista poległych w obronie Płocka 18 – 19 sierpnia 1920 r. oraz zmarłych z ran w późniejszym czasie*, „Notatki Płockie” 2013, nr 3, s. 31–32.
- ¹¹ *Z chwili*, „Kurier Płocki” 1920, nr 197 z 22 sierpnia, s. 1.

- ¹² *Wybór dokumentów do bitwy warszawskiej. Działania 13 – 21.08.1920 r.*, cz. II, oprac. M. Tarczyński, dok. nr 76, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1991, nr 2, s. 126. Co ciekawe, w komunikacie, opublikowanym także w „Kurierze Płockim” nie zamieszczono fragmentu o polskich stratach w mieście (*Komunikat Polskiego Sztabu Generalnego z dnia 20 sierpnia*, „Kurier Płocki” 1920, nr 198 z 24 sierpnia, s. 1).
- ¹³ Centralne Archiwum Wojskowe (dalej – CAW), Oddział I Naczelnego Dowództwa Wojska Polskiego, sygn. I.301.7.103. Dokument odnalazł prof. J. Szczepański i wymienione liczby przytoczył w swoim opracowaniu – *Wojna 1920 roku na Mazowszu i Podlasiu*, Warszawa – Pułtusk 1995, s. 291.
- ¹⁴ *Więści z poza frontu*, „Kurier Płocki” 1920, nr 198 z 24 sierpnia, s. 2.
- ¹⁵ *Jak zachowywali się bolszewicy w Płocku*, „Wiarus” 1920, nr 41 z 1 września, s.616.
- ¹⁶ S. Chrzanowski sugeruje, że był to sam Gaj Bżyszkian (*Bez przepustki do historii*, op. cit., s. 4).
- ¹⁷ Ks. I. Lasocki, „*Stanisławówka*” wobec najazdu bolszewickiego, „Kurier Płocki” 1920, nr 225 z 24 września, s. 3; S. Chrzanowski, *Bez przepustki do historii*, op. cit., s. 4.
- ¹⁸ *Naczelnik Państwa w Płocku*, „Kurier Płocki” 1921, nr 83 z 13 kwietnia, s. 1; T. Świecki, F. Wybult, *Mazowsze płockie w czasach wojny światowej i powstania państwa polskiego*, Toruń 1932, s. 380. Zob. też: S. Chrzanowski, *Bez przepustki do historii*, op. cit., s. 4; T. Chrostowski, *Obrona Płocka 1920*, Płock 1990, s. 34.
- ¹⁹ M. Macieszyna, A. Maciesza, *Przewodnik po Płocku*, Płock 1922, s. 30.
- ²⁰ W. Sikorski, *Nad Wisłą i Wkrą. Studium z polsko-rosyjskiej wojny 1920 roku*, Lwów 1928, s. 191. Także: R. Juskiewicz, *Działania militarne na północnym Mazowszu i w korytarzu pomorskim. 1920 rok*, Mława 2011, s. 349.
- ²¹ Z. Bohusz-Szysko, *Działania wojenne nad dolną Wisłą w 1920r.*, Warszawa 1931, s. 125.
- ²² Encyklopedia wojskowa, t. 6, pod red. O. Laskowskiego, Warszawa 1937, s. 448.

- ²³ A.J. Nowowiejski, *Płock. Monografia historyczna*, wyd. II, Płock 1931, s. 171.
- ²⁴ T. Świecki, F. Wybult, *Mazowsze Płockie w latach wojny światowej i powstania państwa polskiego*, Toruń 1932, s. 380.
- ²⁵ V.B. Jedigar, *Zarys historii wojennej Tatarskiego Pułku Ułanów imieniem Pułkownika Mustafy Achmatowicza*, Wilno 1933, s. 43.
- ²⁶ Ibidem, s. 41.
- ²⁷ M.T. Żuk, *Pamięci poległych ułanów z pułku im. pułkownika Mustafy Achmatowicza*, „Rocznik Muzułmański” 1994, s.74–75.
- ²⁸ T. Chrostowski, op. cit., s. nlb. – fotografia Bratniej Mogiły z komentarzem.
- ²⁹ S. Chrzanowski, *Bez przepustki do historii*, op. cit., s. 4.
- ³⁰ Niestety, nie podał o jakie źródła chodzi.
- ³¹ T. Chrostowski, op. cit., s. 36.
- ³² G. Gołębiewski, *Lista poległych w obronie Płocka 18 – 19 sierpnia 1920 r. oraz zmarłych z ran w późniejszym czasie*, „Notatki Płockie” 2013, nr 3, s. 32–34.
- ³³ J. Szczepański, op. cit., s. 291.
- ³⁴ M. Trubas, *Płocki garnizon Wojska Polskiego w latach 1918 – 1939*, Warszawa 2008, s. 71.
- ³⁵ Ibidem, przypis nr 155, s. 71. M. Trubas powołuje się na *Listę strat Wojska Polskiego*, T. Świeckiego i F. Wybulta oraz J. Szczepańskiego.
- ³⁶ R. Juszkiewicz, *Obrona Płocka*, „Kronika Warszawy” 1995, nr 2, s. 60; idem, *Działania militarne na północnym Mazowszu i w korytarzu pomorskim. 1920 rok*, wyd. II uzup. i rozsz., Mława 2011, s. 346.
- ³⁷ J. Odziemkowski, *Leksykon wojny polsko-rosyjskiej 1919 – 1920*, Warszawa 2004, s. 321.
- ³⁸ *Sprawa przeniesienia Bratniej Mogiły obrońców Płocka napotyka na trudności*, „Głos Mazowiecki” 1934, nr 128 z 7 czerwca, s. 1; *Sprawa translokacji Mogiły Bratniej*, „Dziennik Płocki” 1934, nr 129 z 8 czerwca, s. 4.
- ³⁹ CAW, Oddział I ND WP, sygn. I.301.7.103; J. Szczepański, *Wojna 1920 roku na Mazowszu i Podlasiu*, s. 291.
- ⁴⁰ *Obrona Płocka*, „Czas” 1920, nr 202 z 25 sierpnia, s. 3.
- ⁴¹ A.J. Nowowiejski, op. cit., s. 171.

LOSSES OF PŁOCK'S DEFENDERS IN AUGUST 1920

Summary

Polish soldiers were buried primarily in two places: in the garrison cemetery and in the mass grave in the northern parts of the city – the so-called Fraternal Grave, after repelling the Bolshevik army from Płock. Authors writing about the Defence of Płock in 1920 gave different numbers for the fallen (from 70–500). The article is an attempt to determinate the actual numbers of losses based on many sources. The analysis concludes that there were 300 soldiers and a several city residents killed.

Z TORUNIA DO SICHELBERGA. OKRES PRACY NAUCZYCIELSKIEJ ELŻBIETY ZAWACKIEJ W SIERPCCU

Abstrakt

Gen. bryg. prof. dr hab. Elżbieta Zawacka ps. *Zo, Zelma, Sulima* to postać dobrze znana. Niemal całe życie związana była z Toruniem. Zmarła 10 stycznia 2009 roku, nie doczekawszy setnych urodzin. Jako nauczycielka pozostawiła po sobie ślad w wielu szkołach w Polsce. Tuż po wyjściu z więzienia uczyła także w Sierpcu. Jej okres pracy nauczycielskiej w Sierpcu przypadał na lata 1955–1956 w Korespondencyjnym Liceum Ogólnokształcącym. Były to czasy stalinizmu, wciąż jeszcze trwającego w Polsce po śmierci Stalina.

Słowa kluczowe: Elżbieta Zawacka, Liceum Korespondencyjne, Sierpc 1955–1956, Toruń

Liceum Ogólnokształcące im. majora Henryka Sucharskiego jest najstarszą szkołą średnią w Sierpcu. Powstało w czasie I wojny światowej w 1916 roku jako Progimnazjum Filologiczne Męskie. Początkowo liczyło 115 słuchaczy, a dyrektorem był dr Ignacy Szmidt. Po wojnie przez prawie 40 lat (1955–1995) funkcjonowało jako Korespondencyjne Liceum Ogólnokształcące. W 1976 roku z okazji 60 rocznicy powstania szkoła otrzymała swojego patrona. Nadano jej imię majora Henryka Sucharskiego, który najwyraźniej uchodził za postać kontrowersyjną, gdyż wydał rozkaz poddania się i oddania Westerplatte Niemcom. W 1986 roku budynek szkoły został połączony z halą sportową. W 2016 roku przypada 100-lecie Liceum Ogólnokształcącego w Sierpcu¹. Jako absolwent szkoły (matura 2006) postanowiłem przedstawić jej historię, która z pewnością jest mało znana. W naszej szkole uczyła pani profesor Elżbieta Zawacka. Jej biografia ma wspaniałą historię, która wpisała się na stałe w dzieje Torunia i która pozostawiła po sobie ślad także w Sierpcu. Moim zdaniem jest to drugi największy Torunianin po Mikołaju Koperniku. O Elżbiecie Zawackiej pozostały już tylko wspomnienia. Zamierzam więc przedstawić tę postać w czasach kiedy uczyła w Sierpcu².

Cichociemna w Sierpcu

Korespondencyjne Liceum Ogólnokształcące w Sierpcu znajdowało się na ulicy Płockiej 38. Powstało ono na mocy Zarządzenia Ministra Oświaty Witolda Jarosińskiego z 4 czerwca 1955 roku³. Pani profesor Elżbieta Zawacka, zanim

Elżbieta Zawacka (19.03.1909 – 10.01.2009). Urodziła się w czasach kiedy Toruń był jeszcze pod zaborem pruskim. W czasie II wojny światowej była m.in. żołnierzem Komendy Głównej Służby Zwycięstwu Polski (później Armii Krajowej), emisariuszką komendanta AK gen. Stefana Grota-Roweckiego do Sztabu Naczelnego Wodza w Londynie, cichociemną, działaczką Delegatury Sił Zbrojnych i Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość”. Brała udział w powstaniu warszawskim. W 1951 roku wpadła w ręce UB. Została skazana na 10 lat więzienia. Ostatecznie odsiedziała wyrok tylko przez 4 lata. Zdjęcie pochodzi z 1943 roku

zaczęła pracować w Sierpcu była więźniem politycznym UB. Komunistyczne władze oskarżyły ją o przeszłość wojenną, kiedy służyła w AK, a także o działalność i współpracę z faszystowskim rządem polskim na emigracji w Londynie. Dzięki wprowadzonej amnestii i decyzji Najwyższego Sądu Wojskowego na wolność wyszła 24 lutego 1955 roku⁴. Po wyjściu z więzienia, musiała przerwać dalsze studia i powrócić do pracy w zawodzie nauczyciela. 12 marca 1955 roku złożyła podanie do Wydziału Oświaty Wojewódzkiej Rady Narodowej w Toruniu o możliwość podjęcia pracy w edukacji dorosłych. Niełatwo jej było otrzymać pracę, z racji tego, że wcześniej była więziona. Jej sytuacja materialna i finansowa była trudna. Miała na utrzymaniu chorego 84-letniego ojca Władysława Zawackiego⁵. Dopiero na mocy postanowienia i decyzji Ministerstwa Oświaty latem 1955 roku mogła powrócić do pracy w zawodzie nauczyciela⁶. 1 sierpnia 1955 roku otrzymała pracę w Korespondencyjnym Liceum Ogólnokształcącym w Sierpcu jako nauczyciel kontraktowy. Dyrektorem szkoły był wówczas Stanisław Kuciński, nauczyciel geografii. Pani prof. Elżbieta Zawacka uczyła tutaj matematyki i fizyki. Jako nauczycielka niezbyt dobrze wspominała pracę pedagogiczną w Sierpcu, z uwagi na to, że odległość 80 kilometrów z Torunia do Sierpca musiała pokonywać pociągiem. Zakupienie biletów kolejowych wiele ją kosztowało. Jednak na czas pracy osiedliła się w budynku internatu, który obecnie już nie istnieje. Mieszkała w nim w ciężkich warunkach⁷. 10 września 1955 roku odbyło się posiedzenie Rady Pedagogicznej w Korespondencyjnym Liceum Ogólnokształcącym. Na spotkaniu obecny był dyrektor Stanisław Kuciński oraz 9 profesorów, łącznie z panią Elżbietą Zawacką. Omówiono na nim najważniejsze sprawy organizacyjne. Postanowiono, że pani profesor Zawacka ma wszystkie klasy uczyć matematyki⁸. Pani profesor ucząc w Sierpcu była osobą pełną energii, zapału, ambicji i miała predyspozycje do pracy z młodzieżą. Starała się przekazywać uczniom swoją wiedzę jak najlepiej i pobudzać ich do działania. Z podopiecznych pani profesor mieli w przyszłości wyrosnąć mądrzy, wzorowi i prawdziwi obywatele wolnej Rzeczypospolitej. Nieraz bywało tak, że potrafiła być dla nich surowa. Uchodziła za kobietę wspaniałą, poważną, normalną, ułożoną i rzeczową. Jedyne czego nigdy nie powiedziała o sobie w Sierpcu, to była niewygodna prawda. Dotyczyła ona jej konspiracyjnej przeszłości, czasów kiedy służyła w Armii Krajowej,

czasów powiązanych z działalnością konspiracyjną i opozycyjną oraz że była cichociemną o pseudonimie Zo. Po śmierci Stalina jego dyktatorski system nadal trwał w Polsce Ludowej. Tamten okres był niewygodny dla byłych żołnierzy podziemia. Każdy starał się utrzymywać to w tajemnicy⁹. Dnia 11 czerwca 1956 roku odbyła się w murach szkoły matura pisemna z języka polskiego. Do egzaminu przystąpiła wykształcona i dobrze przygotowana młodzież, pochodząca z rodzin robotniczych, rzemieślniczych, inteligentkich i chłopskich. Zdobyte świadectwo maturalne miało jednym umożliwić podjęcie pracy, a drugim kontynuowanie nauki na wyższych uczelniach. W Komisji Egzaminacyjnej zasiadli Naczelnik Oddziału – Józef Kopyt, kierownik Wydziału Oświaty Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Sierpcu – Teodor Cichocki oraz dyrektor Liceum Korespondencyjnego w Sierpcu – Stanisław Kuciński. Pani profesor Elżbieta Zawacka zasiadała jako członek w Komisji Egzaminacyjnej na egzaminie dojrzałości z języka

Liceum Ogólnokształcące dawniej i dziś. W latach 1923–1976 szkoła mieściła się na ulicy Płockiej 38. Obecnie jest tam Szkoła Podstawowa nr 2 im. Armii Krajowej. Od 1 września 1976 roku liceum znajduje się do teraz na ulicy Henryka Sucharskiego 2 (Fot. Norbert Woźniak)

polskiego wraz z panem Włodzimierzem Rychewskim. Na maturze były 3 pytania do wyboru. Pierwsze dotyczyło oświecenia, drugie z epoki romantyzmu, a trzecie sięgało okresu Młodej Polski. Pytania na maturze miały oczywiście charakter propagandowy, świecki, rewolucyjny, lewicowy i antyprawicowy. Głównymi tematami były wtedy:

Temat 1. *Literatura polskiego Oświecenia w walce z ciemnotą i zacofaniem.*

Temat 2. *Walka ze szlachetczyzną w twórczości Juliusza Słowackiego.*

Temat 3. *Protest przeciwko krzywdzie i walka o szczęście człowieka w poznanych utworach Stefana Żeromskiego*¹⁰.

13 lipca 1956 roku kierownik Oddziału Oświaty Dorosłych doceniając pracę i osiągnięcia pani prof. Elżbiety Zawackiej w sierpeckiej szkole powiedział: *W ciągu tego roku pracy wykazała dużo inicjatywy w należytej organizacji pracy w szkole. Zna należycie swój przedmiot i udziela w sposób właściwy porad instruktażu uczniom. Jest pracowita, sumienna i oddana szkole. Mimo trudnych warunków mieszkaniowych, wywiązała się bardzo dobrze ze swoich obowiązków. W stosunku do uczniów cechuje ją duża życzliwość, a zarazem stawianie właściwych wymagań i obiektywizm w ich ocenianiu*¹¹. Dopiero na mocy decyzji Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Toruniu z dnia 18 sierpnia 1956 roku mogła powrócić do rodzinnego miasta. 31 sierpnia 1956 roku zakończyła nauczanie w Sierpcu. Kolejną pracę podjęła tym razem w Korespondencyjnym Liceum Ogólnokształcącym w Toruniu przy ulicy Zaulek Prosowy 1 (obecnie I LO im. Mikołaja Kopernika). Pracę w szkole zaczęła 1 września 1956 roku, co potwierdziło także Ministerstwo Oświaty w Warszawie już następnego dnia. Jej uposażenie zasadnicze kształtowało się od 1100 do 1500 złotych¹². Dla porównania przeciętne wynagrodzenie w Polsce w 1956 roku wyniosło 1118 złotych¹³.

Wspomnienia świadków

Kiedy Elżbieta Zawacka uczyła w sierpeckiej szkole, klasę maturalną w roku szkolnym 1955/1956 zaczynało 55 maturzystów: 34 dziewczyny i 21 chłopców¹⁴. Udało mi się dotrzeć do co najmniej dwóch wciąż jeszcze żyjących świadków, którzy znali panią profesor Elżbietę Zawacką. Są nimi panie Antonina Girszewska i Alicja Lemier Mroczyńska. Pani Antonina Girszewska jest emerytowaną polonistką. Pani profesor bardzo

dobrze знаła panią Elżbietę Zawacką. Niestety nikt wcześniej nie wiedział ani o niej, ani o jej kłopotach i wcześniejszym losie. Każdy starał się milczeć o czasach konspiracyjnych. Wciąż jeszcze obowiązywał stalinizm. Czas, który Zawacka spędziła w Sierpcu toczył się jeszcze przed gomułkowską odwilżą. Z relacji pani Girszewskiej kiedy ją spotkała zapamiętała jej wygląd zewnętrzny. Była blondynką, ubierającą się na sportowo. Nosiła też sportowe obuwie. Włosy miała gładko uczesane, kolor oczu był jasno-niebieski. Pani Girszewska miała wtedy 27 lat, a jej koleżanka 46 lat. W Korespondencyjnym Liceum Ogólnokształcącym w Sierpcu pani Zawacka pracowała jako nauczyciel kontraktowy. Do tej szkoły uczęszczali szczególnie dorośli, którym wojna uniemożliwiła zdobycie matury. Zajęcia odbywały się niecodziennie, nieraz zjazdy były raz w miesiącu, wykłady raz w tygodniu, potem były kolokwia. Ludzie zwracali się do niej: *Pani Elżbieto!* Od tych młodych ludzi dostawała kwiaty z okazji Dnia Nauczyciela, Dnia Kobiet czy na zakończenie roku szkolnego. Pani Zawacka nie udzielała korepetycji, nie było wtedy takiej praktyki. Prywatnie pani Girszewska i pani Zawacka nie spotykały się ze sobą, ani nie utrzymywały kontaktów towarzyskich. Widywały się głównie na zebraniach rady pedagogicznej i w czasie przerw międzylekcyjnych. Pani Zawacka potrafiła być energiczna i kompetentna. Uchodziła za kobietę skrytą i sympatyczną. Do pani Girszewskiej odnosiła się życzliwie. Na zebraniach rady pedagogicznej ważnym mottem pani profesor Elżbiety Zawackiej była wypowiedź, że: *Konsultacja, to nie to samo co lekcja, żeby o tym pamiętać.* Pożegnanie Elżbiety Zawackiej nastąpiło po komunikacie dyrektora Stanisława Kucińskiego. Tą decyzję przekazała następnie swoim kolegom i koleżankom. Po upadku komunizmu Zawacka nie utrzymywała już kontaktów z Sierpcem¹⁵.

Drugim świadkiem była nauczycielka biologii i chemii oraz wicedyrektor pani Alicja Mroczyńska Lemier, która w liceum przepracowała łącznie 43 lata. Maturę zrobiła w wieku 17 lat w 1951 roku, a następnie kontynuowała studia na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika. Z panią profesor Elżbietą Zawacką pierwszy raz spotkała się w 1956 roku, kiedy miała wtedy 22 lata, była nauczycielem kontraktowym i przebywała z nią tylko 2 semestry. Dopiero 1 kwietnia 1957 roku otrzymała w szkole pełen etat. Pani Zawackiej wówczas nie było, zaczęła uczyć w swoim rodzinnym mieście. Pani Alicja mieszkała razem z panią Antoniną Mrozow na ulicy Wojska Polskiego.

Obydwie panie chodziły razem do kościoła Farnego i do pracy. Pani Antonina Mrozow była jednocześnie sekretarką i księgową w Korespondencyjnym Liceum Ogólnokształcącym w Sierpcu. Wypłacała nawet pensję pani Elżbiecie Zawackiej. Po latach pani Mrozow wspominała, że kiedy pani generał Zawacka pisała do niej listy, wówczas była inwigilowana. Władze kontrolowały jej korespondencję. Pani Antonina Mrozow zmarła na początku 2013 roku. Zdaniem pani Alicji pani Elżbieta była człowiekiem stuprocentowym, miała doświadczenie i wiedzę o nauczaniu dorosłych, uchodziła za kobietę utalentowaną, wymagającą od siebie i od uczniów. O jej sprawach osobistych nikt nie był zorientowany. Wolność myśli wtedy nie istniała. Potrafiła być życzliwa i uczynna. Kontakty osobiste z nią były luźne, ograniczały się głównie do spraw służbowych. Była osobą o żelaznym charakterze, nie wdawała się w żadne rozmowy. Zawsze była obowiązkowa i odpowiedzialna. Uchodziła też za osobę wrażliwą. Uczestniczyła nawet w pogrzebie ojca pani Antoniny Mrozow w 1956 roku. Nie brała udziału w żadnych zabawach. Budynek internatu, w którym mieszkała

znajdował się na ulicy Płockiej. Mieściła się tam kancelaria i gabinet, w drugim pokoju urzędowali dyrektor Stanisław Kuciński i pani Alicja Lemier Mroczyńska. Sam Stanisław Kuciński też był kiedyś żołnierzem. Służył w Wojsku Polskim, brał udział w kampanii wrześniowej i przeżył nawet jeden z oflagów. Zmarł w 1966 roku. Po nim funkcję dyrektora przejął Włodzimierz Polewski. Zebrania Rady Pedagogicznej w Korespondencyjnym Liceum Ogólnokształcącym były konieczne. Zawacka uczestniczyła w nich. Szkoła miała swoje filie w różnych miejscach w regionie płocko-ciechanowskim: w Płocku, w Płońsku, w Żurominie, w Bieżuniu, w Drobinie, w Wyszogrodzie, a nawet w Rypinie na Kujawach. Jeśli chodzi o uczniów to wywodzili się z różnych środowisk społeczno-gospodarczych. Trafiali się nawet pochodzący z rodzin milicyjnych, ubeckich i sekretarzy partii. Wszystko to uchodziło za elitę uprzywilejowaną. Członkowie takich rodzin byli traktowani jak księżęta i królowie. Raz wydarzył się pewien incydent. Gdy uczeń z rodziny ubeka otrzymał ocenę niedostateczną, wówczas pani Alicja musiała wysłuchać uwagi władz kuratorskich. Z takimi osobami pani profesor Elżbieta Zawacka też miała do czynienia¹⁶.

Wielki sukces cichociemnej Zo

Ojciec pani Elżbiety Zawackiej – Władysław zmarł w 1958 roku w wieku 87 lat, w niecałe dwa lata po otrzymaniu przez nią pracy w Toruniu¹⁷. Po powrocie do rodzinnego miasta pani profesor kontynuowała studia doktoranckie. Wiele jej publikacji, ze szczególnym uwzględnieniem kształcenia ludzi dorosłych do 1963 roku ukazało się w czasopiśmie „Oświata Dorosłych”. Były to artykuły pt. „Kolegia wiejskie w Anglii”¹⁸, „Uwagi o terminologii samokształcenia”¹⁹, „Szwedzka oświata robotnicza”²⁰, „Kształcenie Korespondencyjne w Szwecji”²¹, „Badania nad samokształceniem dorosłej ludności miejskiej we Francji”²², „Kształcenie korespondencyjne w Norwegii”²³, „Uwagi o swoistych formach pracy dydaktyczno-wychowawczej liceum korespondencyjnego”²⁴, „O metodach kształcenia korespondencyjnego”²⁵. Publikacje powstały dzięki licznym podróżom odbytym przez Zawacką po Europie. W Delegaturze Instytutu Pamięci Narodowej w Bydgoszczy są zgromadzone akta paszportowe potwierdzające fakt, że wiele podróżyowała w ciągu całej swojej kariery naukowej i będąc już na emeryturze. Odwiedziła między innymi Anglię, Francję, Niemcy Zachodnie,

Tablica pamiątkowa znajdująca się w bloku, w którym mieszkała. Jej mieszkanie mieściło się na ulicy Gagarina 136/26. Jej sąsiadkami były między innymi Jadwiga Staszewska czy Alicja Trzeciak. Tablice odsłonięto w 2011 roku z okazji 102 rocznicy urodzin Elżbiety Zawackiej

Włochy, Bułgarię, Grecję, Węgry, Czechosłowację i Austrię. Akta paszportowe są głównie w języku polskim, rosyjskim, angielskim, niemieckim, włoskim i francuskim²⁶. Zdobyte doświadczenie w Liceum Korespondencyjnym w Sierpcu i Toruniu posłużyło pani profesor do napisania pracy doktorskiej pt. „Kształcenie korespondencyjne” i ukończenia studiów doktoranckich w 1965 roku. Pracę doktorską napisała i obroniła pod kierunkiem prof. Ryszarda Wroczyńskiego, kierownika Katedry Pedagogiki Społecznej na Uniwersytecie Warszawskim²⁷. Mając stopień doktora mogła awansować na dyrektora Liceum Korespondencyjnego w Toruniu. Niestety wysokie stanowisko kierownicze w tamtych czasach wymagało przynależności partyjnej do PZPR. Ze względu na przekonania polityczne i wierność niepodległej Polsce, nie uczyniła tego. W 1972 roku obroniła habilitację w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie. Wykładała na Uniwersytecie Gdańskim i Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Na emeryturę przeszła w 1978 roku. W latach 80. związała się z Solidarnością. Tytuł profesora nadano jej już w wolnej Polsce. Przez prezydenta Lecha Wałęsę została odznaczona Orderem Orła Białego w 1995 roku. W 2002 roku prezes Instytutu Pamięci Narodowej Leon Kieres nadał Elżbiecie Zawackiej Nagrodę *Kustosza Pamięci Narodowej*. W 2006 roku z okazji 215 rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 maja otrzymała stopień wojskowy generała brygady z rąk prezydenta Lecha Kaczyńskiego²⁸. Elżbieta Zawacka pozostawiła po sobie także fundację, która istnieje od 1990 roku, a mieści się w Toruniu na ulicy Podmurnej 93, gdzie znajduje się także Towarzystwo Miłośników Torunia.

Elżbieta Zawacka odeszła 10 stycznia 2009 roku. Została pochowana w Toruniu z honorami. Wiele toruńskich placówek i instytucji do dziś nosi jej imię. Obecnie jej grób znajduje się na Cmentarzu św. Jerzego w Toruniu

Jej pełna nazwa brzmi Fundacja Generał Elżbiety Zawackiej Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek. Fundacją kieruje Dorota Zawacka-Wakarecy (z wykształcenia chemik). Dopiero po upadku komunizmu w 1989 roku ukazała się w końcu prawda o Elżbiecie Zawackiej i jej przeszłości²⁹.

Zakończenie

Pani profesor Elżbieta Zawacka była wielką kobietą, która mimo, że nie wyszła za mąż osiągnęła wielki sukces, poczynwszy od pedagoga, po żołnierza i w końcu nauczyciela akademickiego. Jej biografia powinna dawać przykład młodemu pokoleniu. Młodzież powinna dużo uczyć się historii, szczególnie tej najnowszej, by pielęgnować pamięć o wszystkich bohaterach walczących o niepodległą Polskę. Walka o niepodległą Polskę trwa nadal. Do dnia dzisiejszego w sercu każdego Polaka, żyje Polska naszych marzeń, która powinna być wolna, wielka, suwerenna. Powinna być otwarta dla wszystkich, by zapewnić wszystkim obywatelom bezpieczeństwo i dostatek. O taką Polskę walczyli wszyscy nasi przodkowie, ale również żołnierze Armii Krajowej, żołnierze wyklęci i ludzie opozycji antykomunistycznej w PRL-u. Do takich ludzi należała pani profesor Elżbieta Zawacka. Mam nadzieję, że mój artykuł stanowi cenne źródło do prowadzenia dalszych badań naukowych, poznania prawdy i jest wspaniałą opowieścią o czasach jakże trudnych dla naszego miasta, o czasach kiedy pani Zawacka uczyła w Sierpcu. W budynku byłego Korespondencyjnego Liceum Ogólnokształcącego w Sierpcu funkcjonuje Szkoła Podstawowa nr 2 im. Armii Krajowej, której również jestem absolwentem. W murach szkoły powinna znaleźć się tablica upamiętniająca historię, że w jej sercu znajdowało się Korespondencyjne Liceum Ogólnokształcące, gdzie od 1 sierpnia 1955 do 31 sierpnia 1956 roku uczyła pani profesor Elżbieta Zawacka. Jako nauczycielka była mocno związana z Armią Krajową. Po jej śmierci zostały już tylko wspomnienia, książki, czasopisma, materiały archiwalne, przekazy internetowe i relacje świadków. Ta niezapisana dotąd na kartach miasta Sierpca historia w końcu została poznana. Zawacka jako wielki człowiek zasługuje na szacunek i zostanie na zawsze w pamięci miasta Torunia i Sierpca.

Cześć jej pamięci!

Przypisy

- ¹ http://www.losierpc.edu.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=186:historia-szkoly&catid=56:o-szkole&Itemid=33.
- ² Prof. dr hab. gen. bryg. Elżbieta Zawacka (1909–2009): *materiały do biografii*, pod red. Katarzyny Minczykowskiej, Toruń 2010, s. 60–61.
- ³ Dziennik Urzędowy Ministerstwa Oświaty z dnia 30 lipca 1955. Zarządzenie Ministra Oświaty z 4 czerwca 1955 r. w sprawie utworzenia Korespondencyjnego Liceum Ogólnokształcącego w Sierpcu, woj. warszawskie (Dz. U. z 1955 r. Nr 9, poz. 79).
- ⁴ K. Minczykowska, *Elżbieta Zawacka: „Zelma”, „Sulima”, „Zo”*, Toruń 2007, s. 26.
- ⁵ Archiwum UMK K-23/217, Akta osobowe doc. dr Elżbiety Zawackiej, s. 79–84.
- ⁶ Ibidem, s. 88.
- ⁷ Ibidem, s. 91–115.
- ⁸ Księga protokołów posiedzeń Rady Pedagogicznej 10. IX. 1955 r. do 27. 06. 1958 r., Liceum Ogólnokształcące w Sierpcu, Sygn. 004-1, Protokół nr 1, s. 2.
- ⁹ *Sierpecka przystań cichociemnej „Zo”: Elżbieta Zawacka nauczycielką korespondencyjnego LO*, „Życie Płocka” 2009 nr 3, s. 8.
- ¹⁰ *Liceum Ogólnokształcące w Sierpcu. Protokoły egzaminu dojrzałości 1955–1956, 1956–1957, 1957–1958, 1958–1959*. Skoroszyt, Sygn. 4313-1.
- ¹¹ Cyt. za: Prof. dr hab. gen. bryg. Elżbieta Zawacka (1909–2009): *materiały do biografii* pod red. Katarzyny Minczykowskiej, s. 61.
- ¹² Archiwum UMK K-23/217, Akta osobowe doc. dr Elżbiety Zawackiej, s. 117–124, i n., <http://www.1lo.torun.pl/>
- ¹³ http://www.stat.gov.pl/gus/5840_1630_PLK_HTML.htm.
- ¹⁴ *Notatnik sierpecki: XV - lecie Kofa 1966 - 1981 / Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze, Koło Przyjaciół Ziemi Sierpeckiej w Warszawie*, red. J. Witkowski, Warszawa 1981, s. 26.
- ¹⁵ Antonina Girszewska, rozmowa z autorem 9 marca 2014 roku.
- ¹⁶ Alicja Lemier Mroczyńska, rozmowa z autorem 11 marca 2014 roku.
- ¹⁷ Akta paszportowe, IPN By 681/11946, s. 17.
- ¹⁸ „Oświata Dorosłych” 1958, nr 1, s. 47–48.
- ¹⁹ „Oświata Dorosłych” 1959, nr 5, s. 282–285.
- ²⁰ „Oświata Dorosłych” 1961, nr 3, s. 175.
- ²¹ „Oświata Dorosłych” 1961, nr 4, s. 242–243.
- ²² „Oświata Dorosłych” 1961, nr 5, s. 303–305.
- ²³ „Oświata Dorosłych” 1962, nr 2, 110–112.
- ²⁴ „Oświata Dorosłych” 1963, nr 2, 76–79.
- ²⁵ „Oświata Dorosłych” 1963, nr 10, s. 543–546.
- ²⁶ Akta paszportowe, IPN By 681/11946, s. 1–24. W zbiorach znajduje się także paszport Elżbiety Zawackiej w języku polskim, rosyjskim i francuskim, s. 1–36.
- ²⁷ E. Zawacka, *Kształcenie korespondencyjne*, PWN, Warszawa 1967, s. 237.
- ²⁸ K. Minczykowska, *Elżbieta Zawacka: „Zelma”, „Sulima”, „Zo”*, Toruń 2007, s. 29–39.
- ²⁹ <http://www.zawacka.pl/>.

FROM TORUŃ TO SICHELBERG. THE TEACHING PERIOD OF ELIZABETH ZAWACKA IN SIERPC

Summary

Brigadier General Professor Elizabeth Zawacka pseudonym *Zo*, *Zelma*, *Sulima* is a well known personality. Almost all her life was connected with Toruń. She died on the 10th of January 2009, awaiting her 100th birthday. As a teacher she has left a trace in many schools in Poland. Shortly after leaving prison, she was also in Sierpc. Her teaching period in Sierpc was during the years 1955–1956 in a correspondence grammar school. These were the times of Stalinism, still ongoing in Poland after the death of Stalin.

TŁO HISTORYCZNE POCZĄTKÓW WIELKIEJ KARIERY WOKALNEJ WIESŁAWA OCHMANA NA EUROPEJSKICH SCENACH OPEROWCH

Abstrakt

W artykule przedstawiony został debiut na odbudowanej po wojnie scenie Teatru Wielkiego w Warszawie wybitnego tenora Wiesława Ochmana. Autor kresli także tło historyczne ówczesnej Europy.

Słowa kluczowe: Wiesław Ochman, Teatr Wielki, Europa lat 60. XX wieku

Jest niedziela 21 listopada 1965 roku, o godzinie 19:00 kurtyna idzie w górę. Tego wieczoru warszawscy melomani oraz najpoważniejsi krytycy i dyrektorzy teatrów z całej Europy oglądać będą „Halkę” Stanisława Moniuszki, gdzie w roli Jontka na odbudowanej scenie Teatru Wielkiego zadebiutuje tenor Wiesław Ochman. Przedstawienie wspaniałe, polskie, barwnie oddające ducha Opery Narodowej. Kierownictwo muzyczne tego premierowego przedstawienia objął Zdzisław Górczyński znakomity dyrygent, u boku którego Wiesław Ochman stworzy wiele wspaniałych kreacji wokально-scenicznych. Reżyserem tego wielkiego spektaklu był Bronisław Dąbrowski. Wielką, monumentalną scenografię godną miejsca i dzieła stworzył Andrzej Stopka, zaś choreografię do tego dzieła ułożył Eugeniusz Papliński.

Kiedy w Teatrze Wielkim świętowano otwarcie Polską Rzeczpospolitą Ludową rządzi ekipa Józefa Cyrankiewicza powołana na wniosek Sejmu w dniu 25 czerwca 1965 roku. Był to czwarty rząd pod wodzą tego polityka, który przetrwał do 27 czerwca 1969, kiedy to złożył dymisję. Warto przypomnieć, że członkami tego rządu byli m.in.: Piotr Jaroszewicz – wicepremier, Lucjan Motyka – minister kultury, marszałek Polski Marian Spychalski – minister obrony. Warto w tym miejscu wrócić do osoby premiera Józefa Cyrankiewicza. Był typowym przedstawicielem władzy komunistycznej w ówczesnej Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Jego droga kariery wiodła przez wszystkie meandry czasów, w których przyszło mu żyć. Jednak był jedynym premierem okresu, który opisuję w związanym z kulturą i sztuką „rodzinnie”. Jego dwie żony – a był trzykrotnie żonaty – były związane

Wiesław Ochman

rodzinnie i zawodowo z kulturą. Pierwsza, Joanna Halina Munk-Leszczyńska była siostrą wielkiego polskiego reżysera Andrzeja Munka wybitnego przedstawiciela i twórcy polskiej szkoły filmowej. Był twórcą tragicomicznych dzieł dokonujących rozrachunku z II wojną światową – „Eroiki” i „Zezowatego szczęścia”. Jego „Pasażerka” (dokończona przez Witolda Lesiewicza) zdobyła w 1964 roku nagrody na festiwalach w Cannes i w Wenecji. Druga żona

Cyrankiewicza (w latach 1947–1968) to Nina Andrycz. Ostatnia wielka Diva polskiej sceny zmarła 31 stycznia 2014 roku w wieku 102 lat. To ona u boku męża, premiera Cyrankiewicza, otwierała Teatr Wielki odbudowany po zniszczeniach II wojny światowej. Odbudowa tej wspaniałej sceny trwała 20 lat. Zniszczenia były tak wielkie, że podczas bombardowania Warszawy w 1939 roku pozostała jedynie oryginalna klasycystyczna fasada gmachu. W oczach krytyków, spośród premier na otwarciu Teatru Wielkiego „Halka” była prawdziwym wydarzeniem. Tak pisał o tym przedstawieniu krytyk teatralny Roman Szydłowski („Trybuna Ludu” z 23 listopada 1965 r.): „Jego głos brzmiał początkowo (szczególnie w niższych rejestrach) trochę matowo, ale później Wiesław Ochman się rozśpiewał bardzo pięknie i zasłużył sobie na duże brawa publiczności”. Do tej bardzo dobrej recenzji zamieszczonej w największej gazecie codziennej, „Trybunie Ludu”, ukazującej się w półtoramilionowym nakładzie od 16 grudnia 1948 do 28 stycznia 1990 r. Odniosę się również do londyńskiego „Timesa”, który tak ocenił Wiesława Ochmana: „(...) To śpiewak, który może błysnąć na każdej scenie operowej świata”. Dziennik hamburski Morgenpost napisał „(...) Nie ma żadnych wątpliwości, że w bardzo krótkim czasie cały świat będzie podziwiał ten głos”. A jak ocenił kreację Ochmana recenzent z opiniotwórczego „Frankfurter Allgemeine Zeitung”: „(...) Socyści, metalicznie czysty, mocny, o niebanalnej barwie, posługuje się nim z niezwykłą kulturą i inteligencją. Jest śpiewakiem belcanto najlepszej szkoły, porywającego legato, osiągnięciem bez wysiłku najwyższe tony”.

W kulturze europejskiej lat 60. XX wieku Niemiecka Republika Federalna i Wielka Brytania odgrywały bardzo dużą rolę. W tych krajach muzyka operowa święciła wielkie triumfy. Deutsche Oper Berlin, Oper Frankfurt, Hamburgische Staatsoper, Festspielhaus w Bayreuth, czy Staatstheater am Gärtnerplatz w Monachium. Wielkimi mentorami w dalszej karierze byli kreuzi batuty Herbert von Karajan i Karl Böhm – pomimo tego, że był z pochodzenia Austriakiem, jego wkład w niemieckojęzyczną kulturę muzyczną był niepodważalny i znaczący. Wymieniając najważniejsze teatry operowe skupiłem się tylko na Republice Federalnej Niemiec. Pamiętać również należy, że lata 60. XX wieku to podział Niemiec na RFN i Niemiecką Republikę Demokratyczną, którą rządzą komuniści, gdzie obowiązywała dewiza „Proletarier aller Länder,

vereinigt euch!”, czyli „Proletariusze wszystkich krajów łączcie się!”. Czas trwania tej „Republiki” to okres od 7 października 1949 do 3 października 1990 – dnia zjednoczenia Niemiec. W RFN rządzi Unia Chrześcijańsko-Demokratyczna z Ludwikiem Wilhelmem Erhardem. Jest on drugim po Konradzie Hermanie Josefie Adenauerze kanclerzem Niemiec. CDU – Christlich Demokratische Union Deutschlands.

Wracając do bardzo śmiałej tezy o dominacji RFN i Wielkiej Brytanii w sztuce operowej Europy należy również wspomnieć o Francji, Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich i oczywiście o kolebce opery i belcanta, czyli słonecznej Italii. W latach 60. XX wieku wybijającym się teatrem operowym była i jest do dzisiaj Royal Opera House w Covent Garden. Poświęcę temu miejscu trochę więcej czasu ze względu na znaczenie historyczne i kulturowe. Gmach Royal Opera House otwarty został 7 grudnia 1732 roku, zniszczony przez pożar w 1856 roku został ponownie otwarty 15 marca 1858 roku. Wielką Brytanią w czasach premiery nowego gmachu Teatru Wielkiego rządził James Harold Wilson, baron Wilson of Rievaulx z Partii Pracy, poprzednikiem jego był Alexander Frederick Douglas-Home, baron Home of Hirsel z Partii Konserwatywnej. Królową Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej była Elżbieta II.

18. prezydentem Francji w tym czasie był Charles André Joseph Marie de Gaulle, wielki przywódca, twórca nowej konstytucji francuskiej ustanawiającej półprezydencki system rządów. Piastował również funkcję 149. premiera Republiki Francuskiej od czerwca 1958 roku do stycznia 1959.

Republika Włoska i Watykan – nie opisuję tych dwóch państw razem, ale ich symbioza terytorialna i wspólna wówczas waluta stanowiły swego rodzaju wspólność. Czas nowego rozdziału w działalności powojennej Teatru Wielkiego był dla Watykanu i całej wspólnoty, dla katolików w PRL, bardzo ważny, dlatego że był to okres Soboru Watykańskiego II. Zwolany przez Jana XXIII, który niedawno wspólnie z Janem Pawłem II został ogłoszony świętym, został otwarty 11 października 1962 roku w celu uwspółcześnienia (aggiornamento) Kościoła katolickiego poprzez otwarcie go na dialog z innymi wyznaniem. W tym samym czasie w Republice Włoskiej funkcję prezydenta sprawował Giuseppe Saragat założyciel i przywódca włoskich socjaldemokratów. Rola prezydenta Włoch ma przede wszystkim charakter reprezentacyjny. Jest zwierzchnikiem sił zbrojnych.

Władysław Ochman w roli Dymitra Samozwańca w Operze Paryskiej

Włoskim rządem w połowie lat 60. XX wieku kierował chrześcijański demokrat Aldo Moro, który kilkanaście lat później piastując po raz piąty funkcję premiera Republiki Włoskiej został porwany i zabity przez Czerwone Brygady.

Gdy myślimy o operze włoskiej w sensie instytucjonalnym, to pierwszym skojarzeniem jest mediolański Teatro alla Scala, w którym nasz bohater miał zaszczyt wystąpić wprawdzie dopiero 28 lutego 1981 roku w „Chowańszczyźnie” Modesta Musorgskiego, pod dyktando

Rustana Rajcefa. Było to 392. stagione tej legendarnej sceny od jej powstania. W roli Księcia Golicyna, która w tym okresie jego kariery była dla niego „znakiem rozpoznawczym”, ponieważ w tej roli można go było obejrzeć w Gran Teatre del Liceu w Barcelonie, czy w nowojorskiej Metropolitan Opera.

Opery słowiańskie były dla Maestro Wiesława Ochmana „paszportem” do wielkich scen operowych. Większość ról w nich kreowanych to role w operach rosyjskich. Herman w „Damie Pikowej” Czajkowskiego, Biezuchow w „Wojnie i Pokoju” Prokofiewa, Leński w „Eugeniuszu Onieginie” Czajkowskiego, czy Dymitr w „Borysie Godunowie”. Znajomość języka rosyjskiego była tutaj wielki atutem Ochmana, który przecież dorastał w czasach „słusznie minionych”. Kiedy Teatr Wielki w Warszawie zaczął spełniać swoją ważną rolę kulturotwórczą w Europie, w Moskwie pod rządami Pierwszego Sekretarza KC KPZR Leonida Breżniewa i premiera Aleksieja Kosygina działał Teatr Bolszoj założony w 1825 roku. W tym samym roku powzięto decyzję o wybudowaniu według projektu włoskiego architekta z Livorno Antonio Corazziego budynku Teatru Wielkiego, który ukończono osiem lat później w 1833 roku.

Postać Wiesława Ochmana, jego dokonania sceniczne i rola w powojennej kulturze polskiej są zjawiskiem niepowtarzalnym i zasługującym na bardzo wnikliwą analizę. Mój krótki opis jego debiutu podczas otwarcia po zniszczeniach Teatru Wielkiego w Warszawie, a dzisiaj również zwanego Operą Narodową, na tle ówczesnej Europy, jej ustrojów, rządów, prezydentów i premierów jest tylko małą analizą tła polityczno-historycznego tego okresu historycznego drugiej połowy lat 60. XX wieku.

THE HISTORICAL BACKGROUND OF THE GREAT VOCAL CAREER OF WIESŁAW OCHMAN IN THE OPERA HOUSES OF EUROPE

Summary

In the article is presented the debut in the Grand Theatre of Warsaw of the outstanding tenor Władysław Ochman following the post war reconstruction of the theatre. The author also refers to the historical background of Europe at that time.

TOWARZYSTWO NAUKOWE PŁOCKIE JAKO MIEJSCE BEZPIECZNYCH SPOTKAŃ. ORGANIZACJA. WYZWANIA. ZAGROŻENIA

Abstrakt

Opis zawiera analizę możliwości, zaszczości ale i konieczności w budowaniu bezpieczeństwa jednostki w obiekcie użyteczności publicznej na przykładzie Towarzystwa Naukowego Płockiego. Ponadto ranking potrzeb i zależności w dziedzinie kształtowania pożądanego stanu wiedzy ku bezpiecznym zachowaniom z uwypukleniem zadań w dowiązaniu do nowych trendów – zagrożeń w skali mikro i makro dla ogólnej koncepcji niezagrożonego bytu. Ponadto zachodzących między nimi relacji. Opisywany obszar tematyczny ukazany jest z podziałem na zakres, obszar odpowiedzialności oraz opis technicznych systemów zabezpieczeń mogących wspomóc ów proces.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo, świadomość, ewakuacja, zagrożenia, budynek użyteczności publicznej

1. Charakterystyka zagrożeń w powiecie płockim

Lokalizacją powiatu płockiego (utworzonego w 1999 roku) jest zachodnia część województwa mazowieckiego. Zachodnia część naszego powiatu graniczy z województwem kujawsko-pomorskim, do którego zaliczamy powiat lipnowski i włocławski, od strony północnej z powiatem sierpeckim, na wschodzie z płońskim, natomiast na południu z powiatem sochaczewskim i gostyńskim. Należy również zwrócić uwagę, iż rozciąga się po obu stronach rzeki Wisły, co jest głównym zagrożeniem tego terenu. Całkowita powierzchnia powiatu płockiego wynosi 1.798,8 km², w których skład wchodzi obszar miejsko-gminny i gminny. Powiat Płocki jest terenem przemysłowo-rolniczym, z wysoko rozwiniętym sektorem rafinerijno-petrochemicznym.

Na terenie naszego powiatu wyróżniamy zagrożenia drogowe i kolejowe. Szlak kolejowy i drogowy zlokalizowany jest w centrum miasta Płocka, stwarza to istotne zagrożenie dla bezpieczeństwa, ponieważ dość często przewożone są toksyczne środki przemysłowe (TŚP), stanowiące półprodukty dla zasadniczej działalności PKN ORLEN. Istotną kwestią jest także brak dróżników obsługujących przejazdy, co powoduje znaczny wzrost zagrożenia. Trzeba również zwrócić uwagę na małe zakłady, które powodują wystąpienie zagrożeń lokalnych dla swoich pracowników, a także ludności zamieszkującej dany teren. W przypadku uszkodzenia zbiorników,

urządzeń zawierających toksyczne środki przemysłowe następuje uwalnianie się ich do atmosfery, a także istnieje możliwość skażenia ludności będącej w zasięgu danego zjawiska. Wszystkie skutki zależne są przede wszystkim od gęstości zaludnienia, ilości uwalnianych toksyn i od warunków meteorologicznych. Należy również wziąć pod uwagę możliwość wystąpienia niebezpieczeństwa wynikającego z awarii cystern, które przemieszczają się transportem kolejowym i drogowym. Powiat Płocki jest terenem szczególnie zagrożonym przez toksyczne środki przemysłowe oraz substancje chemiczne. Spowodowane jest to lokalizacją wspomnianego już Polskiego Koncernu Naftowego „ORLEN” oraz Bazy Surowcowej Przedsiębiorstwa Eksploatacji Rurociągów Naftowych „PERN Przyjaźń” gdzie użytkowane są zbiorniki z ropą naftową. W wyniku uszkodzenia rurociągu zawierającego dany produkt (ropę naftową) i usterki zbiornika zlokalizowanego na terenie bazy (tj. miejscowość Miszewko) następuje skażenie całego terenu oraz zniszczenie całej infrastruktury.

Analizując wpływ zagrożeń należy wspomnieć o lokalizacji zakładu „ORLEN” który usytuowany jest na Pojezierzu Dobrzyńskim dokładnie jego południowo-wschodniej części. Całkowity obszar to 1 369 ha². Od strony administracyjnej jest to część Płocka, jednak jego siedziba mieści się w odległości 5 km od miasta, częściowo w miejscowości Stara Biała. Na teren powiatu ropa naftowa przysyłana jest dwoma rurociągami:

z Rosji rurociągiem „Przyjaźń”, natomiast z państw arabskich rurociągiem „Pomorskim”. Ze względu na różnorodność działań technologicznych występuje ewentualność pożaru, wybuchu oraz skażenia terenu. Jest to zagrożenie dla firmy, która zatrudnia znaczącą liczbę ludności, ale również dla sąsiadującego obszaru. Z powodu dużej ilości substancji, które są magazynowane przez PKN ORLEN występuje ryzyko powstania zagrożenia masowego, którego zasięg może wykroczyć nawet poza granice powiatu.

Zagrożenia biologiczne są również bardzo istotnym czynnikiem w kwestii bezpieczeństwa powiatu. Zdrowie i życie ludzkie jest najistotniejsze, często spustoszyć może to występująca epidemia, która jest poważnym niebezpieczeństwem, szczególnie wtedy gdy nie posiadamy skutecznej terapii. Do występujących zagrożeń możemy zaliczyć np. pandemię ptasiej grypy. Ptasia grypa jest chorobą, która może występować nie tylko u zwierząt. Spotykana jest ona również u ludzi, mówimy wtedy o wirusie H5N1.

Wyróżniamy następujące choroby zakaźne z innych regionów świata, które są bardzo niebezpieczne a mogą wystąpić (zanotowano przypadki występowania) w powiecie płockim:

- 65535 – wirus Ebola, Marburga,
- 65536 – wirus gorączek południowo-amerykańskich,
- 65537 – wirus ciężkiego ostrego zespołu oddechowego.

Powinniśmy szczególnie unikać miejsc, w których mogą być roznoszone tego typu choroby np. targowiska, dworzec kolejowy, autobusowy. Należy również zwrócić uwagę na choroby przenoszone drogą pokarmową, do których należy m.in.: salmonelloza, infekcyjne zakażenie jelita, dury, czerwonka bakteryjna. Przyczyną występowania powyższych chorób może być niestosowanie się do określonych zasad sanitarno-epidemiologicznych w przedsiębiorstwach branży spożywczej. W takim przypadku skażona zostaje np. żywność, woda.

Wyżej wymienione epidemie mogą być konsekwencją klęsk żywiołowych (powódź), ale również następstwem nie zachowania szczególnej ostrożności związanej m.in. z higieną. Zauważalny wzrost ludności migrującej z naszego kraju, a także wewnątrz państwa może być przyczyną dużego zagrożenia występowania chorób zakaźnych, często przenoszonych przez migrujących. Każda epidemia ma różne skutki w związku z czym w przypadku jej wystąpienia podejmowane są różne działania np. szczepienia, izolacja.

W dzisiejszych czasach jednym z bardzo skutecznych i niebezpiecznych zjawisk są zagrożenia terrorystyczne. Na szczęście w powiecie płockim aktów terroru nie było, co nie oznacza, że żyjemy „na księżycu” i należy taką ewentualność brać pod uwagę. Istotnym argumentem dla wystąpienia aktu terroru może być lokalizacja omówionego wcześniej zakładu PKN ORLEN i jego strategicznego znaczenia dla bezpieczeństwa paliwowego kraju. Ataki terrorystyczne przeprowadzane są zwykle w wyniku użycia broni nowoczesnej (materiały wybuchowe, materiały chemiczne). Są poważnym zagrożeniem dla życia i zdrowia ludzi, mogą przynieść również odczuwalne straty materialne oraz sparaliżować całe dotychczasowe działanie instytucji. W przypadku naszego powiatu zagrożający jest terroryzm chemiczny.

Kolejnym zagrożeniem, obecnie bardzo często stosowanym są różnego rodzaju protesty. Najniebezpieczniejsza forma tego zagrożenia jaka może mieć miejsce na terenie naszego powiatu to blokady dróg. Często dość zdesperowana społeczność nie zwraca uwagi na zakazy. Podjęcie takich działań spełnia oczekiwania protestujących, którzy zostają nagłaśniani medialnie, powodują spustoszenie wśród komunikacji, są w centrum uwagi. Dla mieszkańców takie czynności są bardzo problemowe. W momencie gdy zablokowaną trasą muszą poruszać się służby ratunkowe bądź wszystkie inne pojazdy związane z dużymi przedsiębiorstwami zagrożenie zwiększa swoją skalę i możliwość wystąpienia niebezpieczeństwa.

Charakteryzując zagrożenia mogące wystąpić w powiecie płockim nie sposób nie wymienić zagrożeń spowodowanych siłami naturalnymi. Do takowych należą głównie: powodzie, susze, silne wiatry, trąby powietrzne oraz pożary. Trzeba zauważyć, iż wszystkie wymienione mogą mieć miejsce w powiecie płockim. Jednak jednym stwarzającym największe niebezpieczeństwo jest powódź. Powiat płocki jest szczególnie zagrożony pod tym względem. Powódź może wystąpić w różnej porze roku, często wywołana jest szybkim topnieniem śniegu, intensywnymi opadami deszczu, silnymi wiatrami oraz trwającymi krótki czas burzami. W przypadku pojawienia się wymienionych zjawisk, nie mamy możliwości określić jak duży obszar mogą one objąć, w jakim czasie wystąpią oraz jaki będzie ich rozmiar. Wiedząc jakie obszary mogą zostać zagrożone powodzią należy je zabezpieczyć szczególnie pod względem urządzeń przeciwpowodziowych. Najbardziej niebezpieczny

jest okres zimowo-wiosenny, wtedy to następuje szybkie topnienie pokrywy lodowej i śnieżnej, a także na rzece Wiśle płynie kora lodowa, która może powodować zatory lodowe, w wyniku których woda nie może swobodnie przepływać, jej stan gwałtownie rośnie, co powoduje podtopienia danego terenu. Teren powiatu płockiego posiada 47,9 km³ wałów przeciwpowodziowych, które pełnią funkcję ochronną. W wyniku uszkodzenia wałów obszar Dolnej Wisły będzie terenem najbardziej zagrożonym. Dlatego ludność zamieszkująca ten teren jest narażona na niebezpieczeństwo w każdym przypadku wystąpienia przepływu wielkiej wody.

Równie niekorzystnymi zjawiskami atmosferycznymi są silne wiatry bądź trąby powietrzne. W przypadku naszego powiatu wystąpienie trąby powietrznej jest mało prawdopodobne. Powinniśmy jednak zdawać sobie sprawę jakie ryzyko niosą za sobą tego typu zagrożenia, w przypadku których prędkość wiatru dochodzi nawet do ponad 100 km/h. Zdarzenia te stanowią zagrożenie dla ludzi oraz infrastruktury technicznej. Należy przypomnieć, iż w 2013 roku miał miejsce silny wiatr „Orkan Ksawery”, który również dotarł na nasz teren i spowodował wiele zniszczeń. Zasięg oraz skutki są niemożliwe do przewidzenia.

Istnieje również ryzyko pojawienia się nadmiernych opadów deszczu. W razie wystąpienia tego zdarzenia istnieje ryzyko katastroficznego zatopienia. Jednak jeśli opady deszczu zmieniają się w deszcz ze śniegiem, w takich sytuacjach duże ilości śniegu zatrzymują się na drzewach, różnych budynkach powodując łamanie gałęzi drzew, uszkodzenie budynków, a także nieraz zerwanie linii energetycznych. Trzeba również uwzględnić, iż silne opady śniegu i duże mrozy również mają wpływ na ewentualne wystąpienie niebezpieczeństwa. Mimo, iż na naszym terenie prawdopodobieństwo wystąpienia zagrożenia w większości należy do minimalnego to i tak nie może nam obywatelom być to obojętne. Osobiście powinniśmy dążyć, do zmniejszenia niebezpieczeństwa, a nie tak jak obecnie akceptowania jego większego rozwoju. Często działalność człowieka przyczynia się do wystąpienia ryzyka. Można również zauważyć, iż często wiemy o możliwości pojawienia się danego kryzysu, a jednak pokazujemy, że jest to nam obojętne. Przykładem może być budowanie domów, które przeznaczone są do zamieszkania przez osoby prywatne mimo prawdopodobieństwa występowania podtopienia lub nawet powodzi. W tym przypadku widoczna

jest bezmyślność ludzka lub brak wiedzy. Kusi nas piękny krajobraz i przestajemy myśleć o tym co istotne.

Należy również wspomnieć o mogących wystąpić zagrożeniach budowlanych, które w znacznej mierze wynikają z awarii sieci gazowej, ciepłowniczej, wodociągowej. W powiecie płockim wspomniane ryzyka wynikają ze znacznego wzrostu budynków różnej wielkości i konstrukcji, istnienia starych budynków często wykorzystywanych technicznie, które dość często nie ulegają renowacji.

2. Ewakuacja. Zakres. Odpowiedzialność

Wiele zdarzeń i sytuacji stwarza zagrożenie zdrowia i życia człowieka. Pożar, zamach terrorystyczny, wypadek komunikacyjny, uwolnienie do otoczenia toksycznych związków chemicznych, katastrofa budowlana lub działanie sił natury mogą wymusić ewakuację. Umiejętność znalezienia się w takiej nietypowej sytuacji stwarzającej zagrożenie, prawidłowa ocena skali zjawiska i znajomość sposobów przeciwdziałania decyduje w większości przypadków o bezpieczeństwie. Im szybciej uda się ocenić zagrożenie tym łatwiej jest podjąć prawidłową decyzję o ewakuacji, właściwie wybrać drogę ewakuacji i zwiększyć szanse na przeżycie. Szybkość ewakuacji z budynku lub terenu zagrożonego, znajomość jego układu komunikacyjnego, ilość próbnych ewakuacji, umiejętność odczytania oznakowania dróg ewakuacyjnych, wykorzystanie zarejestrowanych w pamięci informacji, znajomość sygnałów oznajmiających o konieczności ewakuacji pozwalają działać odruchowo, zwiększając tym samym szanse na wyjście cało z opresji. Ważna jest umiejętność opanowania emocji, nie ulegania panice, współdziałania z innymi osobami opuszczającymi budynek lub teren.

Zakres ewakuacji bywa różny. Czasem sprawa prowadzi się do wyniesienia lub wyprowadzenia kilku osób, innym zaś razem trzeba ewakuować wszystkie osoby znajdujące się w obiekcie oraz kosztowniejszy sprzęt i urządzenia, jak i dokumentację, księgozbiór (wg kolejności ważności), jeśli w ogóle będziemy mieli na to czas?

Najczęstszymi problemami występującymi w trakcie ewakuacji ludzi z obiektów użyteczności publicznej, z którymi spotykają się policjanci, w trakcie realizacji stawianych przed nimi zadań, to:

– brak decyzji administratora obiektu (najczęściej hipermarkety, centra handlowe, biblioteki)

dotyczącej ewakuacji klientów i pracowników, przed i po przyjeździe policjantów na miejsce zdarzenia; w odpowiedzi na wniosek policjanta kierującego działaniami rozpoznania w zakresie pirotechnicznym, administrator obiektu często stwierdza, że plany ochrony opracowane zostały zgodnie z zaleceniami ogólnymi, że zostały „kupione” zrobione przez firmę zewnętrzną. W takich dokumentach najwięcej jest informacji o zdarzeniach, sytuacjach z którymi najczęściej spotykał się autor w wielu przypadkach jest to inspektor p.poż, były strażak, który z reguły umieszcza w planach ochrony najwięcej informacji o zagrożeniach pożarowych, mniej lub wcale o innych (podłożenie ładunku, zagrożenia cyber, akty terroru, zwykłe wybryki chuligańskie, itd.);

- brak wyznaczonych miejsc zbiórek na zewnątrz obiektu lub nieznaną ich lokalizację przez pracowników oraz brak koordynacji ewakuacji przez administratora (osobę upoważnioną), co powoduje utrudnienie w sprawnej ewakuacji, a ponadto utrudnia zorientowanie się w liczbie ewakuowanych;

- nieznaną przez pracowników zasad postępowania, co do zabierania ze sobą osobistych podręcznych bagaży (torebki, nesesery, inne przyniesione do pracy), co utrudnia przeszukiwanie obiektu, w poszukiwaniu niebezpiecznych przedmiotów (materiały wybuchowe, substancje chemiczne, biologiczne);

- nie podporządkowanie się przez osoby, przebywające w bezpośrednio lub pośrednio zagrożonym obiekcie, nakazom kierującego akcją ratowniczą, dotyczących ewakuacji, co powoduje zagrożenie dla tych osób oraz zaangażowanie policjantów w długotrwałe „negocjacje” z tymi osobami, przedłużenie czasu trwania akcji ratowniczej;

- niski stopień dyscypliny wśród społeczeństwa, ciekawość i żądza sensacji powodują zwiększenie zagrożenia i utrudnienie pracy służb ratowniczych, szczególnie w przypadku zastawiania (zastąpienia) dróg dojazdu i wyjazdu od obiektu;

- duże zainteresowanie mediów publicznych w czasie akcji ratowniczej, niskie wręcz żądze w celu propagowania zasad postępowania w przypadku zaistnienia zagrożenia.

Wszyscy administratorzy obiektów użyteczności publicznej winni posiadać świadomość, że w przypadku zaistnienia sytuacji kryzysowej w obiekcie, która może mieć wpływ na bezpieczeństwo, przebywających w nim ludzi, do czasu przybycia właściwych służb ratowniczych,

administrator kieruje „akcją ratowniczą” lub w przypadku jego nieobecności osoba przez niego upoważniona.

Obiekty użyteczności publicznej winny posiadać Instrukcję Alarmową na wypadek:

- pożaru,
- awarii technicznej (np. ulatnianie się gazu, wady konstrukcyjne budynku, itp.),
- zagrożeń terrorystycznych (podłożenie ładunku wybuchowego, zagrożenie bioterrorystyczne),
- innych przewidywanych zagrożeń, mogących mieć wpływ na decyzję o ewakuacji wynikających ze specyfiki obiektu, np. lokalizacja, przeznaczenie.

Decyzja o zarządzeniu ewakuacji ludzi podejmowana jest przez administratora obiektu.

Po przybyciu na miejsce policjanta (strażaka, inspektora Sanepidu, itd.), przejmuje on kierowanie akcją, a administrator obiektu udziela mu wszechstronnej pomocy.

Kierujący akcją może wnioskować do administratora o zarządzenie ewakuacji – o ile wcześniej to nie nastąpiło. Jednak decyzję o ewakuacji podejmuje administrator obiektu.

Administrator obiektu powinien posiadać aktualne plany odzwierciedlające układ architektoniczny obiektu, w tym rozmieszczenie punktów newralgicznych, takich jak węzły gazowe, energetyczne i wodne. Na planach winny być oznaczone drogi (wyjścia) ewakuacyjne. Administratorzy obiektów są odpowiedzialni za bieżące szkolenie personelu w zakresie procedur postępowania na wypadek wystąpienia zagrożenia, w tym ewakuacji. Powinni zapewnić znajomość przez wszystkich pracowników dróg ewakuacji (wyjść ewakuacyjnych) oraz sygnałów alarmowych (wewnętrznych sygnałów ostrzegania).

W zabudowie miasta Płocka wiele jest budynków mieszkalnych wzniesionych ponad 100 lat temu. Zwarta zabudowa i palna konstrukcja tych obiektów, które stanowią przeważnie jedną strefę pożarową jest często powodem rozprzestrzeniania się pożaru. I właśnie taka sytuacja występuje – rozpatrując lokalizację w Towarzystwie Naukowym Płockim (TNP). Skutki zaistnienia w takim przypadku pożaru mogą być tragiczne dla ludzi. Spowodować mogą nadto wymierny uszczerbek finansowy w budżecie oraz nieocenione straty w księgozbiornie (polisa ubezpieczeniowa nie zrekompensuje strat).

W przyczynach pożarów budynków we wszystkich grupach statystycznych ważną rolę odgrywa również czynnik ludzki, czyli brak świadomości. Na przykład nieostrożność osób dorosłych

przy postępowaniu się ogniem otwartym, w tym papierosy, zapałki. To powoduje ich znaczny wzrost. W samym mieście Płocku w roku 2011 – 436 pożarów, w 2012 – 554 pożary⁴. Mając na uwadze lokalizację TNP w centralnej części miasta, nieopodal deptaku na skarpie wiślanej, może stanowić to realne zagrożenie pożarowe.

W ciągu ostatnich lat coraz częściej mówi się o nowo wybudowanym i oddawanym do eksploatacji obiekcie, że jest to „budynek inteligentny”. Wiele budynków wybudowanych wcześniej staje się „wydmuszkami” architektonicznymi, staje się również inteligentnymi, to taki znak czasów i wręcz potrzeba. Pojawiło się wiele definicji, które starają się „rozszyfrować” znaczenie określenia „budynek inteligentny”. Jedną z najbardziej trafnych definicji jest następująca:

Budynek wzniesiony od podstaw (dostosowany) wg. nowoczesnej koncepcji integracji szeregu systemów: elektrycznych, okablowania strukturalnego, oświetleniowego, telekomunikacyjnego, informatycznego, audiowizualnego, bezpieczeństwa (sygnalizacji pożaru i włamań, kontroli dostępu), klimatyzacji i wentylacji, ogrzewania.

Budynek wzniesiony według powyższej koncepcji powinien spełniać następujące wymogi:

- zapewniać możliwie niskie koszty eksploatacji przy zapewnieniu maksymalnego komfortu i bezpieczeństwa użytkowników,
- być elastycznym pod względem możliwej zmiany jego przeznaczenia i pozwalać na łatwą modernizację,
- umożliwiać łatwe zarządzanie i kontrolę wszystkich pracujących w nim systemów,
- zapewnić możliwie jak największą automatyzację procesów zachodzących w budynku.

Jak wynika z przytoczonej powyżej definicji, zasady współpracy między poszczególnymi systemami w budynku powinny być określone już na etapie projektowania, aby zapewnić ich jak najlepszą integrację. Od inteligencji i wiedzy projektantów poszczególnych systemów będzie zależało, czy budynek spełni postawione mu wymogi. Wybór producenta i rodzaju systemów nie powinien być przypadkowy, lecz całościwie przemyślany, ponieważ funkcje możliwości systemów decydują o przyszłym funkcjonowaniu obiektu.

Aby zapewnić prawidłową obsługę i eksploatację systemów pracujących w szczególnie dużych obiektach, bądź w obiektach gdzie przechowywane, przetwarzane i udostępniane są dokumenty tzw. osobom trzecim wymagane jest zastosowanie komputerowego systemu wizualizacji

i zarządzania. Mając na uwadze wzrost liczby zbiorów biblioteki im. Zielińskich Towarzystwa Naukowego Płockiego, – w 1990 roku liczba zbiorów ogółem wynosiła 219 890, w roku 2012, 398 515⁵, na dzień 31.12.2013 roku stan zbiorów to już 403 686⁶ sztuk, ponadto znaczny wzrost wypożyczeń, zbiorów na zewnątrz, czytelnikom indywidualnym, i tak: w roku 2007 84006, wzrost do 115898 udostępnień w roku 2012⁷, zachodzi potrzeba „uzbrojenia” budynku TNP w cechy inteligentne.

Wybranie zaawansowanego technicznie systemu i jego prawidłowa integracja z innymi instalacjami bezpieczeństwa pozwala na znaczne zwiększenie bezpieczeństwa budynku i zwiększenie „inteligencji” budynku.

Dość często występującymi nieprawidłowościami w zabytkowych budynkach użyteczności publicznej dotyczącymi ewakuacji są:

- brak wymaganego oświetlenia awaryjnego,
- występowanie palnych elementów obudowy lub wystroju dróg ewakuacyjnych albo pomieszczeń.

W celu poprawy bezpieczeństwa w obiektach użyteczności publicznej wymagane jest zastosowanie stałych urządzeń gaśniczych, związanych na stałe z obiektem, zawierających zapas środka gaśniczego i uruchamianych samoczynnie we wczesnej fazie rozwoju pożaru, głównie w:

- archiwach wyznaczonych przez Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych;
- muzeach oraz zabytkach budowlanych, wyznaczonych przez Generalnego Konserwatora Zabytków w uzgodnieniu z Komendantem Głównym Państwowej Straży Pożarnej.

Ponadto zastosowanie systemu sygnalizacji pożarowej, obejmującego urządzenia sygnalizacyjno-alarmowe, służące do samoczynnego wykrywania i przekazywania informacji o pożarze, dźwiękowego systemu ostrzegawczego, umożliwiającego rozgłaszanie sygnałów ostrzegawczych i komunikatów głosowych dla potrzeb bezpieczeństwa osób przebywających w budynku, nadawanych automatycznie po otrzymaniu sygnału z systemu sygnalizacji pożarowej, a także przez operatora.

Istotnym czynnikiem wspomagającym ewakuację są urządzenia zabezpieczające przed zadymieniem dróg ewakuacyjnych, które chronią je przed utrzymywaniem się dymu w ilości, który ze względu na ograniczenie widoczności lub toksyczność uniemożliwiłby bezpieczną ewakuację. Dotyczy to grawitacyjnych systemów oddymiających lub mechanicznych instalacji wentylacji pożarowej.

Bardzo ważną kwestią do rozstrzygnięcia przez osoby odpowiedzialne za konfigurację techniczno-organizacyjnych rozwiązań ewakuacyjnych, jest wskazanie bezpiecznego miejsca, do którego miałyby się udawać ewakuowane osoby. W przypadku wielu obiektów jest to bardzo trudny problem do rozstrzygnięcia. Ogólnie można powiedzieć, że miejscem ewakuacji jest to taki obszar, który zapewnia bezpieczeństwo ewakuowanych osób i nie utrudnia działań jednostkom ratowniczym. W każdym przypadku wymaga to indywidualnego podejścia, uwzględniającego następujące czynniki:

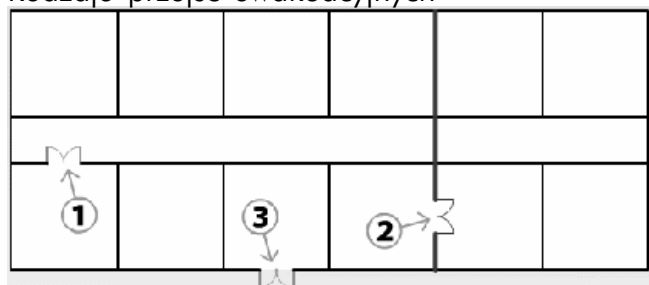
- czy ewakuacja ma kończyć się na zewnątrz budynku;
- czy ewakuacja ma kończyć się wewnątrz budynku, ale w innej strefie pożarowej;
- czy zachodzi konieczność przeliczenia ewakuowanych osób,
- czy zachodzi konieczność ewakuacji osób bez możliwości pobrania okrycia wierzchniego;
- czy istnieje konieczność ewakuacji osób przy użyciu innych specjalnych technik;
- czy istnieje konieczność ewakuacji mienia, np. zasobów bibliotecznych.

Można tutaj wyliczać jeszcze wiele innych czynników, które powinny być brane pod uwagę, przy konfiguracji organizacyjnych rozwiązań ewakuacyjnych obiektu.

Przejście ewakuacyjne nie powinno prowadzić łącznie przez więcej niż trzy pomieszczenia. Przepisy określają wszystkie parametry ewakuacji, które są z sobą zbieżne ze względu na przeznaczenie miejsca – czy przebywają w nim ludzie, jego powierzchnię przelicza się na ilość drzwi, szerokość przejść ewakuacyjnych, długość dróg ewakuacyjnych, rodzaj oświetlenia, itd. Opisane są, także wymagania dla pionowych dróg ewakuacyjnych (schody, klatki schodowe), poziomych dróg ewakuacyjnych (korytarze, hole).

Zabrania się stosowania do celów ewakuacji drzwi obrotowych i podnoszonych. Drzwi rozsuwane mogą stanowić wyjścia na drogi ewakuacyjne, a także być stosowane na drogach

Rodzaje przejść ewakuacyjnych

Źródło: Opracowanie własne

ewakuacyjnych, jeżeli są przeznaczone nie tylko do celów ewakuacji, a ich konstrukcja zapewnia:

- otwieranie automatyczne i ręczne bez możliwości ich blokowania,
- samoczynne ich rozsuniecie i pozostanie w pozycji otwartej w razie pożaru lub awarii drzwi.

Budynek, w którym zanik napięcia w elektrycznej sieci zasilającej może spowodować zagrożenie życia lub zdrowia ludzi, poważne zagrożenie środowiska, a także znaczne straty materialne, należy zasilac co najmniej z dwóch niezależnych, samoczynnie załączających się źródeł energii elektrycznej, oraz wyposażać w samoczynnie załączające się oświetlenie awaryjne (bezpieczeństwa i ewakuacyjne).

3. Zabezpieczenia (wymagania) p.poż dla budynków użyteczności publicznej. Techniczne systemy zabezpieczeń

Rozwój procesów cywilizacyjnych i technologicznych niesie za sobą coraz większe zagrożenia. Są to zagrożenia dla życia i zdrowia ludzi, ale również dla mienia i środowiska. Podstawą sprawnie funkcjonującej ochrony przeciwpożarowej jest nie tylko powszechna, w tym zakresie, znajomość wymagań, przepisów i zarządzeń, ale przede wszystkim ich praktyczne przestrzeganie.

Ustawa o ochronie przeciwpożarowej z dn. 24 sierpnia 1991 r. (tekst jednolity Dz. U. 2009, nr 178, poz. 1380 z późniejszymi zmianami) definiuje ochronę przeciwpożarową jako kompleks zadań mających na celu ochronę życia, zdrowia, mienia i środowiska przed pożarem, klęską żywiołową lub innym miejscowym zagrożeniem⁸.

Szczegółowe wymagania w tym zakresie określone zostały w Rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz. U. nr 109, poz. 719), Polskich Normach i innych przepisach.

Treści poruszone w tym zagadnieniu mają na celu scharakteryzowanie technicznych zabezpieczeń przeciwpożarowych w obiektach użyteczności publicznej jako czynnej ochrony przeciwpożarowej i wymagań wynikających z przepisów techniczno-budowlanych.

Kwalifikacja budynków do kategorii Zagrożenia Ludzi (ZL)

Zgodnie z § 209 Rozporządzenia budynki oraz części budynków, stanowiące odrębną strefę pożarową, określane jako ZL, zalicza się

do jednej lub do więcej niż jedna spośród następujących kategorii zagrożenia ludzi:

- ZL I – zawierające pomieszczenia przeznaczone do jednoczesnego przebywania ponad 50 osób nie będących ich stałymi użytkownikami, a nie przeznaczone przede wszystkim do użytku ludzi o ograniczonej zdolności poruszania się,
- ZL II – przeznaczone przede wszystkim do użytku ludzi o ograniczonej zdolności poruszania się,
- ZL III – użyteczności publicznej, nie zakwalifikowane do ZL I i ZL II,
- ZL IV – mieszkalne,
- ZL V – zamieszkania zbiorowego, nie zakwalifikowane do ZL I i ZL II⁹.

Wysokość budynku, służącą do określenia wymagań technicznych i użytkowych, liczy się od poziomu terenu przy najniższym położonym wejściu do budynku lub jego części do górnej płaszczyzny stropu bądź najwyższej położonej krawędzi stropodachu nad najwyższą położoną kondygnacją użytkową, łącznie z grubością izolacji cieplnej i warstwy ją osłaniającej, albo do najwyższej położonej górnej powierzchni innego przykrycia.

Podstawą do klasyfikacji do odpowiedniej grupy wysokości (oznaczanej skrótowo literami) jest liczba kondygnacji nadziemnych dla budynków mieszkalnych (ZL IV) lub odpowiednio zmierzona wysokość budynku dla wszystkich pozostałych rodzajów budynków, zgodnie z: § 8 Rozporządzenia¹⁰.

- niskie (N) – do 12 m nad powierzchnią terenu, lub mieszkalne o wysokości do 4 kondygnacji nadziemnych,
- średniowysokie (SW) – powyżej 12 do 25 m nad poziomem terenu lub mieszkalne o wysokości od 5 do 9 kondygnacji nadziemnych,
- wysokie (W) – powyżej 25 do 55 m nad poziomem terenu lub mieszkalne o wysokości od 10 do 18 kondygnacji nadziemnych,
- wysokościowe (WW) – powyżej 55 m nad poziomem terenu oraz mieszkalne o liczbie kondygnacji powyżej 18.

Klasa odporności pożarowej budynku lub jego części jest to jedna z pięciu umownych grup, do której klasyfikujemy budynek w celu ustalenia wymagań w zakresie odporności ogniowej elementów tego budynku.

Dla budynków ZL klasa odporności pożarowej zależy od:

- kategorii ZL,
- grupy wysokości.

Odporność ogniowa jest zasadniczym parametrem elementów budynku z uwagi na właściwości

przeciwpożarowe. Określa się ją na podstawie klasy odporności pożarowej budynku.

Jest to zdolność do zachowywania określonych właściwości podczas pożaru przez określony czas. Inaczej mówiąc jest to czas do osiągnięcia przez dany element stanu granicznej nośności, izolacyjności lub szczelności ogniowej.

Jeżeli chodzi o kryteria odporności ogniowej, to jest ona charakteryzowana przez przyporządkowanie odpowiednich przedziałów czasowych trzem kryteriom głównym:

Nośności ogniowej (R)

Stan graniczny nośności ogniowej to stan, w którym element próbny przestaje spełniać swoją funkcję nośną wskutek jednej z niżej podanych przyczyn:

- zniszczenia mechanicznego lub utraty stateczności,
- przekroczenia granicznych wartości przemieszczeń lub odkształceń.

Szczelności ogniowej (E)

Stan graniczny szczelności ogniowej to stan, w którym element przestaje spełniać funkcję oddzielającą na skutek:

- odpadnięcia od konstrukcji,
- powstania pęknięć lub szczelin, przez które przenikają płomienie lub gorące gazy.

Izolacyjności ogniowej (I)

Stan graniczny izolacyjności ogniowej to stan, w którym element budynku przestaje spełniać funkcję oddzielającą na skutek przekroczenia temperatury granicznej powierzchni nie nagrzewanej¹¹.

Strefę pożarową stanowi budynek albo jego część oddzielona od innych budynków lub innych części budynku elementami oddzielenia przeciwpożarowego, bądź też pasami wolnego terenu o szerokości nie mniejszej niż dopuszczalne odległości od innych budynków.

Strefą pożarową jest także kondygnacja budynku, jeżeli klatki schodowe i szyby dźwigowe w tym budynku są obudowane, zamykane drzwiami o odpowiedniej klasie odporności ogniowej oraz wyposażone w urządzenia zapobiegające zadymieniu lub służące do usuwania dymu¹².

Podstawą do uznania użytkowanego budynku istniejącego za zagrażający życiu ludzi jest nie zapewnienie przez występujące w nim warunki techniczne możliwości ewakuacji ludzi, w szczególności w wyniku:

1. szerokości przejścia, dojścia lub wyjścia ewakuacyjnego;
2. długości przejścia lub dojścia ewakuacyjnego;

3. występowania w pomieszczeniu strefy pożarowej zakwalifikowanej do kategorii zagrożenia ludzi ZL I lub ZL II albo na drodze ewakuacyjnej:

a) okładziny sufitu lub sufitu podwieszonego z materiału łatwo zapalnego lub kapiącego pod wpływem ognia, względnie wykładziny podłogowej z materiału łatwo zapalnego,

b) okładziny ściennej z materiału łatwo zapalnego na drodze ewakuacyjnej, jeżeli nie zapewniono dwóch kierunków ewakuacji;

4. nie wydzielenia ewakuacyjnej klatki schodowej budynku wysokiego innego niż mieszkalny lub wysokościowego, w sposób określony w przepisach techniczno-budowlanych;

5. nie zabezpieczenia przed zadymieniem dróg ewakuacyjnych wymienionych w przepisach techniczno-budowlanych, w określony w nich sposób;

6. braku wymaganego oświetlenia awaryjnego w strefie pożarowej albo na drodze ewakuacyjnej prowadzącej z tej strefy na zewnątrz budynku.

W zależności od sposobu obrony budynku ochronę przeciwpożarową możemy podzielić na 2 kategorie – bierną i czynną.

Do biernych systemów zabezpieczeń przeciwpożarowych zaliczamy wszystkie zabezpieczenia mające charakter prewencyjny, których zadaniem jest zminimalizowanie ryzyka powstania i rozprzestrzeniania się pożaru. Można tu zaliczyć między innymi:

1. zabezpieczenie konstrukcji budowlanych:

a) drewnianych – impregnaty, lakiery, obudowy płytowe,

b) stalowych – farby pęczniejące, natryski ogniochronne, obudowy płytowe,

c) żelbetowych – natryski ogniochronne, obudowy płytowe;

2. wykonywanie samonośnych ścian oddzielenia przeciwpożarowego;

3. wykonywanie ogniochronnych przepustów instalacji – rurowych, kablowych, wentylacyjnych;

4. ogniochronne zabezpieczenie przewodów wentylacyjnych;

5. ogniochronne szczeliny budowlane i dyktacje;

6. impregnacje ogniochronne tkanin;

7. ogniochronna zabudowa przewodów elektrycznych i tras kablowych.

Do czynnych zabezpieczeń przeciwpożarowych zaliczamy wszystkie zabezpieczenia mające na celu wykrycie, zasygnalizowanie i o ile jest to możliwe usunięcie zagrożenia pożarowego. Dodatkową cechą jest umożliwienie ewakuacji

w sytuacjach zagrożenia życia. Do tych systemów można zaliczyć:

– systemy sygnalizacji alarmu pożaru (SSP),

– dźwiękowe systemy ostrzegania (DSO),

– stałe urządzenia gaśnicze (SUG),

– systemy odprowadzające dym i ciepło,

– systemy oświetlenia awaryjnego.

– wyposażanie obiektów w podręczny sprzęt gaśniczy.

Stosowanie stałych urządzeń gaśniczych (SUG) związanych na stałe z obiektem, zawierających zapas środka gaśniczego i uruchamianych samoczynnie we wczesnej fazie rozwoju pożaru, jest wymagane w archiwach wyznaczonych przez Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych. Są to urządzenia na stałe związane z obiektem. W zależności od rodzaju zastosowanego środka gaśniczego wyróżniamy SUG tryskaczowe (wodne), systemy gaszenia mgłą i gazowe (CO₂, gazy obojętne).

W przypadku wyposażenia obiektów w stałe urządzenia gaśnicze dopuszcza się niewyposażanie ich w system sygnalizacji pożarowej. Wyjątek ten nie dotyczy obiektów, w których system sygnalizacji pożarowej jest niezbędny do uruchamiania urządzeń przewidzianych do funkcjonowania podczas pożaru.

Właściciel, zarządca lub użytkownik obiektu objętego obligatoryjnym (zgodnie z art. 5 ustawy o ochronie przeciwpożarowej) stosowaniem systemów sygnalizacji pożarowej wyposażonych w urządzenia sygnalizacyjno-alarmowe, w przypadku gdy w tym budynku, obiekcie budowlanym lub na terenie nie działa jego własna jednostka ratownicza, jest obowiązany uzgodnić z właściwym miejscowo komendantem powiatowym (miejskim) Państwowej Straży Pożarnej sposób połączenia urządzeń sygnalizacyjno-alarmowych systemu sygnalizacji pożarowej z obiektem komendy Państwowej Straży Pożarnej lub obiektem wskazanym przez tego komendanta.

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów obiekty muszą być wyposażone w gaśnice, spełniające wymagania Polskich Norm, dotyczących gaśnic.

Rodzaj gaśnic powinien być dostosowany do gaszenia tych grup pożarów, które mogą wystąpić w obiekcie. Gaśnice w obiektach powinny być rozmieszczone:

1. w miejscach łatwo dostępnych i widocznych, w szczególności:

- a) przy wejściach do budynków,
- b) na klatkach schodowych,
- c) na korytarzach,
- d) przy wyjściach z pomieszczeń na zewnątrz,

2. w miejscach nienarażonych na uszkodzenia mechaniczne oraz działanie źródeł ciepła (piece, grzejniki),

3. w obiektach wielokondygnacyjnych – w tych samych miejscach na każdej kondygnacji, jeżeli pozwalają na to istniejące warunki.

Przy rozmieszczaniu gaśnic muszą być spełnione następujące warunki:

- odległość z każdego miejsca w obiekcie, w którym może przebywać człowiek, do najbliższej gaśnicy nie powinna być większa niż 30 m,
- do gaśnic powinien być zapewniony dostęp o szerokości co najmniej 1 m.

Podsumowanie

Obiekty użyteczności publicznej powinny spełniać podstawowe standardy bezpieczeństwa związane z charakterem i przeznaczeniem tych obiektów, w tym również standardy bezpieczeństwa pożarowego. Budynek, a w szczególności osoby w nim przebywające muszą być bezpieczne. Towarzystwo Naukowe Płockie jest najstarszym z istniejących towarzystw naukowych w Polsce. Znajduje się ono w grupie towarzystw ogólnych o charakterze regionalnym¹³. Usytuowane jest w centralnej części miasta Płocka na Starówce w południowo-zachodniej części placu Prezydenta Gabriela Narutowicza, sąsiaduje od strony:

- północnej z kompleksem Sądu i Prokuratury,
- wschodniej z siedzibą Biskupa Płockiego,
- południowej z wirydarzem posesji biskupiej i Zamkiem Księżąt Mazowieckich,
- zachodniej z parkiem na wysokiej skarpie Wiślanej – promenadą spacerową.

Pierwsze posiedzenie organizacji odbyło się 3 czerwca 1820 r. Uchwalono wówczas statut,

w którym sprecyzowano główny cel działania. Obejmował on m.in. gromadzenie materiałów na temat województwa płockiego oraz działania na rzecz polepszenia bytu mieszkańców¹⁴, nadszedł czas aby teraz mieszkańcy pomyśleli o polepszeniu bytu samego towarzystwa.

W 2002 roku na Prezesa TNP wybrano Zbigniewa Kruszewskiego, kanclerza, a następnie Rektora Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku, senatora RP, a później posła RP¹⁵, który ów byt, standardy funkcjonowania zaczął zmieniać, rozpoczynając chociażby proces digitalizacji zasobów, wnosząc o zewnętrzne środki finansowe na potrzeby towarzystwa. W obszarze bezpieczeństwa opracowano wymagane dokumenty m.in. Plan ochrony, w którym opisano możliwe wystąpić zagrożenia, procedury na wypadek np. zagrożenia pożarowego, zagrożeń biologicznych, chemicznych, ogólne zasady postępowania na wypadek ewakuacji. W TNP funkcjonuje także instrukcja kontroli ruchu osobowo-materiałowego dla działu zbiorów specjalnych. Budynek chroni licencjonowana Agencja, posiada on zabezpieczenia mechaniczne, kraty w otworach okiennych, ogrodzony teren. Czy to wystarczy? Sądzę że to zbyt ubogie zabezpieczenia, w dobie nagminnie pojawiających się aktów wandalizmu, zwykłej ludzkiej głupoty, aktów terroru, włamań, których nie można wykluczyć w Płocku, mieście o znaczeniu strategicznym dla bezpieczeństwa paliwowego Polski.

Sama troska włodarzy to mało, aby obronić TNP w czasach deprecjacji ogólnych wartości i spychania historii na margines życia. Dziedzictwo Narodowe jest skarbem, chrońmy je przed..., a nie w myśl powiedzenia „mądry Polak po szkodzi”. Konkludując Drodzy Płocczanie (i nie tylko) Towarzystwo Naukowe Płockie jako lokalna „perełka” zasługuje na to, aby jego siedziba mieściła się kanonach zacytowanej wcześniej definicji budynku inteligentnego.

Przypisy

¹ Powiatowy Plan Zarządzania Kryzysowego, s. 12.

² Tamże, s. 22.

³ Plan Obrony Cywilnej Powiatu Płockiego.

⁴ „Miejski Zeszyt Statystyczny” 2013, nr 20, s. 390.

⁵ Tamże, s. 328.

⁶ „Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 2013”, Płock 2014, s. 151.

⁷ „Miejski Zeszyt Statystyczny” 2013, nr 20, s. 329.

⁸ Ustawa o ochronie przeciwpożarowej z dn. 24 sierpnia 1991 r. (tekst jednolity Dz. U. 2009, nr 178, poz. 1380 z późniejszymi zmianami).

⁹ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie. (Dz. U. Nr 75, poz. 690, z późniejszymi zmianami).

¹⁰ Tamże.

¹¹ M. Kosiorek, G. Woźniak, *Odporność ogniowa konstrukcji żelbetonowych i murowych*, „Ochrona Przeciwpożarowa” 1/2006, s. 15.

¹² Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie. (Dz. U. Nr 75, poz. 690, z późniejszymi zmianami).

¹³ W. Koński, Hasło: Towarzystwo Naukowe Płockie, w: *Słownik polskich towarzystw naukowych*, pod red. B. Sordylowej, t.1, Warszawa 2004, s. 117.

¹⁴ Towarzystwo Naukowe Płockie przy Szkole Wojewódzkiej Płockiej, Płock 1820, s. 5–13.

¹⁵ Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 2002, Płock 2003, s. 25–26.

TOWARZYSTWO NAUKOWE PŁOCKIE [PŁOCK SCIENTIFIC SOCIETY] AS A PLACE OF SAFE MEETINGS. ORGANISATION. CHALLENGES. RISKS

Summary

Public buildings should meet the basic safety requirements connected with the use for which they are intended also including fire safety standards, which should also be met. A building must be safe and particularly those people who use the building must feel safe. The care of local authorities is not enough in order to defend the Scientific Society of Płock in these days of depreciation of values and of history being pushed to the sidelines. SSP as a local „gem” deserves its seat to be defined as an intelligent building.

BUDŻET OBYWATELSKI MIASTA PŁOCKA, JAKO PRZEJAW DEMOKRACJI BEZPOŚREDNIEJ

Abstrakt

Rosnące zainteresowanie społeczeństwa sprawami lokalnymi, a także coraz częściej podejmowane próby wywierania przez mieszkańców bezpośredniego wpływu na decyzje organów wspólnot lokalnych w tych sprawach sprawiają, iż znaczenie budżetu obywatelskiego w społeczeństwie wciąż rośnie.

Słowa kluczowe: budżet obywatelski, Płock, demokracja bezpośrednia, partycypacja, współdecydowanie, konsultacje społeczne

Budżet partycypacyjny, w Polsce nazywany „obywatelskim”, powstał w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku w brazylijskim Porto Alegre. Przed pierwszymi demokratycznymi lokalnymi wyborami, a po upadku dyktatury w 1985 roku, związek UAMPA¹ zaproponował przeprowadzenie inicjatywy, która w niedługim czasie miała zyskać nazwę budżetu partycypacyjnego. Został on wprowadzony jako oddolna inicjatywa, która uzyskała duże poparcie władz lokalnych. Dość długi proces przygotowawczy zakończył się w 1991 roku, kiedy to zyskał swój pierwszy kształt.

Pierwszy budżet partycypacyjny w Porto Alegre opierał się na jednorocznych cyklach spotkań i zgromadzeń, które odbywały się na dwóch poziomach: tematycznym i terytorialnym. W skład pojedynczego cyklu wchodziły trzy etapy:

1. Pierwszy etap miał miejsce w miesiącach marzec – kwiecień i polegał na przeprowadzeniu otwartych zgromadzeń w 5 obszarach tematycznych na 16 osiedlach. Celem zgromadzeń było:

- przekazanie mieszkańcom podstawowych, najważniejszych informacji związanych z budżetem partycypacyjnym,
- wprowadzenie zmian do zasad przeprowadzenia budżetu partycypacyjnego,
- przeprowadzenie szeroko zakrojonej kampanii informacyjnej w celu propagowania idei budżetu partycypacyjnego,
- przekazanie informacji na temat inwestycji zrealizowanych w poprzednich latach,
- przedstawienie projektów proponowanych do realizacji przez przedstawicieli Urzędu Miasta,
- wyłonienie w głosowaniu delegatów, którzy mieli za zadanie reprezentowanie poszczególnych osiedli na forach² terytorialnych i tematycznych.

2. Drugi etap miał miejsce w miesiącach kwiecień–maj i polegał na przeprowadzaniu tzw. „spotkań pośrednich”. Ich celem było sprecyzowanie właściwych propozycji inwestycyjnych, które były hierarchizowane na podstawie trzech kryteriów: priorytety inwestycyjne ustalane przez mieszkańców na etapie pierwszym, liczbę mieszkańców oraz współczynnik „jakości życia” w dzielnicy, której dotyczyła dana inwestycja.

3. Trzeci etap miał miejsce w miesiącach maj–lipiec i polegał na wyborze członków Rady Budżetu Partycypacyjnego z każdego zgromadzenia tematycznego i terytorialnego. Zadaniem Rady było zebranie zhierarchizowanych propozycji z całego miasta i porównanie ich z listą dostępnych środków oraz istniejącymi regulacjami prawno-formalnymi.

W latach 1990–2004 budżet partycypacyjny w Porto Alegre utożsamiał wszystkie cechy reformy polityki miejskiej³. Do 2004 roku wpłynął na ukrócenie korupcji oraz pozwolił znacząco poprawić jakość systemu oczyszczania miasta, dostępu do bieżącej wody, edukacji, służby zdrowia. Miał również znaczący wpływ na dokonanie fundamentalnej zmiany w sposobie zarządzania miastem, którego główny trzon stanowiła nie miejscowa klasa polityczna, ale mieszkańcy.

Budżet partycypacyjny okazał się wielkim sukcesem i wkrótce zyskał olbrzymią popularność w Brazylii. Do roku 2008 objął ponad 44 miliony mieszkańców w około 200 tamtejszych miastach, które postanowiły go wprowadzić⁴. Z czasem zyskał popularność w Ameryce Południowej, Europie, Ameryce Północnej, Azji i Afryce, tym samym zyskując status globalny. Budżet partycypacyjny został wyodrębniony i zastosowany na całym świecie w przynajmniej 795 miastach. W literaturze

przedmiotu można znaleźć informacje, iż takich przypadków jest 1500⁵.

Pionierem w Polsce w realizacji budżetu obywatelskiego wśród miast był Sopot. Mieszkańcy tego miasta w 2011 roku zadecydowali, na co wydać 5 mln zł, czyli ponad 1 % wydatków z budżetu miasta⁶. W warunkach polskich była to pierwsza próba z budżetem obywatelskim. Zasadniczym założeniem było przetestowanie całej procedury, która w kolejnych latach miała być usprawniana.

Wbrew pozorom, nie potrzeba wprowadzać nowego prawa, aby wprowadzić budżet obywatelski w polskim mieście lub gminie wiejskiej. Wystarczy jedynie dobra wola rady gminy i prezydenta miasta (burmistrza lub wójta). Procedura od strony formalnej wygląda tak, że przeprowadzane są konsultacje w sprawie wydatków z budżetu miasta. Różnica w stosunku do zwykłych konsultacji polega na tym, iż rada gminy i prezydent deklarują, że projekty wybrane przez mieszkańców zostaną zrealizowane. Tak więc, wprowadzanie budżetu obywatelskiego opiera się na wzajemnym zaufaniu pomiędzy przedstawicielami gminy, a mieszkańcami, a nie na regulacjach ustawowych.

Oprócz możliwości wyboru najlepszych projektów, mieszkańcy w ramach budżetu obywatelskiego mogą także zgłaszać ich propozycje. Na spotkaniach mieszkańców wypracowuje się ramy procedur budżetu obywatelskiego. Proces taki odbywa się na przestrzeni nawet kilku miesięcy, kończy się zaś głosowaniem. Budżet obywatelski oparty jest na dialogu władz miasta z mieszkańcami. Dzięki tej inicjatywie obywatele mają możliwość aktywnego uczestnictwa w kształtowaniu przestrzeni miejskiej i rozwoju miasta. Wprowadzenie budżetu obywatelskiego przyczynia się do:

- wzmocnienia świadomych postaw prospołecznych,
- stworzenia platformy porozumienia między różnymi środowiskami,
- budowy społeczeństwa obywatelskiego,
- poprawy jakości życia małych społeczności,
- zrozumienia mechanizmów budowania budżetu miasta,
- wzmocnienia zaufania publicznego do instytucji samorządowych,
- lepszego rozpoznania preferencji i potrzeb mieszkańców,
- realnego wpływu mieszkańców na kształt wydatków budżetowych,
- bezpośredniego zaangażowania mieszkańców w rozwój miasta⁷.

Dla miejskich aktywistów, a także dla mieszkańców budżet obywatelski wiąże się z wielkimi nadziejami. Dobra procedura, prawidłowo wprowadzona staje się doskonałym narzędziem umożliwiającym budowanie postaw obywatelskich, integrację i aktywizację mieszkańców, edukację czy – co również jest niezmiernie ważne – racjonalne wydatkowanie publicznych pieniędzy. Aby taki proces miał miejsce, nie wystarczy wprowadzić jakąkolwiek procedurę i nazwać ją mianem budżetu partycypacyjnego. Potrzeba koniecznie spełnić wszystkie warunki, które zapewnią, że mechanizm faktycznie doprowadzi do realnej zmiany społecznej.

Od pewnego czasu trwa w Polsce debata nad pomysłem regulacji ustawowej budżetu obywatelskiego. Coraz częściej zadawane jest pytanie, czy konieczne jest, aby budżet obywatelski ujmować w ustawie, skoro do tej pory był on organizowany na zasadach nieformalnych, jako rodzaj konsultacji społecznych? Problem w tym, że budżet obywatelski to nie są typowe konsultacje społeczne. Mianem konsultacji społecznych określa się sposób uzyskiwania propozycji, stanowisk, opinii itp. od osób i instytucji, których w pewien sposób dotkną, pośrednio lub bezpośrednio, skutki działań proponowanych przez administrację. Konsultacje, to jedynie zasięgnięcie opinii, a ostateczną decyzję podejmuje ktoś inny niż mieszkańcy – prezydent lub radni. W przypadku budżetu obywatelskiego, podstawowym jego kryterium jest to, że decyzja mieszkańców jest wiążąca, tak samo jak wynik referendum czy wyborów. Zapis na temat tego kryterium powinien koniecznie znaleźć się w ustawie – tak twierdzą zwolennicy regulacji ustawowej. Dzięki takiemu posunięciu budżet obywatelski stanie się pełnoprawną formą demokracji bezpośredniej⁸.

Zwolennicy regulacji ustawowej idą dalej, proponują wprowadzenie budżetu obywatelskiego, jako obowiązkowego dla wszystkich gmin. Przypominają oni, iż budżet obywatelski w Polsce zyskał na popularności szybciej niż w Stanach Zjednoczonych. A mimo tego z blisko dwóch i pół tysiąca gmin w Polsce, to decyzję o wprowadzeniu go podjęta jedynie drobna ich część⁹. Dla wielu radnych i prezydentów miast, demokracja partycypacyjna to niezmiernie temat wciąż abstrakcyjny. Z tego też względu przydatny byłby obowiązkowy budżet obywatelski, który niekoniecznie musiałby dotyczyć wielkich inwestycji i dużych kwot. Wystarczyłyby nawet skromne kwoty i niewielkie inwestycje, żeby nastąpiły istotne zmiany sposobu myślenia o roli, pozycji i prawach mieszkańców w demokracji.

Wtedy mieszkańcy wiedzieliby, że demokracja to nie tylko coś, z czym mają do czynienia raz na cztery lata podczas wyborów.

W 2013 roku największą kwotę (20 milionów złotych) na budżet obywatelski wyodrębniły władze Łodzi. Następne miasta to Zielona Góra, Toruń, Poznań i Białystok. Dla 62 miast łączna kwota budżetów obywatelskich, jakie zostały wyodrębnione w 2013 roku, wynosiła ponad 150 milionów złotych (nie wliczając budżetu obywatelskiego w Warszawie, będącego w fazie planowania)¹⁰. Budżety obywatelskie o najwyższych kwotach wyodrębniono w następujących miastach:

- Łódź – 20 mln,
- Białystok – 10 mln,
- Poznań – 10 mln,
- Toruń – 6,4 mln,
- Zielona Góra – 6 mln¹¹.

Największy udział budżetu obywatelskiego w stosunku do wykonanego w roku poprzednim budżetu odnotowano w gminie Kęty, gdzie budżet obywatelski wyniósł 3,96% wykonanego budżetu¹². Jednak w większości miast udział budżetu obywatelskiego w stosunku do wykonanego budżetu za rok 2012 nie przekraczał 1%, z czego w ponad 30 był mniejszy niż 0,5% budżetu¹³. Warto zwrócić uwagę na fakt, iż decyzja o przeznaczeniu na budżet obywatelski kwoty większej, z jednej strony, może być postrzegana jako wyraz zaufania do mieszkańców, z drugiej – wymaga, aby budżet obywatelski był szczególnie dobrze zaplanowany, mieszkańcy dobrze poinformowani, cały proces jawny i przejrzysty oraz obliczony na wiele lat z możliwością korygowania przyjętych założeń. Wszystkie te okoliczności muszą być spełnione, aby nie miała miejsca sytuacja, w której rozbudzone społeczne nadzieje na zmianę polityki społecznej, są niewykonywane według ich woli, albo w inny sposób zmarnowane są duże kwoty.

Wśród miast wojewódzkich w 2013 roku procentowo największy udział budżetu obywatelskiego w stosunku do budżetu miasta ogółem zaobserwowano w Zielonej Górze, gdzie wyniósł 1,17%. W innych miastach proporcje udziału budżetu obywatelskiego do budżetu miasta kształtowały się następująco:

- Zielona Góra – 1,17%,
- Białystok – 0,66%,
- Łódź – 0,6%,
- Toruń – 0,57%,
- Rzeszów – 0,54%¹⁴.

Najniższy udział budżetu obywatelskiego w stosunku do całego budżetu miasta spośród miast wojewódzkich odnotowano we Wrocławiu, gdzie

wyniósł zaledwie 0,08%¹⁵, co nasuwa pytanie, czy w ogóle można tam mówić o budżecie obywatelskim. Zgodnie z zapowiedziami przedstawionymi w 2013 roku wydatki z budżetu obywatelskiego realizowanego w 2015 roku w Warszawie, mają wynieść około 25 mln zł. Taka kwota daje stolicy 1,15% udziału w wykonanych wydatkach majątkowych za 2012 rok, a także udział na poziomie 0,2% wykonanego budżetu miasta w 2012 rok¹⁶. Największy udział budżetu obywatelskiego w odniesieniu do wykonanych w 2012 roku wydatków majątkowych odnotowano w Łodzi, gdzie wyniósł 3,74%¹⁷.

Na podstawie uchwały nr 455/XXVII/2012 Rady Miasta Płocka z dnia 25 września 2012 roku w sprawie trybu przeprowadzania konsultacji społecznych oraz uchwały budżetowej miasta Płocka na rok 2013, nr 500/XXX/2012 Rady Miasta Płocka z dnia 28 grudnia 2012 roku, mieszkańcy Płocka po raz pierwszy otrzymali możliwość aktywnego wpływu na kształt budżetu miasta. W 2013 roku do dyspozycji Płocczan zostały oddane 3 miliony złotych. Każdy mógł zdecydować o ich przeznaczeniu, zarówno zgłaszając swój projekt, jak i biorąc aktywny udział w głosowaniu. Mógł to zrobić każdy mieszkaniec Płocka, organizacja pozarządowa lub instytucja publiczna, która zasięgiem swojej działalności obejmuje Płock. Zgłaszane projekty mogły dotyczyć każdej sfery życia, np.: zdrowia, inwestycji, infrastruktury, kultury i sportu. Projekty swoim zasięgiem mogły obejmować zarówno całe miasto, jak i jego części – osiedla, ulice.

Harmonogram budżetu obywatelskiego w Płocku przewidywał następujące etapy działania:

- składanie przez mieszkańców propozycji projektów do budżetu obywatelskiego,
- weryfikację formalno-prawną zgłoszonych projektów przez merytoryczne komórki Urzędu Miasta Płocka,
- przedstawienie ostatecznej listy zgłoszonych projektów, które przeszły weryfikację formalno-prawną,
- głosowanie mieszkańców,
- podanie do publicznej wiadomości wybranych w głosowaniu projektów; źródłem tych informacji miały być – strony internetowe: www.plock.eu, www.mojemiasto.plock.eu oraz komunikaty prasowe w mediach – po przeliczeniu i weryfikacji wszystkich przestanych formularzy,
- wprowadzenie zwycięskich projektów mieszczących się w kwocie budżetu obywatelskiego do budżetu miasta Płocka.

Złożone projekty pod względem formalno-prawnym sprawdzane były przez Zespół ds. Weryfikacji Projektów. W skład zespołu w 2013 roku wchodził:

– radni Rady Miasta Płocka – Barbara Smardzewska-Czmiel, Bożena Musiał i Grażyna Cieślik;

– przedstawiciele organizacji pozarządowych – Mariola Lewandowska (Stowarzyszenie Czas Kobiety), Marek Owczarek (Stowarzyszenie Academia Economica), Tadeusz Pięta (Stowarzyszenie Przyjaciół Muzeum Mazowieckiego), Marek Wróblewski (płocka Loża Business Centre Club);

– przedstawiciele mediów – Arkadiusz Adamkowski (Gazeta Wyborcza Płock), ks. Tomasz Opałiński (Katolickie Radio Płock), Tomasz Szatkowski (Tygodnik Płocki), Katarzyna Piórkowska (Radio dla Ciebie), Tomasz Paszkiewicz (Portal Płock), Sebastian Smietanowski (TVP Warszawa), Magdalena Walewska-Randa (Multi TV), Rafał Wereszczaka (Sportowiec Płocki) oraz Jakub Chonchera (Radio Eska)¹⁸.

Weryfikacja obejmowała następujące kryteria: zgodność z kompetencjami samorządu, kompletność składanego projektu, lokalizacja projektu, zgodność propozycji z planem miejscowego zagospodarowania przestrzennego, poprawność oszacowanych kosztów, możliwość zabezpieczenia środków w budżecie na następne lata w przypadku, gdy projekt generuje dodatkowe koszty eksploatacji, przeanalizowania, czy nie pokrywa się z zadaniami zaplanowanymi do realizacji w ramach budżetu miasta Płocka, dostępność projektu dla mieszkańców Płocka.

Budżet obywatelski to mechanizm dotąd nieznanym i nowy dla większości społeczeństwa, a jednocześnie wymagający jego zaangażowania. Władze miasta wprowadzające budżet obywatelski, siłą rzeczy muszą więc znaleźć sposób, aby mieszkańców o budżecie poinformować, przekonać ich, że proces jest dla nich ważny, a na koniec – zachęcić do udziału w nim. Na potrzeby budżetu obywatelskiego w Płocku powstała jego strona internetowa, która w jednym miejscu zbiera wszystkie potrzebne informacje (mojemiasto.plock.eu). Ponadto na stronach Biuletynu Informacji Publicznej zamieszczone są uchwały rady miasta oraz zarządzenia prezydenta miasta związane z budżetem obywatelskim.

Kampania informacyjna budżetu obywatelskiego 2013 roku w Płocku zaplanowana została na okres od listopada 2012 roku do kwietnia 2013 roku. Kampania prowadzona była przy pomocy następujących nośników: billboardów miejskich, plakatów, ulotek, roll-up, spotów

reklamowych na nośnikach LED. W reklamę włączyły się następujące media: Portal Płock, Gość Niedzielny, Sportowiec Płocki, Multi TV, Tygodnik Płocki, Gazeta Wyborcza Płock, gazeta.pl Płock, M4 Gazeta Mazowieckiej Spółdzielni Mieszkaniowej, naszemiasto.pl, magazyn Nasz Płock, plockcafe.pl, Katolickie Radio Płock, plockforyou.pl, Radio dla Ciebie, TVP Warszawa. Przeprowadzona została również debata „Podwieczorek z Prezydentem” w czasie, którego Prezydent Miasta Płocka, Pan Andrzej Nowakowski odbył z mieszkańcami Płocka rozmowę na temat płockiego budżetu obywatelskiego, jego zasadności, celów oraz szczegółów składania projektów i późniejszego głosowania. Budżet kampanii reklamowej budżetu obywatelskiego w 2013 roku wyniósł łącznie 58.368,33 zł¹⁹.

Do budżetu obywatelskiego Płocka w 2013 roku zostało zgłoszonych 77 projektów. Zespół ds. Budżetu Obywatelskiego wyodrębnił 10 projektów, które zostały poddane pod głosowanie Płocczan. Były to:

1. „Stop tirrom” w Płocku; szacunkowy koszt około 200 tysięcy zł (projekt złożony przez Inez i Piotra Gryspanowicza);

2. Budowa Przystani Miejskiej wzorowanej na historycznym Dworcu Wodnym; szacunkowy koszt 1,43 milionów zł (propozycja Edward Ryttera, Stanisława Podgórskiego, Stanisława Fidelisa, Pawła Mieszkowicza, Wojciecha Ryttera, Krzysztofa Wiśniewskiego oraz Pawła Śliwińskiego);

3. Wyposażenie i remont sali do zajęć integracji sensorycznej w Szkole Podstawowej nr 18; szacunkowy koszt 30 tysięcy zł (pomysł Magdaleny Regulińskiej i Anny Ciulińskiej);

4. „Moja wymarzona szkoła”; szacunkowy koszt około 167 tysięcy zł (pomysł Patrycji Stasiak z uczniami 2a Gimnazjum nr 5);

5. Rewitalizacja ostatniej barki „Sandomierka”; szacunkowy koszt około 220 tysięcy zł (projekt Piotra Lisockiego);

6. Budowa parku i skweru na osiedlu Podolszyce Południe; szacunkowy koszt około 1,2 miliona zł (propozycja Adama Skowyrskiego);

7. Multifunkcyjna Muszla Koncertowa z możliwością zorganizowania Kina Letniego wraz z miejscami do siedzenia (propozycja Marcina Marcą);

8. Budowa parkingu z płyt azurowych na osiedlu Międzytorze (propozycja Konrada Kozłowskiego);

9. Budowa ronda turbinowego na skrzyżowaniu ul. Wyszogrodzkiej i Harcerskiej (propozycja Inez i Piotra Gryspanowicza);

10. Rondo Lajourdie rondem turbinowym (propozycja Inez i Piotra Gryszpanowicza).

Do realizacji zostało skierowanych pięć pierwszych przedsięwzięć. Liczba głosów kształtowała się następująco: 1 projekt – 2685 głosów, 2 projekt – 2308 głosów, 3 projekt – 2216 głosów, 4 projekt – 2183 głosy, 5 projekt – 1416 głosów i 6 projekt – 1312 głosów²⁰. Według szacunków ich autorów miały one kosztować łącznie ponad 2 miliony zł. Realizacja szóstego projektu – parku na Podolszyczach Południe – uzależniona została od ilości środków jakie pozostaną w budżecie.

Ze względu na duże zainteresowanie i poparcie dla idei budżetu obywatelskiego w Płocku, Prezydent Miasta Płocka wydał Zarządzeniem nr 3394/2013 z dnia 30 lipca 2013 roku w sprawie przeprowadzenia konsultacji społecznych z mieszkańcami Płocka dotyczących budżetu obywatelskiego na 2014 rok. Zasady realizacji budżetu obywatelskiego Płocka na 2014 rok zostały określone w załączniku nr 1 do Zarządzenia nr 3678/2013 Prezydenta Miasta z dnia 17 października 2013 roku.

Budżet obywatelski Płocka 2014 wyniósł 5 milionów zł i mógł być przeznaczony na potrzeby związane z: budownictwem mieszkaniowym, edukacją publiczną, gospodarką przestrzenną, organizacją ruchu, sprawami lokalnymi transportu zbiorowego, sprawami związanymi z wodociągami, działaniami w zakresie telekomunikacji, ochroną zdrowia, pomocą społeczną, sprawami kultury, kulturą fizyczną i turystyką, targowskimi i halami targowymi, zielenią gminną i zadrzewieniem, budową i utrzymaniem miejsc związanych z pochówkiem, sprawami porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli, utrzymaniem urządzeń użyteczności publicznej i gminnych obiektów, wspieraniem i upowszechnianiem idei samorządowej, sprawami związanymi z promocją miasta.

Projekty podlegały ocenie w głosowaniu powszechnym²¹. Prawo udziału w głosowaniu miał każdy mieszkaniec miasta Płocka, który najpóźniej w dniu rozpoczęcia głosowania ukończył 16 lat²².

W II edycji budżetu obywatelskiego w Płocku, weryfikację formalno-prawną przeszło 70 projektów. Do realizacji zakwalifikowane zostały dwa projekty, które otrzymały największą liczbę głosów. Z racji swoich szacunkowych kosztów wyczerpały one możliwości budżetu obywatelskiego Płocka 2014. Zwycięskie projekty to: kryte boisko dla dzieci (stadion Wisły Płock); pomysłodawca: Piotr Gryszpanowicz, szacunkowy koszt: 3.549.412,41 zł i Płockie Centrum

Terapeutyczno-Rehabilitacyjne (Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy nr 2); pomysłodawca: Robert Kowalski, Grażyna Gradecka, Barbara Chyba, szacunkowy koszt: 2.019.050,23 zł²³. Na pierwszy projekt oddano 10.144 głosów, zaś na drugi 7.321 głosów. Ogółem w głosowaniu oddano 44.627 głosów z tego ważnych głosów było 30.463²⁴.

Tegoroczna edycja budżetu obywatelskiego w Płocku uległa kilku zmianom. Innowacją jest możliwość proponowania dwóch rodzajów przedsięwzięć:

- inwestycji osiedlowych – taka inwestycja nie może przekroczyć wartości 200 tysięcy zł,
- inwestycji ogólnomiejskich – inwestycja ta nie może przekroczyć 800 tysięcy zł.

Projekty w dowolnej liczbie obydwu rodzajów inwestycji, mogą zgłaszać mieszkańcy Płocka. Muszą one jednak mieścić się w kompetencjach gminy, nie kolidować z planami zagospodarowania przestrzennego i być realizowane na terenie należącym do Urzędu Miasta Płock. W tym roku termin składania wniosków określono na półtora miesiąca, a jego termin mija 15 sierpnia 2014 r.

Obecny budżet obywatelski wzbudza coraz więcej emocji. I tak negatywnie oceniane są następujące jego ustalenia:

- termin składania wniosków – jest to okres urlopowy 1 lipiec–15 sierpnia;
- zmniejszenie wartości pojedynczego projektu – nastawienie na ilość, a nie na jakość;
- ograniczony dostęp do informacji ze względu na okres urlopowy – np. pozyskanie informacji, czy dana działka należy do miasta itp.

Głosy krytyczne wskazują również na niezchęcenie obywateli składaniem wniosków, bo w ostatniej edycji budżetu obywatelskiego wygrała kampania sponsorowana, a nie zdrowy rozsądek. Lokalni politycy czują się zaniepokojeni wykorzystywaniem budżetu obywatelskiego w roku wyborczym do celów promocji obecnych władz miasta.

Bez względu na wszystkie głosy krytyczne, niedociągnięcia i niemożność przewidzenia wszystkich trudnych sytuacji jedno jest pewne, „mała ojczyzna” jaką niewątpliwie jest społeczność miasta Płocka, zyskała: wyposażenie sali do zajęć sensorycznych w Szkole Podstawowej nr 18, park i skwer na osiedlu Podolszyce Południe, Ścieżkę Dydaktyczną Gimnazjum nr 5. W najbliższym czasie rozpocznie się: budowa krytego boiska dla dzieci, budowa Płockiego Centrum Terapeutyczno-Rehabilitacyjnego, a także budowa przystani miejskiej itd. Są to konkretne inwestycje, które

miały szansę być zrealizowane, tylko i wyłącznie dzięki współpracy mieszkańców i władz miasta. Ważny jest również fakt, że każdy mieszkaniec ma swój wkład w tych inwestycjach, chociażby poprzez oddanie głosu.

Reasumując, biorąc pod uwagę rosnące zainteresowanie społeczeństwa sprawami lokalnymi (sprawami osiedla, dzielnicy, miasta, gminy), a także coraz częściej podejmowane próby wywierania przez mieszkańców bezpośredniego wpływu na decyzje organów wspólnot lokalnych w tych sprawach, mówi się o tzw. zjawisku partycypacji społecznej (udziale mieszkańców i ich organizacji w realizacji różnych zadań publicznych). Wydaje się, że zjawisko to w niedalekiej przyszłości zdeterminuje znaczenia, jakie przypisywane są pojęciu demokracji (stąd w dyskursie publicznym pojawiają się nowe pojęcia tj. demokracja uczestnicząca lub partycypacyjna).

Odzwierciedleniem nowego rozumienia demokracji są m.in. takie rozwiązania koncepcyjne (a coraz częściej i legislacyjne/prawne) jak:

- referendum lokalne,
- konsultacje społeczne,
- dyskusje publiczne,
- inicjatywa uchwałodawcza mieszkańców,
- budżet partycypacyjny (obywatelski).

Umożliwiają one organizacjom i mieszkańcom na aktywne włączanie się w rozwiązywanie lokalnych problemów. Budżet obywatelski (partycypacyjny) jest więc tylko jednym z wielu przejawów nowego rozumienia demokracji. Jako jedno z kilku rozwiązań wpływa na wzmocnienie pozycji mieszkańców, a także z pojęcia „wspólnoty lokalnej”, czyni frazę wypełnioną treścią.

Cechy szczegółowe budżetu obywatelskiego w różnych krajach są odmienne. Wspólnym rdzeniem dla budżetów obywatelskich w różnych krajach, jest fakt, iż budżet dopuszcza mieszkańców i ich organizacje do kształtowania polityki finansowej wspólnoty lokalnej. Dzięki takiemu zabiegowi mieszkańcy i ich organizacje zyskują możliwość określenia tego, co jest dla nich w kontekście wykorzystania środków finansowych szczególnie ważne. Dokonują więc gradacji celów, które w pierwszej kolejności powinny być zrealizowane, przy użyciu środków wspólnoty lokalnej.

Pozostaje mieć nadzieję, że budżety obywatelskie wprowadzane w wielu miastach Polski to nie koniec, a początek debaty o komunikacji między mieszkańcami, a urzędem, o wpływie ludzi na zarządzanie miastem, o wsparciu przez władzę oddolnych ruchów społecznych, o dostępie do informacji publicznej itd.

Przypisy

- ¹ UAMPA – Uniao das Associações dos Moradores de PoA; Związek Stowarzyszeń Sąsiedzkich Porto Alegre.
- ² Fora spotykały się raz na miesiąc, by monitorować proces przeprowadzania budżetu partycypacyjnego w danym roku, mobilizować mieszkańców do uczestnictwa, prowadzić dialog pomiędzy poszczególnymi kwestiami tematycznymi i terytorialnymi reprezentowanymi przez poszczególne fora, a przedstawicielami Urzędu Miasta.
- ³ P. Aleksandrowicz, *Budżet obywatelski, czyli kieszonkowe wydawcy*, „Obserwator finansowy” 2013, s. 7.
- ⁴ Ibidem, s. 7–8.
- ⁵ W. Kęmbowski, *Budżet partycypacyjny. Krótka instrukcja obsługi*, Warszawa 2013, s. 12.
- ⁶ W. Łobodziński, *Kontrowersje wokół miejskich budżetów partycypacyjnych*, „Na temat” 2013.
- ⁷ P. Uziębło, *Demokracja partycypacyjna*, Gdańsk 2009, s. 26.
- ⁸ Ł. Dąbrowiecki, R. Górski, *Oddać władzę ludziom. Jak wprowadzić demokrację uczestniczącą w swojej gminie*, Kraków 2010, s. 17.
- ⁹ Ibidem, s. 16–17.
- ¹⁰ D. Kraszewski, K. Mojkowski, *Budżet obywatelski w Polsce*, Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa 2014, s. 5.
- ¹¹ Ibidem, s. 5.
- ¹² P. Aleksandrowicz, *Budżet...*, op.cit., s. 8.
- ¹³ Ibidem, s. 9.
- ¹⁴ D. Kraszewski, K. Mojkowski, *Budżet...*, op.cit., s. 6.
- ¹⁵ Ibidem, s. 6.
- ¹⁶ Ibidem, s. 7.
- ¹⁷ Ibidem, s. 7.
- ¹⁸ *Budżet Obywatelski Płocka*, www.mojemiasto.plock.eu.
- ¹⁹ Dane Urzędu Miasta Płocka.
- ²⁰ Dane Urzędu Miasta Płocka.
- ²¹ Rozdział 4 § 5 pkt 1 załącznika nr 1 do Zarządzenia nr 3678/2013 Prezydenta Miasta Płocka z dnia 17 października 2013 roku.
- ²² Rozdział 4 § 5 pkt 2 załącznika nr 1 do Zarządzenia nr 3678/2013 Prezydenta Miasta Płocka z dnia 17 października 2013 roku.
- ²³ *Budżet Obywatelski Płocka*, www.mojemiasto.plock.eu.
- ²⁴ *Budżet Obywatelski Płocka*, www.mojemiasto.plock.eu.

CIVIC BUDGET OF THE CITY OF PŁOCK AS A SIGN OF DIRECT DEMOCRACY

Summary

The growing interest of the society in local matters as well as the attempts undertaken more often by the residents to make a direct influence on the decisions of the authorities of local communities in these matters cause the importance of civic budget in the society to grow constantly.

AKTYWNOŚĆ EKSPORTOWA PRZEDSIĘBIORSTW REGIONU PŁOCKIEGO

Abstrakt

Działalność eksportowa jest jedną z podstawowych form internacjonalizacji zewnętrznej przedsiębiorstwa. Udział przedsiębiorstw z sektora MSP w polskim eksporcie wykazuje tendencję spadkową. W sektorze tym uwidacznia się koncentracja sprzedaży na rynkach Unii Europejskiej co jest również obserwowane na Mazowszu i w podregionie płockim. Badanie ogólnopolskie NBP i badanie przeprowadzone na populacji płockich przedsiębiorstw wskazały na duże znaczenie konkurencyjności cenowej sprzedaży zagranicznej rozliczanej w euro.

Słowa kluczowe: Internacjonalizacja, eksport, sektor MSP, region płocki

Wstęp

W powszechnej opinii przedsiębiorstwa, które podejmują działalność eksportową postrzegane są jako podmioty ambitne, poszukujące możliwości podniesienia swojej wartości poprzez działalność na rynkach zagranicznych. Aktywność eksportowa jest jedną z form umiędzynarodowienia przedsiębiorstwa, która obok importu w głównej mierze przesądza także o stopniu otwarcia gospodarki. Polska gospodarka lokuje się w grupie krajów słabo umiędzynarodowionych, choć systematycznie poprawia swoją pozycję wśród krajów eksportujących i importujących na świecie. Także relacja obrotów handlu zagranicznego do PKB ulega systematycznej poprawie. Jeszcze w roku 1990 wskaźnik ten wynosił 45,9%, podczas gdy w 2010 roku osiągnął poziom 83,9%¹ (dla porównania Niemcy poziom 86,9%, Hiszpania 54,7%, Węgry 165,6%). Przyczyny tego zjawiska są bardzo złożone, mogą być rozpatrywane zarówno w płaszczyźnie makro i mikroekonomicznej i daleko wybiegają poza ramy tego artykułu. Siłą sprawczą rosnących obrotów w handlu zagranicznym jest między innymi systematycznie rosnąca liczba firm zagranicznych na naszym rynku, gdzie przynależność do Unii Europejskiej jest nie do przecenienia. Dane statystyczne mówią o silnej koncentracji naszego eksportu i importu z krajami UE. Należy jednak zauważyć, że polskie przedsiębiorstwa w niewielki stopniu angażują się w działalność eksportową. Według szacunków Głównego Urzędu Statystycznego tylko 3,9% firm

prowadziło w 2012 roku sprzedaż za granicą (wynik ten w bardzo dużym stopniu zaniża aktywność eksportowa mikrofirm). Po stronie importu zauważalna jest podobna wielkość i zależność. Odsetek przedsiębiorstw prowadzących działalność importową wynosił 7,1% ogółu podmiotów gospodarczych. Celem artykułu będzie zatem określenie roli czynników wpływających na aktywność eksportową przedsiębiorstw z grupy małych i średnich przedsiębiorstw. W tym kontekście przedstawione zostaną także wyniki pilotażowych badań przeprowadzonych na grupie przedsiębiorstw z subregionu płockiego.

1. Eksport jako forma internacjonalizacji przedsiębiorstwa

Podstawową kwestią rozważań w dziedzinie badań nad internacjonalizacją przedsiębiorstw i strategią w tym obszarze jest rozstrzygnięcie czy istnieje lub nie zależność między wielkością firmy, zgromadzonym doświadczeniem, udziałem obrotów z partnerami zagranicznymi a sposobem wchodzenia na zagraniczne rynki. Po częściowo to jest w latach 60-tych minionego wieku w literaturze zauważyć można koncentrację rozważań nad makroekonomicznym wymiarem procesu internacjonalizacji. Można tu mówić o umiędzynarodowieniu życia gospodarczego, przy czym zjawisko to jest bardzo złożone i może dotyczyć: rynków, efektów ubocznych rozwoju społeczno-gospodarczego, instytucji, organizacji i instrumentów polityki gospodarczej². W ostatnich natomiast dekadach przedmiotem

wielu publikacji stała się internacjonalizacja przedsiębiorstw. Wielość podejść i interpretacji terminu „internacjonalizacja przedsiębiorstwa” wynika przede wszystkim z mnogości teorii i modeli objaśniających to zjawisko. Definicje wiążą najczęściej internacjonalizację przedsiębiorstwa z rozszerzeniem jego działalności na rynki zagraniczne oraz odwołują się do charakterystyki form powiązań z kontrahentami. Tak też wg. J. Rymarczyka internacjonalizacja oznacza każdy rodzaj działalności gospodarczej, która podejmowana jest przez przedsiębiorstwo za granicą³. Według innego badacza M. Gorynia internacjonalizacja ma miejsce, gdy przynajmniej jeden produkt przedsiębiorstwa jest związany z rynkiem zagranicznym⁴. Zgodnie natomiast z procesowym podejściem do umiędzynarodowienia, jakie reprezentuje K. Przybylska, uważa się je za proces przekształcenia krajowego przedsiębiorstwa w przedsiębiorstwo międzynarodowe, którego intensywność, zasięg i formy są zależne od przyjętej przez firmę strategii⁵. Wiele definicji tego zjawiska wiąże się także z innym podejściem do zarządzania, chociażby z sieciową interpretacją internacjonalizacji, która uzupełnia procesowe ujęcie zasobowym. Istotny jest także nurt dyskusji omawiającej to zagadnienie w kontekście umiędzynarodowienia wybranych elementów łańcucha wartości firmy. Chcąc zatem przedstawić uniwersalną definicję należałoby przytoczyć tzw. eklektyczną definicję internacjonalizacji przedsiębiorstwa, wg której firma rozwijając się rozszerza geograficzny zasięg rynków, produktów i form działalności. Są trzy płaszczyzny, w ramach których obserwować można zjawisko umiędzynarodowienia. Po pierwsze traktować je można jako proces, który składa się z kilku etapów. Po drugie przechodząc do problemu w ujęciu statycznym należy się skoncentrować na obliczaniu intensywności zaangażowania międzynarodowego przedsiębiorstwa, czyli stopniu jego internacjonalizacji. Wtedy to posłużyć się można różnymi miernikami, np. indeksem TNI (Transnationality Index) stosowanym w publikacjach UNCTAD od 1995 roku, który jest średnią arytmetyczną trzech elementów składowych

$$TNI = (ITA + ITS + ITZ) / 3$$

ITA – indeks transnacionalizacji aktywów (wartość zagranicznych aktywów/wartość aktywów korporacji) x 100%

ITS – indeks transnacionalizacji sprzedaży (wartość sprzedaży zagranicznych filii/wartość sprzedaży korporacji) x100%

ITZ – indeks transnacionalizacji zatrudnienia (zatrudnienie w zagranicznych filiach/zatrudnienie w korporacji) x100%

Po trzecie spojrzenie od strony behawioralnej koncentruje się na analizie zachowań kadry zarządzającej przedsiębiorstw funkcjonujących w międzynarodowym otoczeniu.

Rozważając zjawisko internacjonalizacji można także odnaleźć w literaturze przedmiotu podział na internacjonalizację wewnętrzną i zewnętrzną lub bierną i czynną, który jest szczególnie trafny z uwagi na tematykę artykułu. Tak też internacjonalizację wewnętrzną wiąże się ze wzrostem importu przedsiębiorstwa, natomiast zewnętrzną utożsamia z eksportem i ekspansją na rynki zagraniczne. Polscy badacze zjawiska tacy jak M. Gorynia, lub M. Rozkwitalska odnoszą się do internacjonalizacji pasywnej (biernej) i aktywnej (czynnej)⁶. Umiędzynarodowienie bierne polega na budowaniu różnorodnych więzi z podmiotem zagranicznym, lecz wyklucza prowadzenie działalności poza granicami kraju. Może przyjąć między innymi postać importu, zakupu licencji, włączenia się jako franczyzobiorca w sieć organizowaną przez zagraniczny podmiot. W przypadku natomiast internacjonalizacji czynnej przedsiębiorstwo krajowe konkuruje na rynkach zagranicznych np. eksportując lub podejmując tam inne formy aktywności.

2. Znaczenie sektora MSP w eksporcie Polski

Można uznać, że eksport a także import stanowią dominującą formę internacjonalizacji przedsiębiorstwa. Zwykle zaangażowanie się firmy w działalność międzynarodową prowadzi do wzrostu jej wielkości. Daje także możliwość łagodniejszego przetrzymania ewentualnej zmiany koniunktury na rynku macierzystym, ale z drugiej strony jest także kanałem transmisji kryzysu do rodzimej gospodarki. Prowadzona działalność eksportowa może stanowić źródło powiększających się zysków zwłaszcza w sytuacji niedoszacowania waluty krajowej wobec innych walut. Eksporterzy liczyć mogą również na poprawę efektywności wykorzystania mocy produkcyjnych chociażby dzięki efektom skali. Bardzo często również rynki zagraniczne pozwalają wydłużyć cykl życia produktów, szczególnie wówczas gdy kieruje się towary do krajów niżej zaawansowanych technologicznie. Istotnym argumentem skłaniającym do podjęcia eksportu jest chęć budowania konkurencyjności. Wejście na rynki międzynarodowe pozwala przedsiębiorstwu zetknąć się z zagraniczną

konkurencją, co jest bardzo ważnym impulsem do modyfikacji własnego produktu oraz poszukiwań możliwości obniżenia kosztów. Często również jest tak, że eksporterzy mogą liczyć na zwolnienia, ulgi podatkowe wynikające z wysyłki towarów za granicę. Również agencje rządowe, ministerstwo gospodarki tworzą różnego rodzaju programy wsparcia dla potencjalnych eksporterów.

Aktywność eksportowa obciążona jest jednakże wieloma dodatkowymi działaniami w obrębie przedsiębiorstwa a także dodatkowym ryzykiem w stosunku do działalności skoncentrowanej na rynku lokalnym. Do głównych ryzyk należałoby zaliczyć ryzyko walutowe, ryzyko wydłużonego czasu realizacji transakcji, ryzyko rynku i klienta oraz ryzyko związane z pozyskaniem funduszy na finansowanie eksportu.

Ryzyko walutowe wiąże się przede wszystkim z wahaniem kursu walutowego. Niedoświadczeni eksporterzy często próbują powiększyć swoje zyski spekulując na kursie walutowym. Należy jednak pamiętać, że jego zmiana w kierunku „niepożądanym” zamiast spodziewanych zysków może przynieść ogromne straty. Dlatego też zaleca się stosowanie zabezpieczeń hedgingowych, niekoniecznie dla całej wartości transakcji ale przynajmniej dla części, tak aby uniknąć strat, które mogłyby zagrozić przedsiębiorstwu.

Ryzyko wydłużonego czasu realizacji odnosi się zarówno do działań operacyjnych, jak i czasu płatności. Poszukując redukcji kosztów (silna

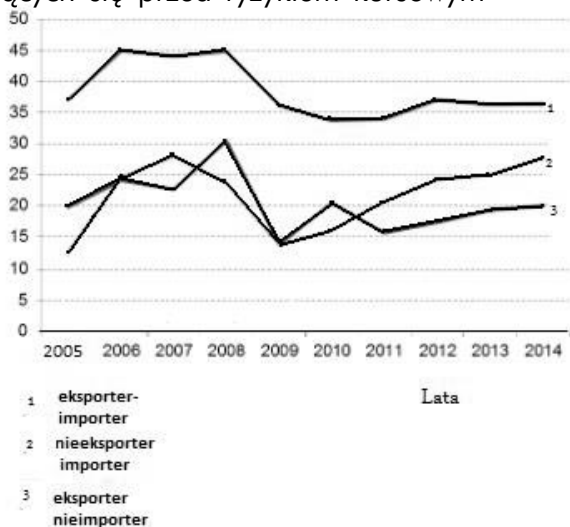
konkurencja na rynkach obcych) eksporter korzysta często z produktów, surowców i podwykonawców z różnych krajów. Wydłuża się czas i powiększa niepewność terminowego zaopatrzenia. Gotowy produkt musi dotrzeć potem do zagranicznego odbiorcy, a od tego momentu najczęściej rozpoczyna się termin płatności. Zwykle faktury zagraniczne realizowane są w okresie od 2 do 6 miesięcy. Okres ten wynika z procedur bankowych, korekty błędów w dokumentach lub innych powodów po stronie odbiorcy. Jeśli terminy się przeciągają może wygenerować się dodatkowy koszt dla eksportera w postaci kosztów refinansowania transakcji.

Obcy kraj i kontrahent wymaga także szczególnej staranności jeśli chodzi o zbadanie ich stabilności makroekonomicznej i wiarygodności. Przemiany polityczne w kraju lub regionie, kryzysy finansowe podnoszą ryzyko powodzenia transakcji. Badanie wypłacalności zagranicznych klientów, ewentualne ściganie należności mogą także pomniejszyć rentowność przedsięwzięcia.

Podjęcie decyzji o działalności eksportowej powinno być wynikiem przemyślanej decyzji o charakterze długoterminowym, a nie tylko chwilowym uzupełnianiem popytu wewnętrznego. Eksport wymaga dodatkowych nakładów, a przedsiębiorstwo jak wspomniano wcześniej, jest pod silną presją poszukiwań możliwości obniżki kosztów. Nakłady te wiążą się chociażby z opłatami za zabezpieczenie płatności, ale wynikają także z konieczności ponoszenia kosztów transportu, spedycji międzynarodowej, badań marketingowych. Kadra własna lub wynajęta musi zapoznać się z porządkiem prawnym, zwyczajami które towarzyszą zawieraniu transakcji. Niezależnie czy jest to eksport bezpośredni czy pośredni trzeba stworzyć sieć kontaktów, porozumień i baz danych o kontrahentach i także o konkurentach, którzy niekoniecznie pokrywają się z tymi znanymi z rynku krajowego.

Poziom umiędzynarodowienia gospodarki zależy w dużym stopniu od wartości eksportu i importu przedsiębiorstw. Według badań GUS wśród całej populacji polskich przedsiębiorstw zaledwie niecałe 4% (3,9%) prowadziło w 2012 roku działalność eksportową. Opierając się na sprawozdaniach F-01 (dotyczy to firm zatrudniających powyżej 9 osób) można zauważyć, że małe i średnie przedsiębiorstwa stanowią około 94% wszystkich podmiotów. Działalności eksportową zadeklarowało w 2011 roku 15 828 przedsiębiorstw i był to jeden z najniższych wskaźników, niższy także w stosunku do przedkryzysowego 2007 roku.

Wykres 1. Odsetek przedsiębiorstw zabezpieczających się przed ryzykiem kursowym

Źródło: Szybki monitoring NBP. Informacja o kondycji sektora przedsiębiorstw ze szczególnym uwzględnieniem stanu koniunktury w I kw. 2014 oraz prognoz na II kw. 2014, Biuro przedsiębiorstw, gospodarstw domowych i rynków, Instytut Ekonomiczny, Warszawa 2014

Tabela 1. Skłonność do eksportu MSP na tle ogółu podmiotów w latach 2009–2011

Wyszczególnienie	Liczba firm ogółem			Liczba eksporterów			Udział eksporterów w ogólnej liczbie firm (w %)			Udział eksportu w przychodach (w%)		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Podmioty ogółem (powyżej 9 osób)	50828	49054	50519	17079	15719	15828	33,6	32,0	31,3	26,5	28,5	28,8
Podmioty małe (10–49 osób)	31269	30089	31616	7615	6035	7099	24,4	23,0	22,5	18,4	21,3	21,1
Podmioty sektora MSP (10–249)	16512	155871	15780	7563	6863	6789	45,8	43,2	43,0	22,6	24,2	23,7
Podmioty duże (powyżej 249 osób)	47781	45960	47396	15178	13789	1388	31,8	30,0	29,3	24,0	23,5	23,0
Podmioty duże (powyżej 249 osób)	3047	3094	312	1901	1921	1940	62,4	62,1	62,1	29,0	30,8	31,5

Źródło: Zestawienie własne na podstawie: Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce, PARP, Warszawa 2011 str. 32, Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce, PARP, Warszawa 2012, s. 35

Udział firm z interesującego nas sektora stanowił niecałe 88% populacji badanych przez GUS przedsiębiorstw⁷.

Zaangażowanie firm jest jednak znacznie zróżnicowane ze względu na ich wielkość. Badanie poziomu internacjonalizacji przedsiębiorstwa, także ich skłonności do eksportu potwierdzają, że wraz ze wzrostem wielkości podmiotu mocniej uwidacznia się skłonność do eksportu.

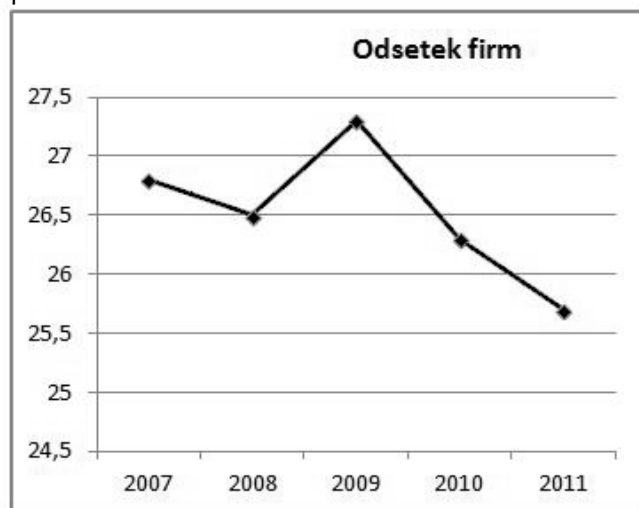
Dane liczbowe wykazują, że względna liczba eksporterów, jak i udział w ich przychodach środków z eksportu są znacznie niższe niż w przypadku dużych przedsiębiorstw.

Przedstawianie samej tylko liczebności podmiotów zaangażowanych w proces eksportowy nie odzwierciedla jednak wagi tego sektora w naszym wywozie towarów.

Zjawisko spadku udziału omawianego sektora w wartości ogólnej eksportu widoczne było już od 2006 roku. W 2009 roku, kiedy najmocniej odczuwalne były skutki kryzysu znaczenie małych i średnich przedsiębiorstw wzrosło, co może świadczyć o wolniejszym tempie spadku ich eksportu w porównaniu z dużymi przedsiębiorstwami. W tym zatem kontekście można wskazać na ich lekko stabilizującą rolę i większą odporność na wahania koniunkturalne.

Tezę tę potwierdza również obserwowany w 2010 roku ponowny spadek udziału tych firm z 27,3% do 26,3% świadczący o tym, że w fazie wychodzenia i stabilizacji wartość ich eksportu nie wykazała już tak dużej dynamiki, jak w przypadku dużych firm.

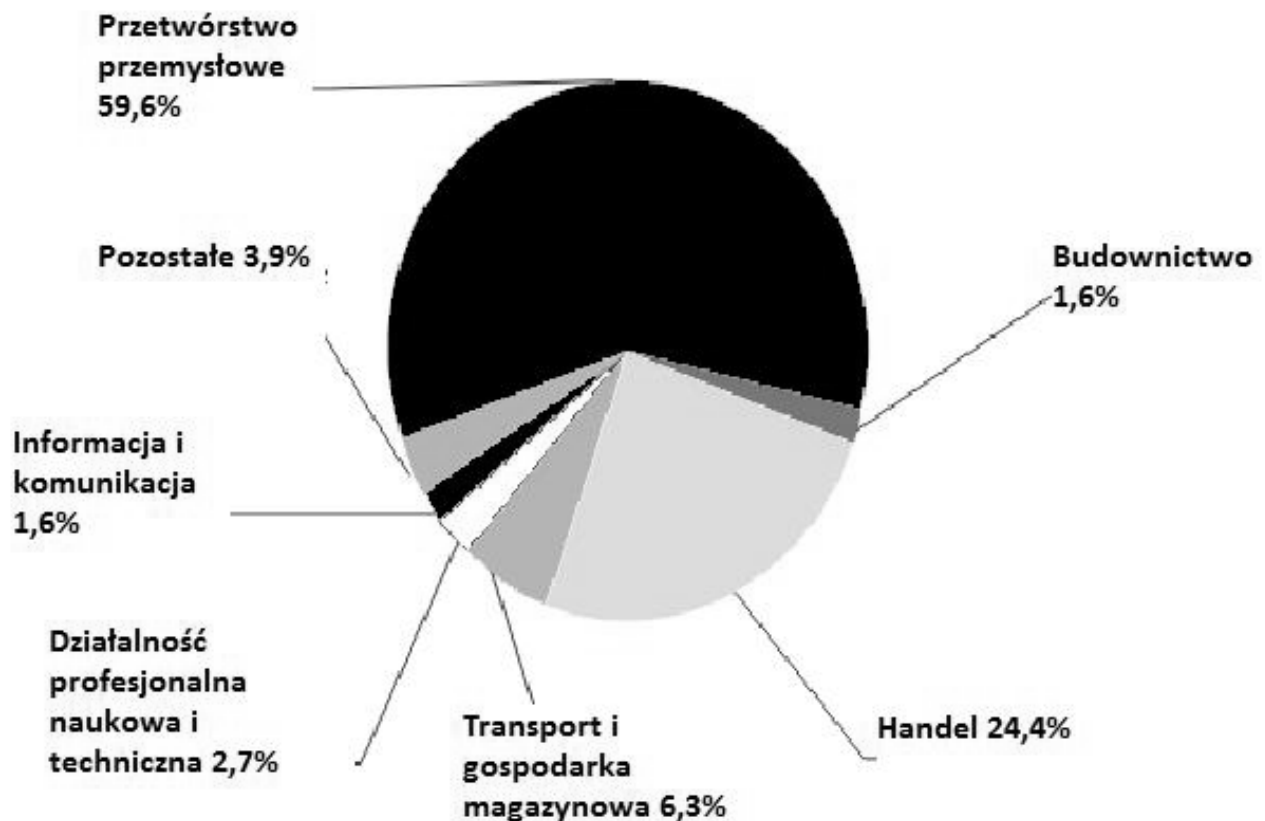
Kluczową rolę w eksporcie MSP odgrywają przedsiębiorstwa średnie, na które przypada około 77% całego sektora. Tradycyjnie już

Wykres 2. Udział sektora MSP w polskim eksporcie firm

Źródło: Raport o stanie sektora małych i średnich op. cit., s. 42

Wykres 3. Struktura eksportu MSP wg sekcji PKD w 2011 roku

Źródło: Raport o stanie sektora małych i średnich op. cit., s. 43

analizując strukturę rzeczową wg sekcji PKD można mówić o dominującym znaczeniu sekcji przetwórstwa przemysłowego, którą przypada 59,6% wartość eksportu.

W ramach sekcji przetwórstwo przemysłowe największą wartość eksportu w 2011 roku zrealizowały podmioty z działów: produkcja artykułów spożywczych, produkcja metalowych wyrobów gotowych, z wyłączeniem maszyn i urządzeń, produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych oraz produkcja maszyn i urządzeń, gdzie indziej nie klasyfikowanych. W ramach tej samej sekcji przetwórstwa przemysłowego są także branże, w których zaangażowanie w działalność eksportową jest wyjątkowo wysokie. Można wyróżnić 4 działy, dla których przychody z eksportu stanowią ponad 40% przychodów z całokształtu produkcji:

- produkcja mebli – 50,1%,
- produkcja wyrobów z drewna oraz korka, z wyłączeniem mebli – 44,2%,
- produkcja odzieży – 43,8%,
- produkcja komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych – 43%.

Ciekawym zjawiskiem obserwowanym od kilku lat było szybsze tempo wzrastania eksportu

MSP z udziałem kapitału zagranicznego niż bez jego udziału. Przyczyn można by się doszukiwać w ewentualnie lepszym rozpoznaniu rynków zagranicznych przez te podmioty lub też można wskazać na rolę przekształceń własnościowych w postaci fuzji i przejęć. Jak pokazują dane statystyczne i badania w polskim eksporcie dominują podmioty z udziałem zagranicznym. Są lepiej wyposażone w kapitał, bardziej produktywnie oraz mają często dostęp do międzynarodowej sieci stworzonej przez firmę macierzystą⁸. W zderzeniu z nimi firmy z sektora MSP mają zbyt mały potencjał eksportowy, aby mogły dołączyć do czołówki eksporterów. Ich szybki wzrost obrotów i zatrudnienia zorientowany jest głównie na rynek krajowy.

3. Skłonność do eksportu przedsiębiorstw województwa mazowieckiego

Województwo mazowieckie jest najbardziej rozwiniętym gospodarczo regionem. Cechą charakterystyczną województwa jest zróżnicowanie przestrzenne rozwoju gospodarczego między metropolitalnym centrum regionu (OMW – Obszar Metropolitalny Warszawa) a jego peryferiami,

Tabela 2. Dynamika eksportu w województwie mazowieckim w latach 2005–2011

Wskaźnik	j. m.	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Eksport	mln PLN	53119	71772	83488	92024	90407	105122	122742
Dynamika nominalna	poprzedni rok=100	105,8	135,1	116,3	110,2	98,2	116,3	118,7
Udział w przychodach ze sprzedaży	%	10,3	12,4	12,8	12,6	12,1	13,4	14,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie J. Duda, *Próba oceny międzynarodowej działalności polskich i małopolskich MSP*, *Ekonomia Menedżerska* 2011, nr 103

które mają głównie charakter rolniczy. Wartość PKB per capita w 2010 roku w Warszawie była trzykrotnie wyższa niż średnia krajowa. Powyżej średniej uplasowały się także podregion warszawski zachodni – 123,8% oraz ciechanowsko-płocki – 117,1%⁹. W województwie zauważalna jest także względnie wyższa aktywność eksportowa większych podmiotów. W obrębie lat 2005–2011 wartość eksportu przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 9 pracowników wzrosła o 71,6%.

O rosnącym zaangażowaniu przedsiębiorstw mazowieckich w proces internacjonalizacji świadczy także powiększający się odsetek przychodów ze sprzedaży zagranicznej w przychodach ogółem (z 10,3% w 2005 r. do 14,1% w 2011 r.). Województwo mazowieckie analizowane pod kątem całości obrotów handlu zagranicznego charakteryzuje się systematycznie rosnącym deficytem. W roku 2005 wynosił on 46 mln złotych, a w 2011 r. osiągnął poziom 101 mln zł. Jest to związane głównie z importem surowców energetycznych i komponentów do ich produkcji. Firmy działające przede wszystkim w Płocku i Warszawie są importerami tych produktów. Rozpatrując strukturę towarową eksportu województwa wskazać można na dominujący udział wyrobów przemysłu maszynowego i elektromaszynowego, co jest także charakterystyczne dla struktury towarowej całości polskiego eksportu. Dezagregując sekcje towarowe eksportu zauważyć można największy udział towarów takich jak: monitory i rzutniki (9,3%), oleje z ropy naftowej i oleje otrzymane z materiałów bitumicznych (3,35%), czekolada i przetwory spożywcze zawierające kakao (2,9%). Rozkład geograficzny mazowieckiego eksportu pokazuje, że głównymi odbiorcami są: Niemcy, Wielka Brytania, Rosja, Francja, Republika Czeska i Włochy. Do tych państw trafia 70% towarów eksportowanych¹⁰. Ogólnie można stwierdzić, że kraje UE absorbują 75% eksportu województwa, a do pozostałych krajów naszego kontynentu

kierowane jest dalsze 16% towarów, do Azji 5%, natomiast do obu Ameryk około 3%. Wskazując na miasta województwa, z których wyeksportowano towary o największej wartości należy wymienić Warszawę i Płock. Ponadto powiaty: mławski, pruszkowski, nowodworski, piaseczyński, garwoliński i żyrardowski najwięcej wniósł do wartości eksportu z województwa. Biorąc pod uwagę miasto Płock zauważamy, że 39% eksportu z tego miasta to wyroby przemysłu chemicznego, natomiast odnosząc się do obszaru większego tzn. do powiatu płockiego rząd wielkości eksportu wyrobów przemysłu naftowego to 53%¹¹.

4. Uwarunkowania i bariery eksportu przedsiębiorstwa podregionu płockiego

Przedsiębiorstwa małe i średnie w badaniach przeprowadzonych przez EIM Business & Policy Research na zlecenie European Commission Enterprise and Industry wskazują na szereg barier utrudniających im rozszerzenie procesu umiędzynarodowienia, którego znaczącym komponentem jest eksport. Bariery te podzielić można na wewnętrzne i zewnętrzne. Wśród barier wewnętrznych przedsiębiorstwa wskazują głównie na trudności będące pochodną: ceny i jakości, po której firma może oferować swój produkt, wysokich kosztów umiędzynarodowienia, braku wykwalifikowanego personelu, barier językowych. Rozpatrując natomiast bariery zewnętrzne głównymi czynnikami utrudniającymi umiędzynarodowienie są: niedobory w dostępności do kapitału, braki adekwatnego wsparcia publicznego i dostępu do informacji, wysokie koszty obsługi skomplikowanej dokumentacji w transporcie międzynarodowym, odmienne regulacje prawne na zagranicznych rynkach, cła i bariery handlowe, odmienność kulturowa oraz cła i bariery formalne wewnątrz kraju¹². W przypadku małych i średnich firm eksport może być traktowany jako potencjalna dźwignia przyspieszonego rozwoju.

Badania międzynarodowe wykazują, że istnieje ścisły związek między innowacyjnością a umiędzynarodowieniem, którego najprostszą formą jest obrót handlowy. Na przykład 26% aktywnych międzynarodowo firm z sektora MSP wprowadziło nowy produkt lub usługę na wewnętrznym rynku w swoim sektorze. Podczas gdy wśród nieaktywnych międzynarodowo firm odsetek ten wynosił tylko 8%.

5. Założenia metodologiczne badania firm podregionu płockiego

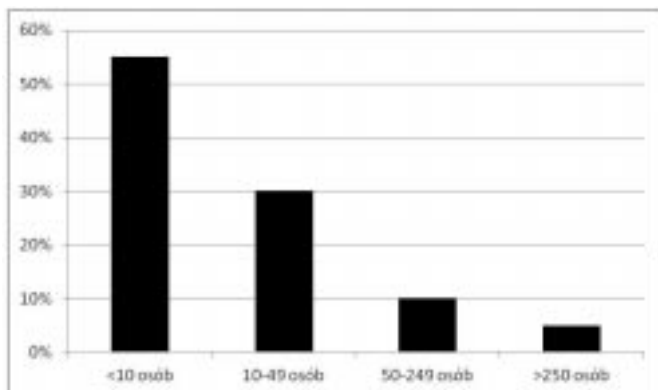
W ostatnim kwartale 2012 roku na terenie powiatów: płockiego, gostynińskiego, sierpeckiego zostało przeprowadzone badanie ankietowe pod kątem analizy sytuacji finansowej w przedsiębiorstwach z uwzględnieniem wpływu działalności eksportowej. Badanie skierowane zostało do przedsiębiorstw działających na terenach wyżej wymienionych powiatów.

Narzędziem badania był kwestionariusz ankietowy, zawierający uporządkowaną listę pytań zamkniętych i otwartych. Pytania zamknięte pozwalały na użycie jednego lub kilku z podanych w ankiecie wariantów odpowiedzi. Pytania otwarte dawały swobodę formułowania odpowiedzi.

Ankiety zostały rozesłane do przedsiębiorstw w formie elektronicznej. Wypełnione ankiety odesłało 110 przedsiębiorstw.

Badając podmioty z podregionu płockiego zauważamy, że blisko 70% z nich nie podjęło działalności eksportowej w ostatnich latach. Pozostałe firmy, jeśli wskazywały na taką formę sprzedaży, to głównie poszukiwały rynków zbytu wśród krajów Unii Europejskiej. 70% eksportujących zadeklarowało koncentrację sprzedaży na rynkach unijnych. Wskaźnik ten jest zbliżony do danych opracowanych w skali kraju przez PARP i w skali województwa mazowieckiego.

Wykres 4. Struktura badanych przedsiębiorstw według wielkości

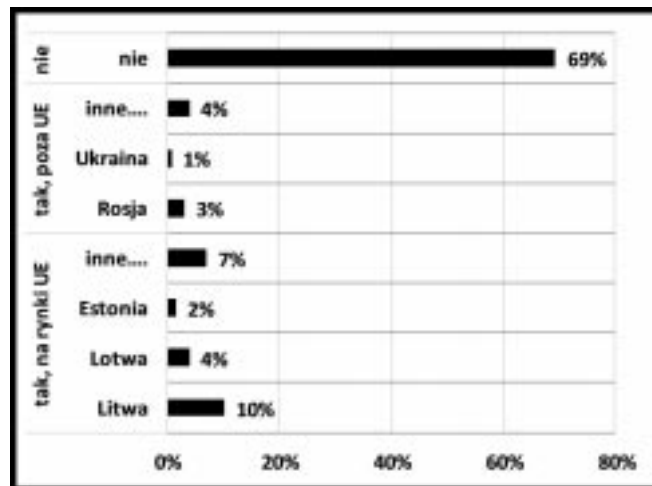
Źródło: Opracowanie na podstawie badań własnych

Rozważając natomiast zagadnienie zdolności do podejmowania eksportu, gdzie według danych krajowych widzimy dużą zbieżność z wielkością przedsiębiorstwa, w badanej populacji podmiotów zauważalna jest podobna tendencja.

Szczególnie ciekawym problemem, który próbowano zidentyfikować w badaniu było ustalenie głównych bodźców skłaniających przedsiębiorców danego regionu do poszukiwań rynków zbytu za granicą. 57% respondentów wskazało za przyczynę determinanty związane z poszukiwaniem rynków zbytu. Głównie chodzi tu o chęć rozszerzenia zakresu sprzedaży, wyjścia z pozycji „firmy regionalnej” (20%), ale też istotna jest konieczność poszukiwań odbiorców dla większych mocy produkcyjnych (12% odpowiedzi), co sugerowałoby wiązanie możliwości rozwojowych przedsiębiorstwa z ekspansją zagraniczną sprzedaży. Z drugiej strony pojawiające się nadwyżki produkcji i zapaści na rynku krajowym są istotnym czynnikiem skłaniającym do działań eksportowych. Pozostałe 43% wskazań należy połączyć z oceną wyników finansowych przedsiębiorstw. Korzystne ceny na rynkach zagranicznych oraz zadowalający poziom kursu walutowego przesądzają głównie o stronie finansowej transakcji eksportowej. O dojrzałości strategicznej firm może natomiast świadczyć chęć dywersyfikacji rynków zbytu. W przeprowadzonym badaniu rzadziej niż co dziesiąty podmiot brał pod uwagę ten argument.

Rozpoczęcie działalności eksportowej można oceniać jako pierwszy etap umiędzynarodowienia przedsiębiorstwa, który stawia przed firmą nowe wyzwania prawne, organizacyjne i finansowe. Największe obawy wiążą z elementem

Wykres 5. Kierunki geograficzne eksportu przedsiębiorstw podregionu płockiego

Źródło: Opracowanie na podstawie badań własnych

Wykres 6. Jakie są państwa zdaniem główne przyczyny prowadzenia działalności eksportowej

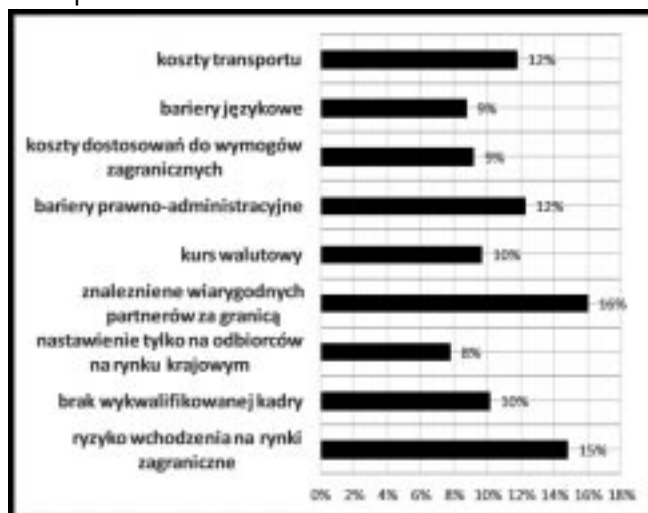

Źródło: Opracowanie na podstawie badań własnych

niepewności, który towarzyszy wejściu na zagraniczny rynek. Po pierwsze badane firmy wskazywały na trudności związane z nawiązywaniem konstruktywnych kontaktów handlowych oraz na ogólne ryzyko związane z bytnością na zagranicznym rynku przy czym istotne było tu zwłaszcza ryzyko zmienności kursu walutowego. Po drugie zaś inną grupą przyczyn utrudniających działalność eksportową można nazwać przyczynami kosztowo-organizacyjnymi. Przedsiębiorstwa często podnosiły aspekt rosnących kosztów transportu (12% odpowiedzi), konieczność poznania i przebrnięcia przez bariery prawno-administracyjne. Z podobną częstotliwością wskazywano na braki kadrowe i bariery językowe jako czynniki utrudniające tego rodzaju sprzedaż.

Powracając do sytuacji ekonomicznej eksporterów w skali ogólnokrajowej na podstawie

Wykres 7. Jakie są państwa zdaniem główne trudności w podejmowaniu działalności eksportowej

Źródło: Opracowanie na podstawie badań własnych

badania NBP można stwierdzić, że w ostatnich kwartałach na wysokim poziomie utrzymywał się poziom konkurencyjności cenowej sprzedaży zagranicznej rozliczanej w euro i dolarze. Bariera kursu walutowego była najniższa w historii badań szybkiego banku centralnego. Ogólne prognozy formułowane przez eksporterów mimo wielokierunkowych zmian badanych wskaźników pozwalają sformułować oczekiwania wysokiego wzrostu eksportu osiągniętego głównie dzięki rosnącej wartości kontraktów eksportowych a w mniejszym stopniu ilości zawieranych transakcji¹³.

Przypisy

- 1 OECD, <http://stat.oecd.org>.
- 2 J. Misala, *Wymiana międzynarodowa i gospodarka światowa. Teoria i mechanizmy funkcjonowania*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2005, s. 432.
- 3 J. Rymarczyk, *Internacjonalizacja i globalizacja przedsiębiorstwa*, PWE, Warszawa 2008, s. 19.
- 4 M. Gorynia, *Strategie zagranicznej ekspansji przedsiębiorstw*, PWE, Warszawa 2007, s. 35.
- 5 K. Przybylska, *Proces internacjonalizacji przedsiębiorstwa w teorii ekonomicznej*, Zeszyty Naukowe WSE w Bochni 2005 nr. 3.
- 6 M. Rozkwitalska, *Zarządzanie międzynarodowe*, Difin, Warszawa 2007, s. 122–124.
- 7 Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce, PARP, Warszawa 2013.
- 8 Narzędzia ekspansji międzynarodowe w XXI wieku. Jak wspierać internacjonalizację: co działa, a co nie? w: MSP Forum Edukacyjne, Forum Małych i Średnich Przedsiębiorstw, prof. J. Cieślak, Centrum Przedsiębiorczości, Akademia L. Koźmińskiego, Warszawa 2010.
- 9 Strategia rozwoju województwa mazowieckiego do 2030 roku.

- Innowacyjne Mazowsze, Mazowieckie Biuro Planowania regionalnego w Warszawie, Warszawa 2013, pod. red. Z. Strzelecki, s. 14–25.
- 10 Strategia rozwoju województwa mazowieckiego do 2030 roku. Innowacyjne Mazowsze, Mazowieckie Biuro Planowania regionalnego w Warszawie, Warszawa 2013, pod. red. Z. Strzelecki, s. 19.
- 11 Analiza potencjału innowacyjnego sektora MSP w województwie mazowieckim. Raport końcowy projektu: „Badanie systemu monitoringu i podstaw ewaluacji wdrażania Regionalnej Strategii Innowacji dla Mazowsza”, Warszawa 2013, s. 156.
- 12 Internationalisation of European SMEs, Entrepreneurship Unit Directorate-General for Enterprise and Industry European Commission www.ec.europa.eu/enterprise/e_i/index_en.htm, European Union, 2010, str. 59.
- 13 Szybki monitoring NBP (nr 03/4 lipiec 2014 r.) Informacja o kondycji sektora przedsiębiorstw ze szczególnym uwzględnieniem stanu koniunktury w II kw. 2014 oraz prognoz na III kw. 2014 r. Biuro przedsiębiorstw, gospodarstw domowych i rynków, Instytut Ekonomiczny, Warszawa 2014.

Summary

Export activity is one of the basic forms of external 'internationalisation' of an enterprise. The share of enterprises from the SME sector in Polish export shows a downward trend. Concentration of sales in the markets of the European Union is revealed in this sector, which is also observed in the Mazovia region and Plock sub region. The NBP nationwide survey and study conducted on the population of Plock enterprises indicated the importance of price competitiveness of foreign sales paid in euros.

ANALIZA WYDATKÓW SAMORZĄDOWYCH NA OCHRONĘ ZDROWIA W REGIONIE PŁOCKIM

Abstrakt

Wielkość wydatków na ochronę zdrowia jest jednym z głównych czynników determinujących funkcjonowanie tego sektora w poszczególnych krajach i regionach. Z jednej strony zapewnienie odpowiedniego poziomu finansowania ochrony zdrowia jest problemem ekonomicznym, ale z drugiej jest to również problem społeczny, gdyż wiąże się z zapewnieniem społeczeństwu podstawowych praw do opieki zdrowotnej. W opracowaniu zaprezentowano problemy związane z wydatkowaniem środków finansowych na ochronę zdrowia, ze szczególnym uwzględnieniem wydatków samorządowych. Celem opracowania jest przedstawienie sytuacji regionu płockiego w zakresie wydatkowania samorządowych środków finansowych na opiekę zdrowotną na tle województwa mazowieckiego i całego kraju. W skład badanego regionu płockiego wchodzi miasto Płock i powiat płocki. Aby zrealizować cel opracowania, dokonano analizy poziomu i struktury wydatków budżetowych miasta Płocka, powiatu płockiego i gmin powiatu płockiego, a także wydatków budżetów gmin i miast na prawach powiatów oraz wydatków budżetów powiatów na poziomie województwa mazowieckiego i kraju. Szczególną uwagę zwrócono na poziom wydatków samorządowych na ochronę zdrowia przypadających na jednego mieszkańca, tempo zmian tych wydatków w analizowanym okresie, udział wydatków na ochronę zdrowia w wydatkach samorządowych i strukturę wydatków na ochronę zdrowia. Do przeprowadzenia analizy wykorzystano dane zgromadzone w Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego za 2000, 2002, 2004, 2006, 2008, 2010 i 2012 rok.

Słowa kluczowe: ochrona zdrowia, region płocki, wydatki samorządowe, wydatki na ochronę zdrowia

Wstęp

Jednym z ważnych obszarów funkcjonowania społeczeństwa na terenie danego kraju, czy regionu stanowi ochrona zdrowia. Zdrowie jest najważniejszym czynnikiem kształtującym jakość życia mieszkańców i istotnym komponentem kapitału ludzkiego, który odgrywa szczególną rolę w rozwoju gospodarczym regionu. Jedną z wielu miar znaczenia ochrony zdrowia w danym regionie jest poziom wydatków, jaki przeznaczają na ten sektor organy państwowe i samorządowe. Generalnie wydatki publiczne na ochronę zdrowia powinny być na takim poziomie, aby odpowiadały potrzebom zdrowotnym danej populacji.

Od 1999 roku znaczna odpowiedzialność za funkcjonowanie sektora ochrony zdrowia w Polsce ciąży na jednostkach samorządu terytorialnego. Celem opracowania jest analiza wydatków samorządowych na poziomie gminnym i powiatowym w regionie płockim w latach 2000–2012. W skład badanego regionu wchodzi miasto Płock i powiat płocki. Szczególną uwagę

zwrócono na poziom wydatków samorządowych przypadających na jednego mieszkańca, tempo zmian tych wydatków w analizowanym okresie, udział wydatków na ochronę zdrowia w wydatkach samorządowych i strukturę wydatków na ochronę zdrowia. Wydatki na ochronę zdrowia w regionie płockim przedstawiono na tle województwa mazowieckiego i kraju. W analizie nie zostały uwzględnione wydatki budżetów województw. Analiza dotyczy zarówno bieżących wydatków na ochronę zdrowia, jak i wydatków na inwestycje w infrastrukturę sektora ochrony zdrowia. Do przeprowadzenia analizy wykorzystano dane zgromadzone w Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego.

1. Znaczenie wydatków na ochronę zdrowia w rozwoju społecznym kraju i regionu

Zgodnie z definicją WHO zdrowie stanowi stan pełnego fizycznego, psychicznego i społecznego spełnienia. Jest ono niezbędnym zasobem wpływającym na jakość pracy i życie

społeczne człowieka¹. W literaturze przedmiotu zdrowie definiowane jest nie tylko jako jedna z podstawowych wartości indywidualnych człowieka zapewniająca jego istnienie i ciągły rozwój, ale również jako podstawowa wartość społeczna wpływająca na społeczny, kulturalny i gospodarczy rozwój społeczeństwa².

Zdrowie jest istotnym komponentem kapitału ludzkiego, a ten z kolei jest najważniejszym czynnikiem rozwoju społeczno-gospodarczego kraju i regionu. W literaturze przedmiotu wykazano już związek między jakością kapitału ludzkiego (a przede wszystkim szeroko rozumianym zdrowiem społeczeństwa), a poziomem rozwoju ekonomicznego kraju m.in. z punktu widzenia tzw. teorii technofizjologicznej R. Fogla (laureata nagrody Nobla z 1993 r.)³. Inwestowanie w zdrowie człowieka wpływa zatem na jakość tego kapitału i przyczynia się do przyspieszenia postępu cywilizacyjnego i poprawy konkurencyjności gospodarki.

Ochrona zdrowia, a zwłaszcza sposób jej finansowania stanowi zatem jedno z kluczowych zagadnień zarówno ekonomicznych, społecznych, jak i politycznych. Problemy społeczne dotyczą zapewnienia podstawowych praw pacjentów do usług zdrowotnych, z kolei problemy ekonomiczne koncentrują się na zapewnieniu dostatecznych źródeł finansowania. Od decyzji podejmowanych na szczeblu krajowym dotyczących zasad i źródeł finansowania ochrony zdrowia zależy m.in. typ systemu opieki zdrowotnej w danym kraju, rola podmiotów uczestniczących w redystrybucji środków finansowych, a także poziom i struktura wydatków zarówno prywatnych, jak i publicznych⁴.

W krajach członkowskich Unii Europejskiej powinny funkcjonować mechanizmy stałego finansowania oraz alokacji środków finansowych w poszczególnych regionach, na zasadach równego dostępu, efektywności, solidarności, optymalnej jakości, tak aby zagwarantować powszechność, współodpowiedzialność i ciągłość opieki⁵. Przykładowo zgodnie z zasadą dostępności, potrzeby zdrowotne powinny być zaspokojone niezależnie od stanu zamożności pacjentów, a osoby o takich samych potrzebach powinny być traktowane w równy sposób.

Poziom wydatków na usługi medyczne, zwłaszcza usługi szpitalne, może być traktowany jako miernik rozwoju i zamożności społeczeństwa. W krajach wysoko rozwiniętych obserwuje się, że wraz ze wzrostem zamożności społeczeństw, coraz większe środki finansowe są przeznaczane właśnie na ochronę zdrowia.

Ma na to wpływ wzrost potrzeb w zakresie usług zdrowotnych spowodowany m.in. postępującą techniczną (stosowanie coraz nowocześniejszej i droższej aparatury medycznej, droższych leków i innych wyrobów medycznych) oraz zmianami demograficznymi w społeczeństwie (zmiana struktury wieku, procesy starzenia się), co wymaga coraz liczniejszych i kosztowniejszych zabiegów medycznych. W takiej sytuacji wydatki na ochronę zdrowia rosną, zarówno per capita jak i relatywnie do PKB. Warto zatem sprawdzić, czy podobna sytuacja występuje w Polsce i jak wygląda na tle kraju poziom wydatków na ochronę zdrowia w województwie mazowieckim i regionie płockim.

Wydatki na ochronę zdrowia w każdym kraju pochodzą ze źródeł prywatnych i publicznych. Wejście w życie ustawy o powszechnym ubezpieczeniu społecznym w 1999 roku⁶ spowodowało w Polsce głębokie zmiany w systemie ochrony zdrowia, polegające na przejściu z systemu budżetowego do systemu ubezpieczeniowego. W kolejnych latach sposób finansowania systemu opieki zdrowotnej ulegał dalszym modyfikacjom. W chwili obecnej wydatki na ochronę zdrowia w Polsce pochodzą z kilku źródeł: Narodowego Funduszu Zdrowia, budżetu państwa, budżetu jednostek samorządowych i opłat pacjentów. Od 1999 roku, po reformie systemu ochrony zdrowia, która w zasadniczy sposób zmieniła model finansowania ochrony zdrowia, największy udział w finansowaniu usług medycznych świadczonych przez publiczne i prywatne podmioty lecznicze oraz w formie indywidualnych praktyk lekarskich mają oczywiście kontrakty zawierane z płatnikiem (najpierw Kasy Chorych, teraz NFZ). Jednak wydatki pochodzące z budżetu państwa i jednostek samorządowych również odgrywają ważną rolę w finansowaniu tego sektora. Podmioty lecznicze mogą otrzymywać wsparcie finansowe z Ministerstwa Zdrowia oraz budżetów samorządowych i odpłatnych usług medycznych, które nie są objęte ubezpieczeniem zdrowotnym.

W niniejszym opracowaniu wykorzystano dane na temat wydatków jednostek samorządowych, które są dostępne w Bazie Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego. Według klasyfikacji budżetowej, która obowiązuje w Polsce wydatki na ochronę zdrowia są klasyfikowane w dziale 851 – Ochrona zdrowia.

Warto podkreślić, że bardziej szczegółowej analizy wydatków na ochronę zdrowia można byłoby dokonać na podstawie narodowego rachunku zdrowia, w którym wydatki na ochronę

zdrowia są ujmowane w wielu różnych przekrojach i zapewniają porównywalność w skali międzynarodowej. Podstawą tego rachunku jest bowiem międzynarodowa klasyfikacja wydatków (International Classification for Health Accounts – ICHA). Narodowy Rachunek Zdrowia jest opracowywany przez Główny Urząd Statystyczny przy współpracy z wszystkimi instytucjami gromadzącymi dane o tych wydatkach (m.in. Ministerstwo Zdrowia, NFZ, ZUS, MSW, MON, MF). Narzędzie to umożliwia dokonywanie równoległych analiz wydatków według: płatników (kto wydaje pieniądze na ochronę zdrowia), świadczeniodawców (do jakich podmiotów trafiają środki finansowe), funkcji usług medycznych (co jest finansowane). Na poziomie powiatów i gmin dane te nie są jednak publikowane. Warto również podkreślić, że inną grupą analiz podejmowaną w literaturze przedmiotu w obszarze wydatków na zdrowie są badania dotyczące wydatków gospodarstw domowych⁷.

Kwestia finansowania ochrony zdrowia w danym regionie wywołuje wśród jego mieszkańców wiele emocji, gdyż potrzeby zdrowotne społeczeństwa są zawsze większe niż możliwości ich finansowania ze środków publicznych. Ponieważ wysokość wydatków przeznaczonych na ochronę zdrowia nigdy nie będzie wystarczająca. Istotny jest zatem również sposób ich rozdysponowania.

2. Zadania jednostek samorządu terytorialnego związane z ochroną zdrowia

Zadania związane z ochroną zdrowia powinny znajdować się na szczycie hierarchii ważności obowiązków i kompetencji organów publicznych, w tym również jednostek samorządu terytorialnego. Zdrowie obywateli powinno być zatem jednym z priorytetów finansów publicznych. Obowiązki organów publicznych związane z ochroną zdrowia wynikają z licznych aktów prawnych. Już Konstytucja RP nakłada na władze publiczne obowiązek zapewnienia obywatelom, niezależnie od ich sytuacji materialnej, równego dostępu do świadczeń opieki zdrowotnej finansowanej ze środków publicznych⁸.

Rozpoczęty na początku lat dziewięćdziesiątych proces decentralizacji spowodował, że cele i zadania polityki zdrowotnej weszły w zakres kompetencji jednostek samorządu terytorialnego. Zadania własne jednostek samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zdrowia zostały określone zarówno w przepisach ustrojowych (np. ustawa o samorządzie powiatowym⁹, ustawa

o samorządzie gminnym¹⁰), jak i w przepisach prawa materialnego (m.in. ustawa o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych¹¹).

Szczegółowy zakres kompetencji jednostek samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zdrowia określają również inne ustawy, odnoszące się m.in. do takich zagadnień jak: przeciwdziałanie alkoholizmowi, narkomanii, zwalczanie zagrożeń epidemiologicznych.

Generalnie przepisy ustrojowe określają zadania użyteczności publicznej, których celem jest bieżące i nieprzerwane zaspokajanie zbiorowych potrzeb ludności w drodze świadczenia usług powszechnie dostępnych. Do zadań własnych gminy należą m.in. szeroko pojęte sprawy ochrony zdrowia oraz polityka prorodzinna, w tym zapewnienie kobietom w ciąży opieki medycznej¹². Z kolei do zadań powiatu i samorządu województwa należy również promocja i ochrona zdrowia¹³.

Zgodnie z art. 6 ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych zadania władz publicznych w zakresie zapewnienia równego dostępu do świadczeń opieki zdrowotnej obejmują w szczególności:

1. tworzenie warunków funkcjonowania systemu ochrony zdrowia;
2. analizę i ocenę potrzeb zdrowotnych oraz czynników powodujących ich zmiany;
3. promocję zdrowia i profilaktykę, mające na celu tworzenie warunków sprzyjających zdrowiu;
4. finansowanie w trybie i na zasadach określonych ustawą świadczeń opieki zdrowotnej.

Zadania własne w zakresie zapewnienia równego dostępu do świadczeń opieki zdrowotnej realizowane przez poszczególne jednostki samorządu terytorialnego przedstawiono w tabeli 1.

Katalog wymienionych zadań własnych jednostek samorządu terytorialnego w zakresie równego dostępu do świadczeń opieki zdrowotnej jest katalogiem otwartym, ponieważ ustawa wymienia tylko zadania przykładowe (świadczy o tym stwierdzenie „w szczególności”).

Realizując zadania w obszarze ochrony zdrowia, jednostki samorządu terytorialnego występują w roli nie tylko organizatora systemu ochrony zdrowia, ale również właściciela jednostek ochrony zdrowia. Po 1999 r. poszczególne jednostki samorządu terytorialnego stały się organami założycielskimi dla większości przychodni ambulatoryjnych oraz szpitali.

Zadania jednostek samorządu terytorialnego wynikające z funkcji podmiotu tworzącego

Tabela 1. Zadania własne jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zapewnienia równego dostępu do świadczeń opieki zdrowotnej

Jednostka samorządu terytorialnego	Rodzaje zadań
Gmina	<ul style="list-style-type: none"> – opracowywanie i realizacja oraz ocena efektów programów zdrowotnych wynikających z rozpoznanych potrzeb zdrowotnych i stanu zdrowia mieszkańców gminy; – przekazywanie powiatowi informacji o realizowanych programach zdrowotnych; – inicjowanie i udział w wytyczaniu kierunków przedsięwzięć lokalnych zmierzających do zaznajamiania mieszkańców z czynnikami szkodliwymi dla zdrowia oraz ich skutakmi; – podejmowanie innych działań wynikających z rozeznaczonych potrzeb zdrowotnych i stanu zdrowia mieszkańców gminy.
Powiat	<ul style="list-style-type: none"> – opracowywanie i realizacja oraz ocena efektów programów zdrowotnych wynikających z rozpoznanych potrzeb zdrowotnych i stanu zdrowia mieszkańców powiatu – po konsultacji z właściwymi terytorialnie gminami; – przekazywanie marszałkowi województwa informacji o realizowanych na terenie powiatu programach zdrowotnych; – inicjowanie, wspomaganie i monitorowanie działań lokalnej wspólnoty samorządowej w zakresie promocji zdrowia i edukacji zdrowotnej prowadzonych na terenie powiatu; – pobudzanie działań na rzecz indywidualnej i zbiorowej odpowiedzialności za zdrowie i na rzecz ochrony zdrowia; – podejmowanie innych działań wynikających z rozpoznanych potrzeb zdrowotnych.
Samorząd województwa	<ul style="list-style-type: none"> – opracowywanie i realizacja oraz ocena efektów programów zdrowotnych wynikających z rozeznaczonych potrzeb zdrowotnych i stanu zdrowia mieszkańców województwa – po konsultacji z właściwymi terytorialnie gminami i powiatami; – przekazywanie wojewodzie informacji o realizowanych na terenie województwa programach zdrowotnych; – opracowywanie i wdrażanie innych programów służących realizacji zadań w zakresie ochrony zdrowia; – inspirowanie i promowanie rozwiązań w zakresie wzrostu efektywności, w tym restrukturyzacji w ochronie zdrowia; – podejmowanie innych działań wynikających z rozeznaczonych potrzeb zdrowotnych mieszkańców województwa.
Województwo	<ul style="list-style-type: none"> – ocena zabezpieczenia opieki zdrowotnej na terenie województwa; – ocena realizacji zadań z zakresu administracji rządowej realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego; – przekazywanie ministrowi właściwemu do spraw zdrowia, do dnia 15 lutego każdego roku, rocznych informacji o zrealizowanych w ubiegłym roku programach zdrowotnych oraz o programach zdrowotnych planowanych na ten rok.

Źródło: Opracowanie na podstawie art. 7-10 Ustawy dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (t.j.: Dz. U. 2008, nr 164 poz. 1027)

reguluje ustawa o działalności leczniczej, która weszła w życie 1 lipca 2011 roku¹⁴. Zgodnie z art. 6 tej ustawy jednostki samorządu terytorialnego mogą bowiem tworzyć i prowadzić podmioty lecznicze w formie spółek kapitałowych i jednostek budżetowych. Z tego uprawnienia jednostki samorządowe mogą korzystać, gdy na przykład na danym obszarze brakuje odpowiedniej liczby świadczeniodawców. Poza tym cały czas mogą one prowadzić samodzielne publiczne zakłady opieki zdrowotne (SPZOZ) utworzone na mocy nieobowiązującej już ustawy o zakładach opieki zdrowotnej, a także sprawować nad nimi nadzór pod względem działalności medycznej jak i finansowej¹⁵. W chwili

obecnej istnieje jednak formalna możliwość przekształcenia SPZOZ w spółki kapitałowe.

Gospodarka finansowa samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej jest zatem powiązana z gospodarką finansową samorządu terytorialnego, a efektem tego mogą być negatywne skutki dla finansów danej jednostki samorządowej. Zgodnie z ustawą o działalności leczniczej jednostka samorządu terytorialnego będąca organem założycielskim SPZOZ ponosi bezpośrednią odpowiedzialność za jego nieefektywną gospodarkę finansową i w sytuacji osiągnięcia przez zakład ujemnego wyniku finansowego, musi być przygotowana na jego pokrycie. Konsekwencją tego może być np.

zwiększenie deficytu, konieczność zaciągnięcia nowych zobowiązań, a nawet przekroczenie ustawowych limitów zadłużenia. W sytuacji gdy ujemny wynik finansowy nie zostanie pokryty, SPZOZ musi zostać przekształcony w spółkę prawa handlowego lub zlikwidowany.

Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 roku o działalności leczniczej reguluje również zasady dokonywania wydatków dotyczących finansowania lub dofinansowania podmiotów leczniczych. Zgodnie z tą ustawą jednostki samorządu terytorialnego mogą przekazywać zakładom środki finansowe w formie dotacji na realizację określonych zadań, w tym na:¹⁶

1. realizację zadań w zakresie programów zdrowotnych i promocji zdrowia, w tym na zakup aparatury i sprzętu medycznego oraz wykonanie innych inwestycji koniecznych do realizacji tych zadań;

2. remonty;

3. inne niż określone w pkt. 1 inwestycje, w tym zakup aparatury i sprzętu medycznego;

4. realizację projektów finansowanych z udziałem środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej lub niepodlegających zwrotowi środków z pomocy udzielanej przez państwa członkowskie Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA), lub innych niż wymienione środki pochodzących ze źródeł zagranicznych niepodlegających zwrotowi na zasadach określonych w odrębnych przepisach;

5. cele określone w odrębnych przepisach oraz umowach międzynarodowych;

6. realizację programów wieloletnich.

Przy przekazywaniu i rozliczaniu środków publicznych jednostka samorządu terytorialnego

związana jest oczywiście ogólnymi regulacjami ustawy z 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych¹⁷.

Do najważniejszych zadań jednostek samorządu terytorialnego związanych z finansowaniem ochrony zdrowia na poziomie lokalnym i regionalnym należy zatem:

1. finansowanie inwestycji i przekształceń infrastrukturalnych;

2. pokrywanie długów i dalsze finansowanie samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej;

3. programy polityki zdrowotnej.

Z kolei zadania finansowane z budżetu państwa, NFZ i środków prywatnych przedstawiono w tabeli 2.

Analizy prowadzone w skali krajowej pokazują, że największe wydatki na ochronę zdrowia ze wszystkich jednostek samorządu terytorialnego ponoszą powiaty i miasta na prawach powiatu, następnie województwa, a najmniejsze wydatki ponoszą gminy. Powiaty i miasta na prawach powiatów najwięcej środków finansowych w obszarze ochrona zdrowia przeznaczają na składki na ubezpieczenia zdrowotne oraz świadczenia dla osób nieobjętych obowiązkiem ubezpieczenia zdrowotnego, szpitale ogólne oraz przeciwdziałanie alkoholizmowi i lecznictwo ambulatoryjne. Województwa najwięcej wydają na szpitale ogólne, lecznictwo psychiatryczne i medycynę pracy, a gminy na lecznictwo ambulatoryjne i szpitale ogólne. Poza tym jednostki samorządu terytorialnego realizują także inne zadania w obszarze ochrony zdrowia: zwalczanie narkomanii, lecznictwo psychiatryczne, medycynę pracy prowadzenie izb wytrzeźwień¹⁸.

Tabela 2. Zadania z zakresu ochrony zdrowia finansowane z budżetu państwa, przez NFZ i z opłat prywatnych

Źródło finansowania	Obszary finansowania
NFZ (kontrakty)	<ul style="list-style-type: none"> – Podstawowa opieka zdrowotna; – Świadczenia specjalistyczne, ambulatoryjne i stacjonarne.
Budżet państwa	<ul style="list-style-type: none"> – Specjalistyczne procedury medyczne; – Programy polityki zdrowotnej; – Ratownictwo medyczne; – Publiczna służba krwi; – Inspekcja sanitarna; – Część składek ubezpieczenia zdrowotnego osób nieuzyskujących dochodów.
Wydatki prywatne	<ul style="list-style-type: none"> – Bezpośrednie zakupy leków i świadczeń zdrowotnych; – Wykup komercyjnego ubezpieczenia zdrowotnego; – Zakup dla pracowników abonamentów w prywatnych placówkach opieki zdrowotnej.

Źródło: H. Stańdo-Górowska, *Kształtowanie wydatków na opiekę zdrowotną jako problem społeczno-ekonomiczny*, w: *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy*, z. 26 Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2012 r.

3. Analiza wydatków samorządowych na ochronę zdrowia w regionie płockim w latach 2000–2012

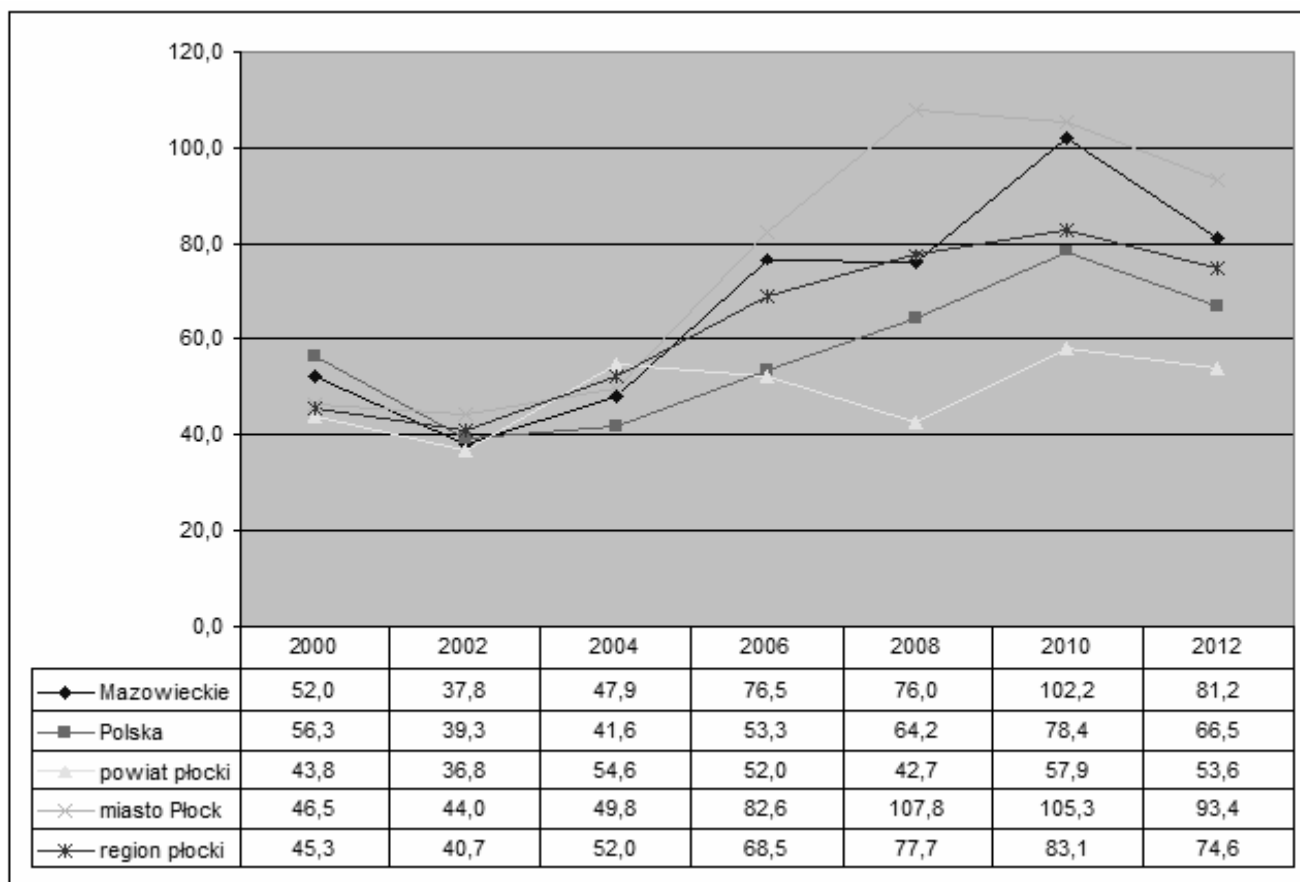
Wydatki budżetowe ogółem na 1 mieszkańca według działu 851 – Ochrona zdrowia w regionie płockim w badanym okresie wynosiły średnio 6,31 zł. Dane o przeciętnych rocznych wydatkach samorządowych na zdrowie przypadających na 1 mieszkańca w regionie płockim, województwie mazowieckim i Polsce w latach 2000–2012 przedstawiono na wykresie 1.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w latach 2000–2012 przeciętne roczne wydatki na ochronę zdrowia przypadające na 1 mieszkańca regionu płockiego wzrosły o blisko 65%, z poziomu 45,3 zł w 2000 roku do ponad 74 zł w 2012 roku, przy czym wydatki samego miasta Płocka wzrosły o ponad 100%. W 2012 r. osiągnęły one poziom 93,4 zł na mieszkańca, co znacznie przewyższa średnią krajową, a także średnią dla województwa mazowieckiego. W tym samym okresie przeciętne wydatki na mieszkańca w skali całego kraju

wzrosły jedynie o 18%, a w skali województwa mazowieckiego o 56%. Obliczone wskaźniki dla regionu płockiego świadczą zatem o tym, że sytuacja w regionie pod względem średnich wydatków na 1 mieszkańca wygląda dość korzystnie na tle całego kraju, gdyż w całym badanym okresie średnie wydatki na mieszkańca regionu płockiego są większe od średnich wydatków obliczonych na poziomie krajowym. Jedynie średnie wydatki obliczone dla całego województwa mazowieckiego, które w 2012 r. osiągnęły poziom 81,2 zł na mieszkańca, są wyższe od średniej dla regionu płockiego.

Znaczne zróżnicowanie analizowanych wskaźników może jednak świadczyć o tym, że liczba mieszkańców nie stanowi czynnika determinującego wysokość wydatków na ochronę zdrowia. Interesujące byłoby zatem sprawdzenie takich czynników, jak: struktura demograficzna ludności, czy sytuacja zdrowotna mieszkańców poszczególnych regionów. Wielkość środków finansowych przeznaczana na ochronę zdrowia w poszczególnych regionach powinna bowiem zależeć od potrzeb zdrowotnych ich mieszkańców.

Wykres 1. Przeciętne roczne wydatki samorządowe na zdrowie przypadające na 1 mieszkańca w latach 2000–2012

Komentarz: W obliczeniach uwzględniono jedynie wydatki gmin, powiatów i miast na prawach powiatów.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy GUS – Baza Danych Lokalnych

W całym badanym okresie całkowite wydatki samorządowe na ochronę zdrowia wzrosły, zarówno na poziomie krajowym, województwa mazowieckiego, jak i regionu płockiego. Tempo zmian wydatków jednostek samorządu terytorialnego na ochronę zdrowia w latach 2000–2012 przedstawiono na wykresie 2.

W ciągu dziesięciu lat wydatki samorządowe na ochronę zdrowia w regionie płockim wzrosły przeciętnie o 66%, przy czym wzrost wydatków budżetów gmin, miast na prawach powiatu i powiatów w całym województwie mazowieckim wyniósł 62%, a w całym kraju jedynie 19%. Wzrost wydatków budżetowych w okresie 2000–2012, w tym wydatków na ochronę zdrowia może być wynikiem pozytywnych ogólnopolskich trendów społeczno-gospodarczych, (np. zwiększenia Produktu Krajowego Brutto).

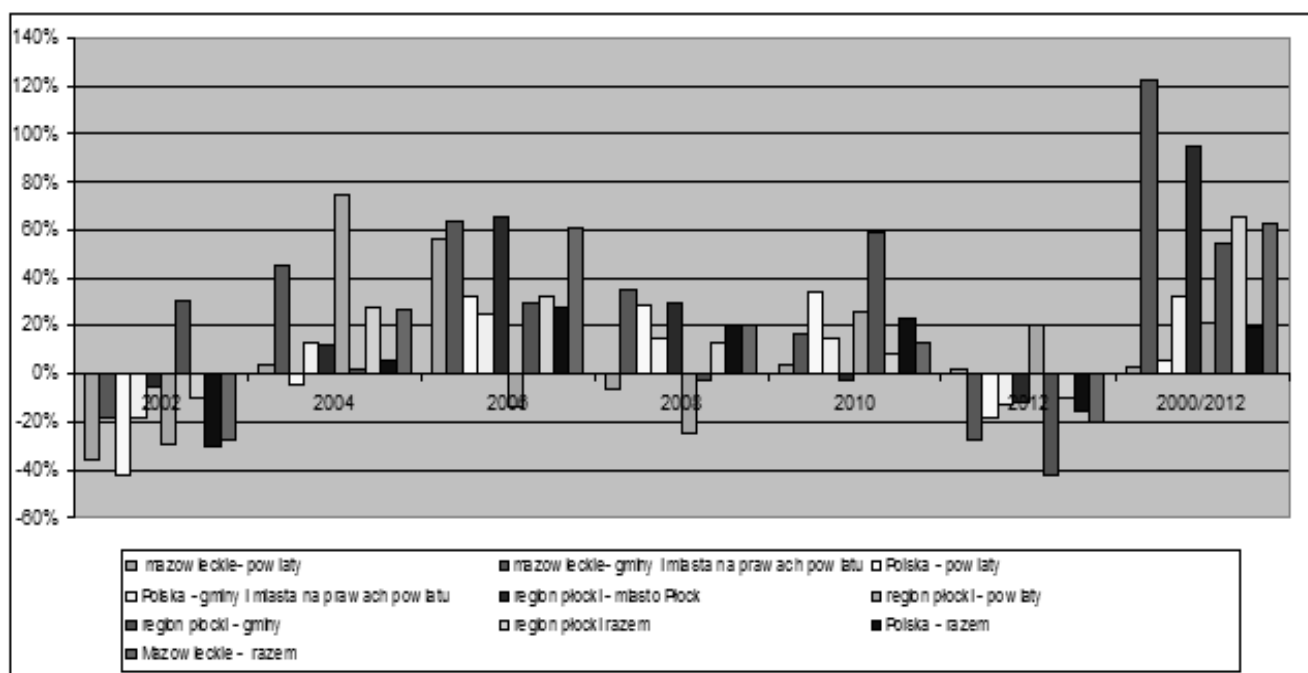
Zmniejszenie wydatków na ochronę zdrowia nastąpiło jedynie w 2002 i 2012 r roku. W regionie płockim największy wzrost wydatków odnotowano w budżecie miasta Płocka (wzrost wydatków budżetowych aż o 95%), a najmniejszy w budżecie powiatu płockiego (wzrost wyniósł 21%). Wzrost wydatków budżetów gmin powiatu płockiego wyniósł 54%. W największym stopniu wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego wzrosły przeciętnie w 2006 roku (w odniesieniu do 2004 r.). Działania dyscyplinujące wydatki publiczne, jakie podjęto na skutek kryzysu gospodarczego w wielu krajach, wpłynęły również

na wydatki na ochronę zdrowia w Polsce, które obniżyły się w 2012r. s stosunku do 2010 r. w większości jednostek samorządu terytorialnego w Polsce.

Przeprowadzona analiza wskazuje na bardzo niski udział wydatków samorządowych na ochronę zdrowia na poziomie regionalnym i lokalnym. Poza tym w budżetach jednostek samorządu terytorialnego możemy również zaobserwować stopniowy spadek udziału wydatków na ochronę zdrowia, które jeszcze w 2000 roku stanowiły ponad 2% wydatków ogółem, ale już po dwóch latach spadły do poziomu poniżej 2%. Udział wydatków na ochronę zdrowia w budżetach jednostek samorządu terytorialnego w latach 2000–2012 przedstawiono na wykresie 3.

W całym regionie płockim procentowy udział wydatków samorządowych na ochronę zdrowia (klasyfikowanych w dziale 851) w wydatkach ogółem budżetów gmin, miast na prawach powiatów i powiatów wynosił średnio 2,1% w 2000 roku, a w 2012 roku – 1,4%. Podobnie sytuacja pod względem wydatków na ochronę zdrowia wyglądała w całym województwie mazowieckim, które w 2000 r. wynosiły 2,2% wydatków ogółem, a w 2012 r. – 1,6%. Również na podobnym poziomie kształtował się udział wydatków na zdrowie w wydatkach ogółem gmin, miast na prawach powiatu i samorządów powiatowych w skali całego kraju (3% w 2000r. i 1,6% w 2012 r.).

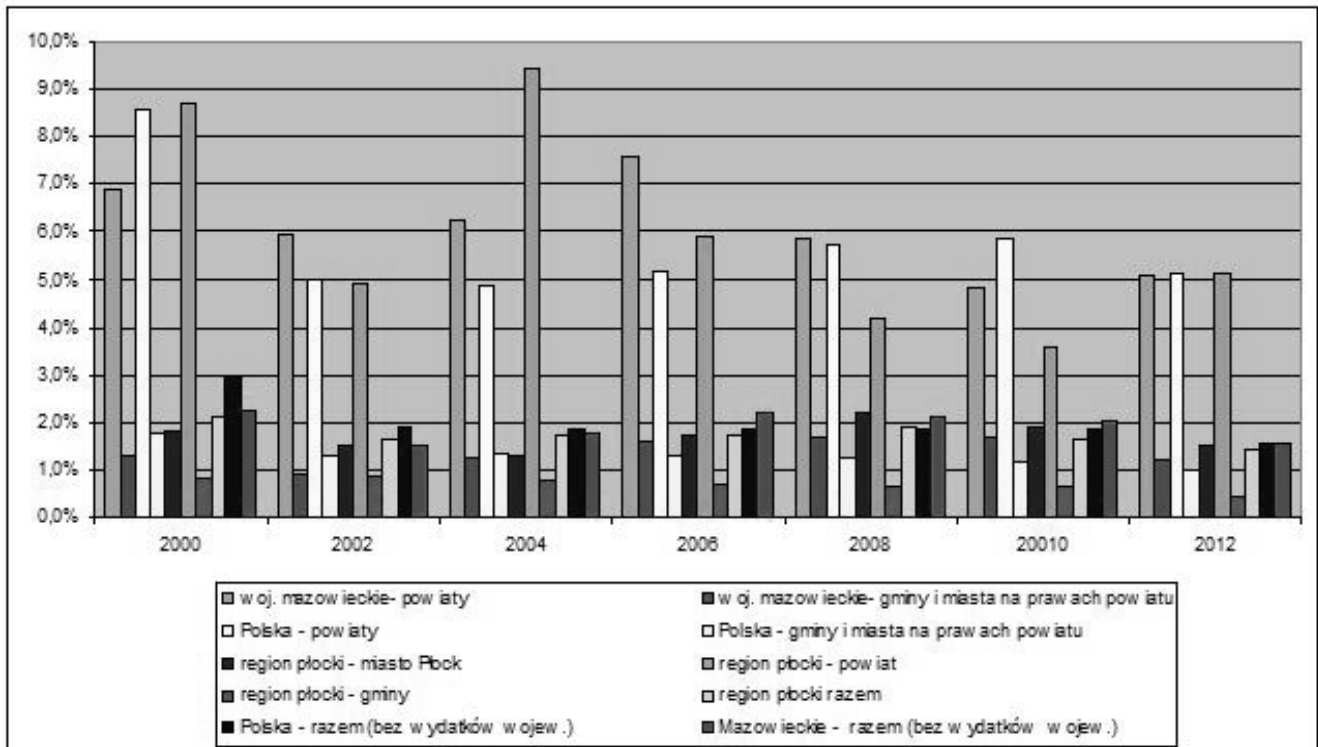
Wykres 2. Tempo zmian wydatków jednostek samorządu terytorialnego na ochronę zdrowia w latach 2000–2012

Komentarz: W obliczeniach uwzględniono jedynie wydatki gmin, powiatów i miast na prawach powiatów.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy GUS – Baza Danych Lokalnych

Wykres 3. Udział wydatków na ochronę zdrowia w wydatkach ogółem w budżetach jednostek samorządu terytorialnego w latach 2000–2012

Komentarz: W obliczeniach uwzględniono jedynie wydatki gmin, powiatów i miast na prawach powiatów.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy GUS – Baza Danych Lokalnych

Wydatki na ochronę zdrowia mają zatem marginalne znaczenie w budżetach jednostek samorządu terytorialnego. Tymczasem potencjalne możliwości w transferowaniu środków finansowych do sektora ochrony zdrowia są znacznie większe.

Spośród wszystkich jednostek samorządu terytorialnego najwięcej na ochronę zdrowia wydają powiaty (ponad 5% wydatków ogółem w 2012 r.), jednak również one z okresu na okres zmniejszały udział wydatków na zdrowie w wydatkach ogółem. Przykładowo wydatki budżetu powiatu płockiego spadły z 8,7% w 2000 r. do 5,1% w 2013 r. Podobnie sytuacja wyglądała w skali całego kraju (wydatki budżetów powiatów spadły z 8,6% w 2000 r. do 5,1% w 2012 r.) i województwie mazowieckim (wydatki budżetów powiatów spadły z 6,9% w 2000 r. do 5,1% w 2012 r.).

W strukturze wydatków budżetowych jednostek samorządu terytorialnego regionu płockiego dominują wydatki na zadania oświatowe, transport, pomoc społeczną i administrację publiczną. W 2012 r. udział wymienionych wydatków w wydatkach ogółem wyniósł:

- oświata i wychowanie – 32% w budżecie miasta płocka, 39,4% w budżetach gmin powiatu płockiego i 21,9% w wydatkach budżetu powiatu;
- transport i łączność – 16,2% w budżecie

miasta płocka, 11,7% w budżetach gmin powiatu płockiego i 8,1% w wydatkach budżetu powiatu;

- pomoc społeczna – 10,2% w budżecie miasta płocka, 14,3% w budżetach gmin powiatu płockiego i 34,1% w wydatkach budżetu powiatu.

Przytłaczającą większość wydatków samorządowych na ochronę zdrowia w regionie płockim stanowią wydatki bieżące, których udział w 2000 roku wynosił 78%, a w 2012 roku już 95%. W 2012 r. wydatki majątkowe w budżecie miasta Płocka dotyczyły głównie wniesienia wkładu pieniężnego do spółki Płocki Zakład Opieki Zdrowotnej Spółka z o.o. na podwyższenie kapitału zakładowego z przeznaczeniem na rozwój i modernizację lecznictwa odwykowego oraz rozszerzenie oferty terapeutycznej skierowanej do osób uzależnionych od alkoholu oraz ich rodzin m.in. w ramach Centrum Zdrowia Psychicznego. Na ten cel przeznaczono 800 tys. zł.

Na określenie celów wydatkowania środków pieniężnych pozwala podział wydatków według rozdziałów w klasyfikacji budżetowej. W strukturze wydatków samorządowych na ochronę zdrowia wyróżnia się m.in. następujące kategorie: usługi szpitalne, usługi ambulatoryjne, przeciwdziałanie alkoholizmowi, zakłady opiekuńczo lecznicze i pielęgnacyjno-opiekuńcze, medycyna pracy.

Gminy regionu płockiego rozdysponowały środki na ochronę zdrowia głównie na przeciwdziałanie alkoholizmowi. Jest to bowiem podstawowe zadanie gmin w dziedzinie ochrony zdrowia. Na ten cel gminy powiatu płockiego wydatkowały w 2012 r. 79,5% wszystkich środków na ochronę zdrowia, podczas gdy miasto Płock – 22%, gminy i miasta na prawach powiatu województwa mazowieckiego – 31%, a gminy i miasta na prawach powiatu w całej Polsce 44%. Wynika to z tego, że jest to zadanie obowiązkowe gmin, które wynika z ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi¹⁹. Gminy otrzymują na to zadanie dochody w postaci opłat za zezwolenie na sprzedaż napojów alkoholowych.

W 2012 r. największy udział w wydatkach budżetu miasta Płocka na ochronę zdrowia mają składki na ubezpieczenie zdrowotne oraz świadczenia dla osób nieobjętych obowiązkiem ubezpieczenia zdrowotnego (44,6% w 2012 r.), które zostały opłacone dla placówek oświatowych, placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz Miejskiego Urzędu Pracy. Zadania te zostały zlecone ustawowo i są finansowane z dotacji celowej z budżetu państwa. Otrzymane środki miasta na prawach powiatu i powiaty przekazują jako płatnik do NFZ (poprzez ZUS) za osoby, które utraciły prawo do zasiłków dla bezrobotnych. Poza tym w budżecie miasta Płocka 11,2% wydatków na ochronę zdrowia przeznaczono na Izby Wyrzeźwień, a 10,5% na programy polityki zdrowotnej adresowane do mieszkańców.

Spośród jednostek terytorialnych regionu płockiego, najwięcej środków na ochronę zdrowia w 2012r. wydatkowało miasto Płock – 66% (łącznie 11 541 tys. zł), następnie powiat płocki (25 %), a najmniej gminy powiatu płockiego – 9%.

Z przedstawionych danych wynika, że sektor ochrony zdrowia nie jest wystarczająco finansowany na poziomie regionalnym i krajowym. Generalnie wydatki publiczne na ochronę zdrowia w Polsce są niewystarczające i sektor ten pozostaje niedofinansowany, przy czym jego potrzeby finansowe są ogromne. Po części wynika to ze zjawiska „starzejącego się społeczeństwa”. Prognozy demograficzne przewidują wzrost udziału osób w wieku emerytalnych z 15,7% w roku 2007 do 33,8% w roku 2050²⁰.

Zakończenie

Wielkość wydatków na ochronę zdrowia jest jednym z głównych czynników determinujących

funkcjonowanie tego sektora. Optymalizacja wielkości tych wydatków jest jednym z najważniejszych wyzwań, jakie stoją przed Polską i innymi państwami członkowskimi UE ze względu na istotne zmiany demograficzne i społeczne²¹. W niniejszym artykule zaprezentowano poziom i strukturę wydatków samorządowych, zwłaszcza w odniesieniu do regionu płockiego, województwa mazowieckiego i Polski.

Analiza wyników samorządowych w latach 2000–2012 wskazuje na systematyczny wzrost wydatków ogółem na ochronę zdrowia, z równoczesną zmianą podstawowej struktury podziału na wydatki bieżące i majątkowe. W regionie płockim udział wydatków majątkowych na ochronę zdrowia zmalał (z 22% do 5%) na rzecz wydatków bieżących, których udział wrósł z 78% do 95% w sumie wydatków na ochronę zdrowia.

W latach 2000–2012 średnie wydatki budżetowe na ochronę zdrowia na 1 mieszkańca w regionie płockim wzrosły z poziomu 45,3 zł do poziomu 74,6, czyli blisko o 65%. Spore różnice w wydatkach na ochronę zdrowia pomiędzy poszczególnymi jednostkami samorządowymi mogą mieć istotny wpływ na realizację zadań z zakresu ochrony zdrowia w poszczególnych regionach i zaspokajanie potrzeb zdrowotnych mieszkańców. Wysokość tych wydatków niekoniecznie zależy od uwarunkowań demograficznych i sytuacji zdrowotnej społeczeństwa.

Zarówno w regionie płockim, jak i w województwie mazowieckim poziom wydatków samorządowych na ochronę zdrowia jest bardzo niski. Mimo tego, że wydatki na ochronę zdrowia rosną z okresu na okres to ich udział w wydatkach budżetowych ogółem pozostaje na bardzo niskim poziomie. Region płocki nie odstaje jednak pod tym względem od innych regionów kraju.

Analizując strukturę wydatków samorządowych w okresie objętym analizą wyraźnie widać, że samorządy przeznaczają coraz mniejszą część budżetu na wykonywanie zadań z zakresu ochrony zdrowia. W regionie płockim w latach 2000–2012 udział wydatków na zdrowie w wydatkach ogółem zmniejszył się z poziomu 2,1% w 2000 r. do poziomu 1,4% w 2012 r. Dane te wskazują zatem, że zadania związane z ochroną zdrowia nie należą do kluczowych w katalogu odpowiedzialności władz samorządowych. Jednostki samorządu terytorialnego regionu płockiego ograniczają wsparcie finansowe ochrony zdrowia do zadań wyraźnie wskazanych w przepisach prawnych. Wpływa to na ograniczony udział wydatków na ochronę

zdrowia w całkowitych budżetach jednostek samorządu terytorialnego. Realizowane zdania w regionie płockim to przede wszystkim przeciwdziałanie alkoholizmowi, które wynika z ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, czy opłacanie składek na ubezpieczenie zdrowotne oraz świadczeń dla osób nieobjętych obowiązkiem ubezpieczenia zdrowotnego. Realizowano także programy profilaktyczno-zdrowotnych adresowane do mieszkańców miasta Płocka.

Przeprowadzona analiza może stanowić punkt wyjścia do bardziej szczegółowych rozważań uwzględniających m.in. wydatki na poszczególne usługi medyczne, takie jak: opieka szpitalna, opieka ambulatoryjna, usługi pomocnicze, usługi z zakresu opieki domowej, czy wydatki na produkty medyczne wydane pacjentom ambulatoryjnym. Warto byłoby również zwrócić uwagę na takie zagadnienia, jak: zróżnicowanie wydatków wewnątrz powiatów województwa

mazowieckiego, udział wydatków gospodarstw domowych na zdrowie, relację wydatków publicznych do wydatków prywatnych. Bardziej pogłębione analizy mogłyby uwzględniać podział wydatków według poszczególnych grup wiekowych, czy źródeł finansowania (rząd, ubezpieczenia społeczne, wydatki prywatne pacjentów).

Przewiduje się, że koszty ochrony zdrowia w Polsce będą rosły znacznie szybciej niż cała gospodarka i poziom finansowania świadczeń. To spowoduje konieczność zwiększenia publicznych wydatków (w tym samorządowych) na ochronę zdrowia w przyszłości. Podstawową przyczyną rosnących kosztów ochrony zdrowia jest postępujące starzenie się społeczeństwa, które wpływa na zwiększone korzystanie ze świadczeń zdrowotnych oraz rozwój technologii medycznych. Bodźcem zwiększającym wydatki na ochronę zdrowia są również zwiększające się oczekiwania społeczne dotyczące tego sektora.

Przypisy

- 1 WHO: <http://www.who.int/hac/about/definitions/en/> (dostęp: 02.06.2014r.).
- 2 M. Janoś-Kresto, *Usługi społeczne w procesie przemian systemowych w Polsce*, w: Monografie i Opracowania nr 512, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa, 2002.
- 3 J. Godłów-Legiędź, *Współczesna ekonomia. Ku nowemu paradygmatowi?*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2010.
- 4 A. Sobczak, *Samorządowy model ochrony zdrowia. Przegląd systemów i reform w wybranych krajach Unii Europejskiej. Problemy Zarządzania*. 2004.
- 5 R. Topór-Mądry, A. Gilis-Januszewska, J. Kurkiewicz, A. Pająk, *Szacowanie potrzeb zdrowotnych*. Uniwersyteckie Wydawnictwo Medyczne „Vesalius”, Kraków, 2002.
- 6 Ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych. (t.j.: Dz.U. 2013 poz. 1442 ze zm.).
- 7 M. Piekut, *Wydatki na zdrowie w gospodarstwach domowych – porównanie międzynarodowe*, „Economics and Management” – 1/2014; Zalega T. (2013), *Wydatki na ochronę zdrowia w polskich gospodarstwach domowych w okresie kryzysu*, *Problemy Zarządzania* 11 (1), s. 174–192.
- 8 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483 ze zm.) art. 68.
- 9 Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (t.j.: Dz.U. 2013 poz. 595).
- 10 Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j.: Dz.U. 2013 poz. 594).
- 11 Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (t.j.: Dz.U. 2008 nr 164 poz. 1027).
- 12 Art. 7 ust. 1 pkt 5 i 16 Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j.: Dz.U. 2013 poz. 594).
- 13 Art. 4 ust. 1 pkt 2 Ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (t.j.: Dz.U. 2013 poz. 595) i art. 14 ust. 1 pkt 2 Ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa. (t.j.: Dz.U. 2013 poz. 596).
- 14 Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (Dz.U. 2011 nr 112 poz. 654 ze zm.).
- 15 Ustawa z dnia 30 sierpnia 1991 r. o zakładach opieki zdrowotnej. (Dz.U. 1991 nr 91 poz. 408) - akt prawny uchylony.
- 16 Art. 114, art. 115 ust. 3, w powiązaniu z art. 115 ust. 1 Ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (Dz.U. 2011 nr 112 poz. 654 ze zm.).
- 17 Ustawa z 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (t.: Dz.U. 2013 poz. 885).
- 18 M. Rapkiewicz, *Ochrona zdrowia a jednostki samorządu terytorialnego*, artykuł z dnia 05.06.2012r. dostępny na stronie: <http://www.sobieski.org.pl/ochrona-zdrowia-a-jednostki-samorządu-terytorialnego/>.
- 19 Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. (t.j.: Dz.U. 2012 poz. 1356).
- 20 M. Kubiak, 2010, *Współczesne problemy demograficzne w aspekcie społeczno-gospodarczym [w:] Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy. Spójność społeczno-ekonomiczna a modernizacja gospodarki*, red. M.G. Woźniak, z. nr 16, Wyd. Uniwersytetu

ANALYSIS OF LOCAL GOVERNMENT EXPENDITURE ON HEALTH CARE IN THE PŁOCK REGION

Summary

The level of health care expenditure is one of the main factors that determine the functioning of this sector in different countries and regions. On the one hand it is an economic problem, but on the other it is also a social problem because it involves the provision to the public of basic rights to

health care. The paper presents the problems associated with health care expenditure, especially with regard to local government expenditure. The intention of this paper is to present the situation of the Plock region regarding the local government expenditure on health care compared with the expenditure in the voivodeship of Mazovia and nationally. The analysed region includes the city of Plock and the Plock municipal district. Particular attention has been paid to the level of local government expenditure per capita, the rate of change of such expenditure in the analysed period, the share of health care expenditure in total expenditure and the structure of local government expenditure on health care.

RECENZJA

ANDRZEJ KANSY, *Na marginesie swobody. „Notatki Płockie” (1956 – 2011) – historia i polityka*, Warszawa 2012, wyd. Rada Towarzystw Naukowych przy Prezydium PAN, ss. 312.

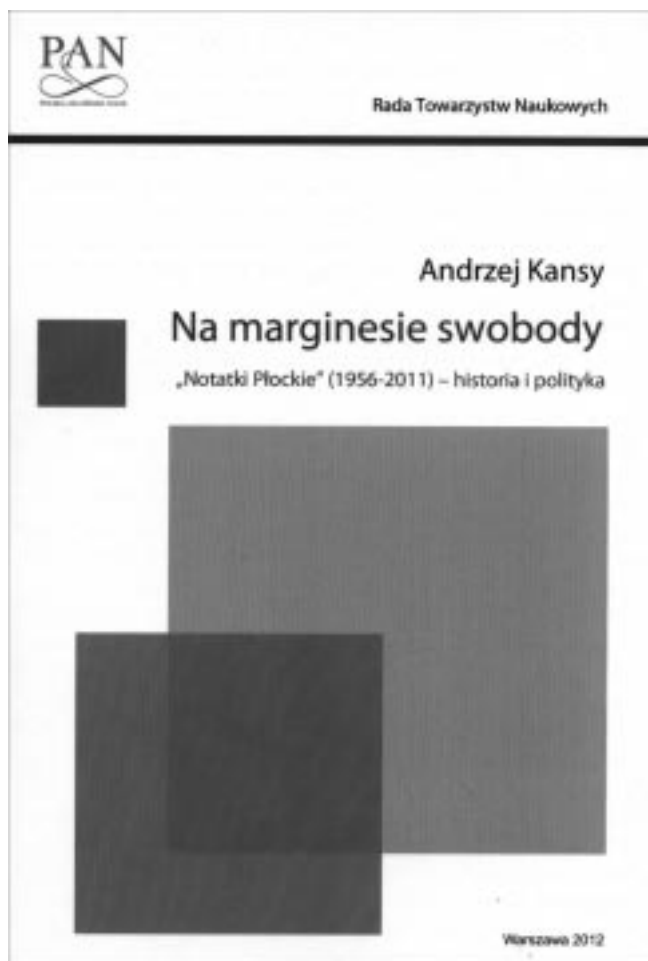
Andrzej Kansy napisał historię „Notatek Płockich”. Kiedy tylko dostałem książkę do ręki, zabrałem się do jej czytania. Kiedy skończyłem, wiedziałem już, że to jedna z... Ale po kolei.

Decydując się na napisanie jej recenzji, miałem zamiar – zgodnie z prawidłami – zacząć od zrelacjonowania tego, co zawierają kolejne rozdziały. Szybko jednak porzuciłem ten pomysł. Zainteresowani mogą zajrzeć na s. 25 pracy, znajdą tam skrótowe przedstawienie poszczególnych jej części. Odstąpiłem od pierwotnego zamiaru, ponieważ lektura tej książki – choć spore jej partie dotyczą okresu po 1989 roku – wzbudziła we mnie przytyw refleksji na temat PRL. A książka ta posiada niewątpliwe walory w kontekście dyskusji o naturze Polski zwanej ludową.

Oto mamy opisane kręte ścieżki losu stowarzyszenia, chcącego być naukowym (bo takim było i jest TNP), istniejącym i usiłującym prowadzić aktywną działalność w średniej wielkości i o średnim znaczeniu mieście prowincjonalnym jakim był w PRL (i jest zresztą nadal) Płock. Autor przedstawia dzieje uwikłania w ówczesne układy polityczne. Wyraźnie wykazuje, że nie była to inicjatywa niezależna. W zamian za możliwość funkcjonowania, zobowiązana była do szerokich koncesji na rzecz władzy. Dopiero teraz, z lektury książki, widzimy jakich. Poznajemy przykłady postawy serwilizmu wobec władz ze strony prezesów TNP. Widać, że Tadeusz Gierzyński, a później Jakub Chojnacki – mówiąc dobitnie – znali swe miejsce w szeregu.

Zgódźmy się, że jedną z naturalnych ludzkich potrzeb jest potrzeba aktywności społecznej. Nie jest ona właściwa każdemu człowiekowi, ba, spokojnie możemy przyjąć, że charakteryzuje znaczną mniejszość. Ale niewątpliwie jakaś część społeczeństwa jest nią „dotknięta”.

Autor przedstawia więc sytuację, gdy tego rodzaju jednostki z potrzebą działania znajdują się w Płocku, gdzie legalnie funkcjonuje instytucja (TNP) i przyznane jej pismo („Notatki Płockie”), w ramach których można było „coś robić”, oferujące ujście owym naturalnym potrzebom. Angażują się więc owe jednostki w ten układ, jedne dlatego, bo w niego wierzą (stronnicy władzy), inne, aby móc coś w ten sposób stworzyć lub ocalić. Motywacje są różne.

Oczywiste jest, że – skupiając się tylko na „Notatkach Płockich” – powstają i są publikowane rzeczy wartościowe i większej wartości pozbawione. Takie, które i wówczas się pomijało oraz takie, których wartość pozostaje niewątpliwa do dziś.

Na przykładzie dziejów małego pisma, dzięki temu, że istniało od 1956 roku aż do upadku komunizmu, dostajemy w pigułce panoramę zaangażowania przedstawicieli polskiej inteligencji (z pochodzącą od czasów Żeromskiego potrzebą działalności społecznej) w zderzeniu z rzeczywistością PRL. To obraz tej części tejże inteligencji, która nie przekroczyła bariery sprzeciwu wobec systemu, działała w jego ramach z zamiarem niesienia gdzieś na prowincji kaganka (znów ta żeromszczyzna) wiedzy i zaangażowania społecznego. Widzimy ich wysiłki ocalenia czy stworzenia czegoś (choćby np. szczytków życia umysłowego), za cenę daleko idących kompromisów i uwikłania.

Wielu spośród dzisiejszych spóźnionych bohaterów albo ludzi młodych, niezających ówczesnych realiów, powie rzecz jasna, że zamiast iść na takie kompromisy i kolaborować z władzą, należało przyjąć postawę niezgody i protestu. Ale postawa niezgody mogła skutkować tylko zamknięciem się w życiu prywatnym. Jak pokonać wówczas potrzebę działania? Z kolei postawa protestu zaistniała tak naprawdę w szerszej skali dopiero w latach 80. (po doświadczeniu pierwszej „Solidarności”). Oczywiście wiemy, że już wcześniej istniał i działał nawet jawnie ruch opozycyjny, ale skupiał się głównie w metropoliach. Przyjęcie takiej postawy na prowincji, gdzie nacisk władzy był dużo mocniejszy i skuteczniejszy, było bardzo trudne.

Jak niewielkie było w płockich warunkach pole manewru, nawet w latach względnej liberalizacji, świadczy zacytowana przez autora (s. 188) relacja redaktora naczelnego „NP” Wiesława Końskiego, który podkreśla swoją odwagę polegającą na wydrukowaniu w 1981 roku artykułów autorstwa działacza – legalnej przecież wówczas – „Solidarności” oraz dwóch księży. Jednocześnie, dla równowagi, trzeba było „puścić” tekst napisany przez ubeka. To świadczy najlepiej o niewielkim marginesie swobody w prowincjonalnym mieście w rodzaju Płocka. Jak ciężko było coś osiągnąć, świadczą np. kłopoty ze zwolnieniem do druku artykułu ks. Tadeusza Żebrowskiego dotyczącego 900-lecia diecezji płockiej (s. 137 – 138 książki). Istotnie, nieprzypadkowo tytuł książki brzmi „Na marginesie swobody”.

Wróć do początku. Książka Andrzeja Kansęgo to jedno z najlepszych opracowań po-święconych historii Płocka w PRL. Piszę – jedno

z najlepszych, bo są jeszcze książki Jacka Pawłowicza. W tamtych pracach jednak, zarówno układ (gdyż są to wybory źródeł, z lekką dozą narracji w dwóch pracach: o Czerwcu 1976 roku oraz o „ludziach płockiej bezpieki”), jak i treść (bardziej czarno-biała, jednoznaczna w przedstawieniu), były łatwiejszymi wyzwaniem. Tu widzimy więcej niuansów, lektura wymaga od nas ważenia racji. Autor zaznacza delikatnie swoją opinię na temat poziomu działalności TNP w okresie PRL np. w jednym akapicie ze s. 178.

Z pracy Andrzeja Kansęgo można dowiedzieć się więcej o istocie PRL, niż z tak częstych obecnie monografii oddziałów tzw. żołnierzy wyklętych czy kolejnych urzędów bezpieczeństwa.

Skończona lektura daje obraz niejednoznaczności PRL. Jest kawałkiem prawdziwej historii, nie – heroicznej, ale i nie – lukrowanej, dotyczącej lat 1945 – 1989. Dlatego skłania, a przynajmniej mnie skłoniła, do refleksji nad rzeczywistością tego okresu.

Michał Sokolnicki

PS. Żeby nie było tak zupełnie „na poważnie”, nie mogę darować sobie pominięcia pewnego wątku o charakterze humorystycznym. Autor przytacza błędy w druku pojawiające się na łamach „Notatek Płockich” (s. 89). W tytule artykułu autorstwa profesora Gerarda Labudy¹, zecer w słowie „kto” przestawił kolejność drugiej i trzeciej litery. Wyobraziłem sobie tego wybitnego mediewistę próbującego z pełną powagą dociekać, czy rzeczywiście założycielem biskupstwa płockiego był kot i obraz ten szczerze mnie rozbawił.

Przypisy

¹ *Kto był założycielem biskupstwa płockiego?*, „Notatki Płockie” 1989, nr 1, s. 1.

BIBLIOGRAFIA MAZOWSZA PŁOCKIEGO za okres 1 VII – 30 IX 2013 r.

I. DZIAŁ OGÓLNY

Bibliografie

1. **Bibliografia** Mazowska Płockiego za okres 1 VII – 30 IX 2012 r. / oprac. Małgorzata Bielak, Elżbieta Dobroń, Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska. // Notatki Płockie. – 2013, nr 3/236, s. 57–72

Czasopisma regionalne i lokalne

2. **Auto** Kurier Płock i region: dwutygodnik informacyjno-reklamowy. – 2013, [R. 13], nr 13(405) – 18(408). – Płock: [b.w.], 2013. – Dwutyg.
3. **Biuletyn** Informacyjny Powiatu Gostynińskiego / red. nac. Andrzej Adamski. – 2013, [R. 3], nr 15 sierpień. – Gostynin: Powiat Gostyniński, 2013. – Mies. – ISSN 2084-0896
4. **Biuletyn**. Kwartalnik Okręgowej Izby Lekarskiej w Płocku / red. nac. Joanna Sokołowska. – 2013, [R. 23], nr 3/119. – Płock : OIL, 2013. – Kwart. – ISSN 1509-0051
5. **Biuletyn** Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy / red. Magdalena Kołomańska, Katarzyna Kozakowska. – 2013, nr 3(8). – Warszawa: Mazowieckie Obserwatorium Rynku Pracy; Wojewódzki Urząd Pracy, 2013. – Kwart.
6. **Biuletyn** Muzealny: kwartalnik Muzeum Mazowieckiego w Płocku / red. nac. Leonard Sobieraj. – 2013, [R.13], nr 3/31. – Płock: Muzeum Mazowieckie, 2013. – Kwart. – ISSN 1734-6935
7. **Czas Wisły**: bezpłatny magazyn piłkarskiej Wisły. – 2013, nr 9–13. – Płock: Wisła Płock S.A., 2013. – Niereg.
8. **FanFary**: Czasopismo Parafii św. Bartłomieja w Płocku / Red. zespół, opiekun ks. Wojciech Kruszewski. – 2013, [R. 9], nr 3(44). – Płock: Parafia św. Bartłomieja, 2013. – Niereg.
9. **Fundusze** Europejskie dla Mazowsza / red. Ilona Nasiadka, Marianna Jeż, Michał Nędział. – 2013, [R. 4], nr 3. – Warszawa: Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych, 2013. – Kwart. – ISSN 2082-3517
10. **Fundusze** Europejskie dla Rozwoju Mazowsza: Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007–2013 / red. Ilona Nasiadka, Paulina Gutowska-Jarosz, Michał Nędział. – 2013, [R. 4], nr 3. – Warszawa: Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych, 2013. – Kwart. – ISSN 2082-3436
11. **Galeria** Reklamy: bezpłatny dwutygodnik informacyjno-reklamowy / [red. nac. K. Falkowska]. – 2013, [R. 2], nr 27–29. Płock: Expert-cars, Brwilno, 2013. – Dwutyg. – ISSN 2299-2731
12. **Gazeta** Festiwalowa Nadwiślańskiego Festiwalu Folklorystycznego / oprac. Dział Informacji i Promocji POKiS. – 2013, [R. 2]. – Płock: Płocki Ośrodek Kultury i Sztuki, 2013.
13. **Gazeta** Wyborcza / red. nac. Adam Michnik. – 2013, nr 151–228. – Warszawa: Agora SA, 2013. – Dz. – ISSN 0860-908X – Zawiera dod. „Gazeta Wyborcza Płock”; red. nac. Arkadiusz Adamkowski.
14. **Głos** Gostynina: czasopismo Gostynińskiej Wspólnoty Samorządowej / red. nac. Aleksandra Mrówka. – 2013 [R. 4], nr 1(19). Gostynin: Gostynińska Wspólnota Samorządowa, 2013. – Mies. – ISSN 2082-2359
15. **Głos** Słupna: Gminny Biuletyn Informacyjny / red. Emilia Adamkowska. – 2013, [R. 9], nr 31 sierpień. – Słupno: UG, 2013. – Niereg.
16. **Głos** Trzepowa. – 2013, [R. 2], nr 9–11. – Płock: Parafia św. Aleksego, 2013. – Mies.
17. **Gość** Niedzielnny: tygodnik katolicki / red. nac. ks. Marek Gancarczyk. – 2013, R. 90, nr 27–39. – Katowice: Wydawnictwo Kurii Metropolitalnej w Katowicach, 2013. – Tyg. – ISSN 0137-7604 – Zawiera dod. „Gość Płocki”.
18. **Humanizacja** Pracy / Fundacja Humanizacja Pracy, Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku; [red. nac. Danuta Walczak-Duraj]. – 2013, nr 3(273). – [S.l.] : FHP; Płock: SWPW, 2013. – Kwart. – ISSN 1643-7446
19. **Kontakt**: Biuletyn Informacyjny Burmistrza i Rady Miejskiej w Drobinie / red. nac. Sławomir Wiśniewski. – 2013, nr 87 (sierpień). – Drobin: UMiG, 2013. – Kwart. – ISSN 1730-8208
20. **Kronika** Mazowiecka: Pismo Samorządu Województwa Mazowieckiego / red. nac. Elwira Kasprzak. – 2013, [R. 11], nr 7/8(125/126)–9(127). – Warszawa: Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego, 2013. – Mies. – ISSN 1730-749X
21. **Kurier** Sierpecki / red. nac. Anna Matuszewska. – 2013, [R.5], nr 27–39. – Sierpc: Mazowiecka Agencja Prasowa, Klaudiusz Kweciński 2013. – Tyg. – ISSN 208-1556
22. **Lokalna** Gazeta Kutna i Regionu: plus Łęczycza, Gostynin / red. nac. Patryk Ślęzak. – 2013, [R.4], nr 215–227. – Kutno: „IMEDIA”, 2013. – Tyg. – ISSN 2080-2269
23. **M jak** Miszewko / red. zespół. – 2013, [R. 8], nr 07(80)–09(82). – Miszewko Strzałkowskie: Parafia św. Mikołaja, 2013. – Mies.
24. **Mariawita**: pismo Kościoła Starokatolickiego Mariawitów / red. Kolegium. – 2013, [R. 55], nr 7–9. – Płock: Kościół Starokatolicki Mariawitów, 2013. – Mies. – ISSN 0209-3103
25. **Mazowiecka** Szwajcaria: Brudzeń Duży zaprasza: bezpłatne pismo społeczno-kulturalne Towarzystwa Przyjaciół Gminy Brudzeń im. Pawła Włodkowica / red. nac. Andrzej Dwojnych. – 2013, [R. 13], [właśc. R. 11], nr 3(33–34). – Brudzeń Duży: TPGB, 2013. – ISSN 1642-9214
26. **Mazowiecki** Rynek Pracy: Biuletyn Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Warszawie / red. nac. Wiesława Lipińska. – 2013, R. 10, nr 4(54). – Warszawa: Wojewódzki Urząd Pracy, 2013. – Dwumies. – ISSN 2082-856X
27. **Meritum**: Mazowiecki Kwartalnik Edukacyjny / red. nac. Janina Ziętek. – 2013, [R. 8], nr 3(30). – Warszawa: Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli; Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów, 2013. – Kwart. – ISSN 1896-2521
28. **MiastOlŻyje**: płocki miesięcznik kulturalny / oprac. Płocki Ośrodek Kultury i Sztuki i Wydział Promocji i Informacji Urzędu Miasta Płocka. – 2013, [R. 2], nr 7–9 + wyd. spec. Nr 6/2013 Bezpieczeństwo. – Płock: Urząd Miasta, 2013. – Mies.
29. **Miesięcznik** Pastorski Płocki: organ urzędowy Diecezji Płockiej / red. ks. Andrzej Janicki. – 2013, [R. 98(108)], nr 1–9. – Płock: Kuria Diecezjalna Płocka, 2013. – Mies. – ISSN 0209-3642
30. **Miesięcznik** Politechniki Warszawskiej: Pismo Społeczności Akademickiej PW / red. zespół pod kier. Iwony Kolińskiej. – 2013, R. 16, nr 7(187). – Warszawa: Politechnika Warszawska, 2013. – Mies. – ISSN 1640-8411
Ostatni numer wyd. papierowego, od nr 8 jest dostępny na stronie www.mpw.pw.edu.pl
31. **Na Szlaku** Książąt Mazowieckich / red. Piotr Marczak, Daniel Sukniewicz. – 2013, [R. 5], nr 1(11)(maj–sierpień). – Warszawa: Wydawnictwo Polish Geographic; Wydawnictwo AiR, 2013. – Niereg. – ISBN 978-83-63019-00-6
32. **Nasz** Płock: bezpłatny magazyn mieszkańców Płocka i Mazowsza Płockiego / red. nac. Jan Bolesław Nycek. – 2013, [R.10], nr 4,5. – Płock: Wydawnictwo MAROW – Jan Bolesław Nycek, 2013. – Niereg. – ISSN 1713-5484

- 33. Nasz** Sierpc: biuletyn Rady i Burmistrza / red. kolegium. – 2013, nr 3. – Sierpc: Urząd Miasta, 2013. – Kwart.
- 34. Nasza** Gmina: informator Gminy Stara Biała / red. zespół. – 2013, [R. 3], nr 3(8). – Stara Biała: Urząd Gminy, 2013. – Kwart.
- 35. Nasza** Gmina Radzanowo: monitor samorządowy gminy Radzanowo / red. zespół. – 2013, nr 7 lipiec. – Radzanowo: Urząd Gminy, 2013. – Kwart. – ISSN 2084-0853
- 36. Notatki** Płockie: kwartalnik Towarzystwa Naukowego Płockiego / [red. nac. Wiesław Koński]. – 2013, [R. 57], nr 3/236. – Płock: TNP, 2013. – Kwart. – ISSN 0029-389X
- 37. Orlen** Ekspres: magazyn wewnętrzny Polskiego Koncernu Naftowego ORLEN Spółka Akcyjna / red. nac. Renata Krawczyńska. – 2013, [R.14], nr 8–10. – Płock: PKN ORLEN SA, 2013. – Mies. – ISSN 1641-0629
- 38. Oświata** Mazowiecka: Biuletyn Informacyjny Kuratorium Oświaty w Warszawie / red. nac. Mariusz Dobijański. – 2013, [R. 5], nr 02(16). – Warszawa: Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli; Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów, 2013. – Kwart. – ISSN 1896-2521
- 39. Powiat** Płocki: Biuletyn Samorządowy / red. nac. Urszula Tomaszewska. – 2013, nr 57: lipiec–sierpień. – Płock: Rada i Zarząd Powiatu w Płocku, 2013. – Kwart. – ISSN 1507-6652
- 40. Sierpecka** Fara: pismo Parafii p.w. Św. Wita, Modesta, Krescencji. Na prawach maszynopisu / red. zespół. – 2013, nr 7(201) – 9(203). – Sierpc: Parafia p.w. Św. Wita, Modesta, Krescencji, 2013. – Mies.
- 41. Słowo** Gozdowa: biuletyn Wójta i Rady Gminy / red. zespół. – 2013, nr 3 trzeci kwartał. – Gozdowo: Urząd Gminy, 2013. – Kwart. – ISSN 1896-172X
- 42. Sportowiec** Płocki / red. Rafał Jerzy Wereszczaka. – 2013, [R.3], nr 7(27). – Płock: Skiwer Enterprises, 2013. – Mies. – ISSN 2082-8780
- 43. Spotkanie** / red. zespół. – 2013, [R. 8], nr 07/80-09/82. – Rogozino: Parafia św. Faustyny Apostołki Bożego Miłosierdzia, 2013. – Mies.
- 44. Studia** Mazowieckie / red. nac. Zbigniew Ptasięwicz. – R. 8/15(2013), nr 3. – Pułtusk: Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztor, 2013. – Niereg. – ISSN 1231-2797
- 44a. Tygodnik** Płocki / red. Nacz. Tomasz Szatkowski. – 2013, [R. 41], nr 27–39. – Płock: Dziennikarsko-Wydawnicza Spółdzielnia Pracy „Akapi”, 2013. – Tyg. – ISSN 0208-6992
- 45. U Świętego** Marcina: pismo Parafii Św. Marcina w Słupnie / red. nac. Andrzej Dzięgielewski /. – 2013, [R. 4], nr 7(20). – Słupno: Parafia św. Marcina, 2013. – Mies.
- 46. W Duchu** i Prawdzie: katolicka gazeta gostynińska / red. nac. Janina Przygocka. – 2013, R. 20, nr 7(216)–9(218). – Gostynin: Parafia św. Marcina, 2013. – Mies. – ISSN 1425-4727
- 47. Wiadomości** Sannickie: gazeta samorządowa / red. Agnieszka Lewandowska. – 2013, [R. 6], nr 1(8). – Sanniki: Urząd Gminy, 2013. – Roc.
- 48. Wiadomości** Uczelniane: Pismo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku / [red. nac. Małgorzata Znyk]. – 2013, [R.10], nr 1(19). – Płock: PWSZ, 2013. – Półroc. – ISSN 1732-4130
- 49. Wieś** Mazowiecka: Miesięcznik Mazowieckiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Warszawie / red. nac. Ewa Gregorczyk. – 2013 [R. 15], nr 7/8(159)–9(160). – Warszawa: Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego, 2013. – Mies. – ISSN 1507-4714
- 50. Wieści** Gminne: pismo Urzędu Gminy Bielsk. – 2013, [R. 7], nr 26(3)–27(4). – Bielsk: Urząd Gminy, 2013. – Niereg.
- 51. Wieści** z Ziemi Sochaczewskiej: Magazyn Informacyjny Starostwa Powiatowego w Sochaczewie / red. Marcin Podśędek. – R. 6(2013), nr 3(40)–5(42). – Sochaczew: Starostwo Powiatowe w Sochaczewie, 2013. – Niereg. – ISSN 1898-9756
- 52. Wieści** znad Wisły / red. Ewa Smuk-Stratenwerth, Malwina Rzepecka. – 2013, [R. 20], nr 88/lipiec. – Grzybów: Stowarzyszenie „Ziarno”, 2013. – Niereg. – ISSN 1643-7810
- 53. Zagraj** to Sam: przeboje w zapisie nutowym / red. nac. Janusz Wiśniewski. – 2013, [R. 20], nr I(222)–III(224) + wyd. spec. V/2013 (225). – Płock: Studio „Bis”, 2013. – Kwart. – ISSN 1231-0980
- 54. Zeszyty** Jagiellońskie: Pismo Uczniów, Nauczycieli i Przyjaciół LO im. Króla Władysława Jagiełły w Płocku / opiekun zespołu Wiesław Kopeć. – 2013, [R.13], nr 85–86. – Płock: LO im. Wł. Jagiełły, 2013. – Niereg.
- 55. Zeszyty** Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. Nauki Ekonomiczne / [red. nac. Anna Nowacka]. – T. 18 (2013). – Płock: Wydawnictwo PWSZ, 2013. – Niereg. – ISSN 1644-888X
Tyt. okł.: Zeszyty Naukowe PWSZ w Płocku. Nauki Ekonomiczne
- 56. Ziemia** Wyszogrodzka: biuletyn informacyjny. red. zespół. – 2013, R. 3, nr 03/10. – Wyszogrod: Urząd Gminy i Miasta Wyszogrod, 2013. – Niereg.
- 57. Znaj:** kwartalnik artystyczno-naukowy: ogólnopolskie pismo Stowarzyszenia Autorów Polskich / [Stowarzyszenie Autorów Polskich. Oddział w Płocku; Krzysztof Bienkowski red. nac.]. – 2013, [R. 6], nr 16 (lipiec–wrzesień). – Płock: SAP OP, 2013. – Kwart. – ISSN 1899-8976

Poszczególne okręgi i miejscowości

Gostynin

- 58. KONARSKA-PABINIAK, Barbara.:** Powiat gostyniński: przewodnik subiektywny / [aut. Barbara Konarska-Pabianiak]. – Warszawa: Mazowieckie Centrum Kultury i Sztuki: Agencja Wydawnicza „Egros”, 2013. – 164 s.: il. kolor.; 24 cm. – (Tradycja Mazowska). – Bibliogr. s. 162–164. Indeks. – Streszcz. ang.

Pamiętniki. Wspomnienia

- BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Kto poległ, kto nie = poz. 150
— GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: Lista poległych w obronie Płocka 18–19 sierpnia 1920 r. oraz zmarłych z ran w późniejszym czasie = poz. 86

Biografie

- 59. KRUSZEWSKI, Wiesław.:** Nauczyciele wychowania fizycznego w Płocku 1945–2000 / Wiesław Kruszewski. – Płock: Oficyna Wydawnicza Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku: Wydawnictwo Naukowe Novum, 2013. – 332 s.: fot., portr.; 24 cm. – Bibliogr. s. 331. – ISBN 978-83-62709-69-4

Banasiak, Joanna

- Rad.: Siedmioletnia kadencja w Książnicy = poz. 286

Białowąs, Czesław

- 60. WOŹNIAK, Norbert.:** Czesław Białowąs – małachowiak i agent Urzędu Bezpieczeństwa / Norbert Woźniak. // Notatki Płockie. – 2013, nr 3/236, s. 39–45, il.
Streszcz. w jęz. ang.

Bontemps, Piotr Karol

- 61. BLINKIEWICZ, Krzysztof.:** Generał spocznie w Imielnicy / Krzysztof Blinkiewicz. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 183, s. 23, il.
Piotr Karol Bontemps – polski generał pochodzenia francuskiego, właściciel majątku Gulczewo, uczestnik powstania listopadowego 1830 r.

62. MIECZNIKOWSKI, Zbigniew.: Generał Piotr Bontemps odnaleziony / Zbigniew Miecznikowski. // Biuletyn Muzealny. – 2013, nr 3/31, s. 10, il.

Broniewski, Władysław

63. BRYLL, Ernest (1935-).: Duchy poetów / Ernest Bryll, Marcin Styczeń. – Warszawa: SM-ART Agencja Artystyczna, 2013. – 178, [2] s.: il.; 20 cm + dysk optyczny (CD-ROM). – ISBN 978-83-938422-0-9

Na okł. nazwiska omawianych poetów: Twardowski, Cza-chorowski, Broniewski, Czychowski, Przyboś, Ośniatowski, Nowak, Grochowiak, Zonszajn. – Na płycie piosenki do tekstów wierszy omawianych poetów z muzyką i w wykonaniu Marcina Stycznia.

Fijałkowska, Olga

64. CIEŚLA, Joanna.: Ola, jesteś gotowa? / Joanna Cieśla. // Polityka. – 2013, nr 34, s. 32–33. il.

Olga Fijałkowska – finalistka wyborów Miss Polski na wózku.

65. SOBCZAK, Mariusz.: Nagrody mnie nie zmieniaj / Mariusz Sobczak. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 182, s. 19. il.

Kaczmarek, Czesław (bp)

66. KOBYLIŃSKI, Andrzej.: Oświadczenie Rady Społecznej przy Biskupie Płockim z okazji 50. rocznicy śmierci bp. Czesława Kaczmarka / Andrzej Kobylński. // Miesięcznik Pasterski Płocki. – 2013, nr 5, s. 261–264

Kowalski, Wiesław Józef

67. KOWALSKI, Wiesław (1945-).: Odkrywanie Płocka w XXI wieku: 50 lat pracy twórczej dla mojego grodu. t. 2 / Wiesław Józef Kowalski; [fot. Jan Augustynowicz i in.]. – Płock: [nakł. aut.], 2013. – 200 s.: fot.; 30 cm. – Tyt. równol.: 50 lat pracy twórczej dla mojego grodu – Bibliogr. s. 157–179.

Król, Magdalena

68. STEFAŃSKA, Ewelina.: Uczona z Płocka bada nowotwory / Ewelina Stefańska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 226, s. 1, 4, il.

Magdalena Król, dr nauk weterynaryjnych, adiunkt na SGGW w Warszawie.

Kuć, Franciszek

69. WITKOWSKA, Ewelina.: W sutannie, ale z gitarą: Pro Masovia dla księdza Franciszka Kucia / Ewelina Witkowska. // Kurier Sierpecki. – 2013, nr 36, s. 10, il.

Łukawski, Adam

70. TRYKA, Grażyna.: Kolekcjonerski monopol(ik) Adama Łukawskiego / Grażyna Tryka. // Biuletyn Muzealny. – 2013, nr 3/31, s. 6–7, il.

Maciesza, Aleksander

71. ŚMIGIELSKI, Marcin.: Z Syberii do ukochanego miasta / Marcin Śmigielski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013 nr 208, s. 1, 4, il.

Zawiera rec. książki: W służbie ludzi i ojczyzny: Aleksander Maciesza (1875–1945) / Anna Maria Stogowska. – Płock, 2013.

Mrowińska, Bożena

— MROWIŃSKA, Bożena.: Zawsze uważałam, że aktor powinien być obecny na mieście = poz. 251

Nowakowska, Katarzyna

72. SZATKOWSKA, Lena.: Mundur to schować trzeba na pa-miątkę: 69. rocznica wybuchu Powstania Warszawskiego / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 31, s. 10, il. Sanitariuszka w Batalionie Golski.

Przybylska-Wendt, Katarzyna

— PRZYBYLSKA-WENDT, Grażyna.: Medycyna sądowa w Płocku i byłym województwie płockim (1976-1987) = poz. 174

Przybylski, Sławomir

— PRZYBYLSKI, Sławomir.: Szkoła wczoraj i dziś = poz. 192

Skotnicki, Jan

— BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Ojciec płockiego teatru = poz. 249

— SZATKOWSKA, Lena.: Odszedł „Profesor” teatru = poz. 252

Sołowjow, Paweł

73. ŚMIGIELSKI, Marcin.: Tajemnica fotografii / Marcin Śmigielski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 190, s. 1, il. Historia rodziny Sołowjow z Płocka.

Szelązek, Adolf Piotr (bp)

74. PAPIEROWSKI, Andrzej Jerzy.: Ksiądz Adolf Piotr Szelązek – działacz społeczny, sufragan płocki, biskup łucki (1865-1950) / Andrzej Jerzy Papierowski. // Notatki Płockie. – 2013, nr 3/236, s. 9–17, il. – Streszcz. w jęz. ang.

Szymański, Bernard

75. BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Stadion im. Bernarda Szymańskiego: chcą uhonorować byłego dyrektora „Siedemdziesiątki” / Krzysztof Blinkiewicz. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 198, s. 31, il.

Taworski (rodzina)

76. ŻUKOWSKI, Jerzy S.: Taworscy: saga rodu / Jerzy S. Żukowski, Tadeusz Taworski. – Sanok: Miejska Biblioteka Publiczna im. Grzegorza z Sanoka w Sanoku, 2013. – 122 s.: fot.; 23 cm. – ISBN 978-83-61043-19-5

Wiśniewska, Maria

— AW.: Czekają kolejne wezwania = poz. 280

— rad.: Dyrektor biblioteki na kolejne trzy lata = poz. 283

Zarosa, Stanisław (ks.)

— PIĘTKA, Włodzimierz.: Najlepsi w sutannie = poz. 277

Zimińska-Sygietyńska, Mira

77. KACZYŃSKI, Bogusław.: Nie była romansowa, była pikantna / Bogusław Kaczyński; rozm. przepr. Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 28, s. 20, il.

II. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

Geologia. Hydrologia

— JAM.: Co dalej z klasztorną skarpcą? = poz. 239

78. Ochrona zasobów wód i ich jakości / [red. Janina Kawałczewska]; Regionalne Centrum Edukacji Ekologicznej w Płocku. – Płock: Regionalne Centrum Edukacji Ekologicznej w Płocku, 2013. – 100 s.: il.; 21 cm + Płyta CD. – ISBN 978-83-61177-47-0

— SEPIOŁO, Mariusz.: Boże, chroń Świniary = poz. 278

— SOBCZAK, Mariusz.: Wisła odetchnie = poz. 129

— ZAWIDZKI, Dariusz.: Terminy Gostyńskie siłą napędową rozwoju miasta i całego regionu = poz. 170

Roślinność. Zwierzęta

79. BEES.: Kto nocował z lwem? / BeeS. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 28, s. 5, il.

Pierwsza edycja akcji „ZOONOOOC” w Miejskim Ogrodzie Zoologicznym w Płocku.

— LEWANDOWSKA, Anna.: Drzewa w ofensywie = poz. 161
80. ŚMIGIELSKI, Marcin.: Dramat ryb w płockim ZOO / Marcin Śmigielski. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2013, nr 166, s. 21, il.

Brak środków na remont akwariów.

Ochrona środowiska

81. ŚMIGIELSKI, Marcin.: Jak się mają pomniki przyrody / Marcin Śmigielski. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2013, nr 220, s. 5, il.

Płockie pomniki przyrody.

— **Ochrona** zasobów wód i ich jakości = poz. 78

Geografia. Krajoznawstwo. Turystyka

— KONARSKA-PABINIAK, Barbara.: Powiat gostyński = poz. 58

— ŁOPUSZAŃSKI, Piotr.: Płock: warto zobaczyć = poz. 89

III. LUDNOŚĆ

— **Ludność**, ruch naturalny i migracje w województwie mazowieckim w 2012 r. = poz. 100

82. Ludność w województwie mazowieckim: stan i struktura demograficzno-społeczna: Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011 / [przygot. publ. pod kier. Agnieszki Ajdyn; red. gł. Barbara Czerwińska-Jędrusiak]; Urząd Statystyczny w Warszawie. – Warszawa: Urząd Statystyczny. Mazowiecki Ośrodek Badań Regionalnych, 2013. – 349, [1] s., [4] s. tabl.: il.; 30 cm. – Gł. tab. – Tekst część. w jęz. ang. – ISBN 978-83-63246-05-1

IV. HISTORIA

Nauki pomocnicze historii

— BeeS.: Potomkowie wodniaków tęsknią za Wisłą = poz. 119

— BLINKIEWICZ, Krzysztof: Potomkowie płockich wodniaków = poz. 120

83. STANUSZKIEWICZ-CEGŁOWSKA, Blanka.: Pradziadek w internecie: Archiwum Państwowe w Płocku ratuje swoje zbiory / Blanka Stanuszkiewicz-Cegłowska. // *Tygodnik Płocki*. – 2013, nr 28, s. 9, il.

Digitalizacja zbiorów.

Archeologia

— MIECZNIKOWSKI, Zbigniew.: Generał Piotr Bontemps odnaleziony = poz. 62

Historia okręgów i miejscowości

Belno (gm. Gostynin)

84. (L.).: Belno – miejsce z ciekawą historią: mała ojczyzna / (L.). // *Tygodnik Płocki*. – 2013, nr 30, s. 23, il.

Gąbin

85. SZCZEPAŃSKI, Janusz.: Dzieje Gąbina i okolic / Janusz Szczepański; Miasto i Gmina Gąbin; Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora. – Gąbin: Miasto i Gmina Gąbin; Pułtusk: Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora. 2013. – 922 s.: fot. (w tym kolor.); 23 cm. – Bibliogr. s. 821–847. – ISBN 978-83-7549-155-5

Gostynin (okręg)

— KONARSKA-PABINIAK, Barbara.: Powiat gostyński = poz. 58

Płock

86. GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz (1961-).: Lista poległych w obronie Płocka 18–19 sierpnia 1920 r. oraz zmarłych z ran w późniejszym czasie / Grzegorz Gołębiewski. // *Notatki Płockie*. – 2013, nr 3/236, s. 25–38, il. – Streszcz. w jęz. ang.

87. KONSKI, Wiesław, GROCHOWSKA, Krystyna.: Historia jednego kontraktu. Słupy ogłoszeniowe w Płocku w I połowie XX wieku: cz. 1 // *Notatki Płockie*. – 2013, nr 3/236, s. 18–24, il. – Streszcz. w jęz. ang.

— KOWALSKI, Wiesław: Odkrywanie Płocka w XXI wieku = poz. 67

88. Ludzie i statki: historia Płocka Wisłą pisana: katalog wystawy / teksty i oprac. kat.: Krystyna Bańka, Paweł Śliwiński; Archiwum Państwowe w Płocku, Towarzystwo Przyjaciół Płocka. – Płock: Archiwum Państwowe, 2013. – 228 s., [28] s. tabl.: il.; 25 cm. – ISBN 978-83-929779-8-8

89. ŁOPUSZAŃSKI, Piotr.: Płock: warto zobaczyć / Piotr Łopuszański. // *Tygodnik Solidarność*. – 2013, nr 38, s. 34–35, il.

Płock (okręg)

90. My dla regionu / [oprac. merytoryczne Iwona Marczak, Zdzisław Leszczyński]. – Płock; Grzybów: Fundusz Lokalny Ziemi Płockiej „Młodzi Razem”, 2013. – 100 s.: il. (gł. kolor.); 30 cm. – Na okł. podtyt.: poznaj wielokulturową przeszłość naszego regionu, nazwa projektu: „Dwa brzegi. Trochę jak sąsiedzi”. – Bibliogr. s. 100. – ISBN 978-83-63401-05-4

Sierpc

91. AW.: Śladami historii: program edukacyjny realizowany przez Leonium / AW. // *Kurier Sierpecki*. – 2013, nr 37, s. 8, il.

Dot. historii sierpeckich Żydów.

Srebrna (gm. Stara Biała)

— UMIŃSKI, Michał.: Pałacyk w Srebrnej = poz. 248

Opracowania według okresów

Historia do 1795 r.

— MONIUSZKO, Adam.: Mazowieckie sądy ziemskie (1588-1648) = poz. 171

Historia 1795–1918 r.

92. Działania wojenne w guberni płockiej w 1863 roku / [red. Katarzyna Stołoska-Fuz; tł. Ewa Piórkowska]; Muzeum Mazowieckie w Płocku. – Płock: Wydawnictwo Korepetytor Marian Gałczyński, 2013. – 111, [1] s.: fot., mapa; 19 cm. – Na s. 10 zamieszczono stronę tytułową rosyjskiego pierwodruku Włodzimierza S. Semeki, *Analiza pracy „Działania wojenne w Królestwie Polskim w 1863 r.”*. – ISBN 978-83-89034-88-5 – ISBN 978-83-62235-45-2

93. GRODKIEWICZ, Waldemar.: Powstanie Styczniowe na Ziemi Drobińskiej / Waldemar Grodkiewicz. // *Kontakt*. – 2013, nr 87, s. 26–29, il.

— JAM.: Z krwi waszej posiew wolności = poz. 152

— MILEWSKA, Marta.: Epidemie w guberni płockiej na przykładzie wybranych chorób zakaźnych w latach 1865–1915 = poz. 173

94. PIŁSUDSKI, Józef (1867-1935).: 22 stycznia 1863 / Józef Piłsudski. – [Warszawa]: Agencja Wydawnicza i Reklamowa Akces, [2013]. – XVI, [2], 110, [2] s.: il.; 21 cm. – U dołu s. tyt. i okł.: 150 rocznica Powstania Styczniowego. – Miejsce i data wyd. wg: BNPonline. – ISBN 978-83-62761-52-4

Historia 1918–1939 r.

- BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Kto poległ, kto nie = poz. 150
- GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: Lista poległych w obronie Płocka 18–19 sierpnia 1920 r. oraz zmarłych z ran w późniejszym czasie = poz. 86

Historia 1939–1945 r.

- 95. GRODKIEWICZ, Waldemar.:** Drugi Maciak. Wiktor Maciak / Waldemar Grodkiewicz. // Kontakt. – 2013, nr 87, s. 24–25, il.
- Losy Wikotora Maciaka, żołnierza poległego w niemieckim bombardowaniu w lesie w Kozłowie w 1939 r.
- 96. STEFAŃSKA, Ewelina.:** Wojenne dzieciństwo babci Lili / Ewelina Stefańska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 202, s. 1, 5, il.
- Wspomnienia wojenne Marii Stefańskiej z Płocka.
- SZATKOWSKA, Lena.: Mundur to schować trzeba na pamiątkę = poz. 72

Historia 1944–1989 r.

- GIERULA, Barbara Ewa.: Naprzeciw wyzwaniom: NSZZ „Solidarność w społeczności lokalnej Gostynina, Region Płock (1980-1990) = poz. 147
- KOBYLŃSKI, Andrzej.: Oświadczenie Rady Społecznej przy Biskupie Płockim z okazji 50. rocznicy śmierci bp. Czesława Kaczmarka = poz. 66
- WOŹNIAK, Norbert.: Czesław Białowąs – małachowiak i agent Urzędu Bezpieczeństwa = poz. 60
- ZYGNER, Leszek.: Postawa duchowieństwa diecezji płockiej wobec uwięzienia Prymasa Stefana Wyszyńskiego w świetle akt aparatu bezpieczeństwa = poz. 279

V. ETNOGRAFIA

- al.: 44. „Niedziela Sannicka” pod patronatem Marszałka Województwa Mazowieckiego = poz. 205
- 97. Dziedzictwo stołu – wędrowni kulinarni** po obszarze mazowieckich lokalnych grup działania = The culinary heritage a journey through the area of the mazovia local action groups / [oprac. Grażyna Opolska i in.]. – Warszawa: Sekretariat Regionalny Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich w Województwie Mazowieckim, 2013. – 156, [4] s.: il. kolor.; 21 cm. – (Mazowiecka Biblioteka Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich). – Tekst równol. pol. i ang., tł. z pol. – ISBN 978-83-63036-34-8
- **Humorem** malowany świat Stanisława Koguciuka = poz. 213
- LICA-KACZAN, Magdalena.: Przyszłość kościoła w Więzmiem Polskim = poz. 215
- 98. MICHALIK, Piotr.:** Jadą goście na dożynki: śladem polskiej tradycji / Piotr Michalik. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 34, s. 18, il.
- **My dla** regionu = poz. 90
- **Tradycje** kulinarne seniorów = poz. 121
- STANUSZKIEWICZ-CEGŁOWSKA, Blanka.: Miastem rządził folklor = poz. 209

VI. ZAGADNIENIA GOSPODARCZE

Statystyka

- 99. Atlas:** produkcja rolnicza na obszarach wiejskich województwa mazowieckiego: Powszechny Spis Rolny 2010 / [przygot. pod kier. Agnieszki Ajdyn; aut. Justyna Dziadosz, Joanna Podolska; tł. Agnieszka Gromek-Zukowska]; Urząd Statystyczny w Warszawie. [Mazowiecki Ośrodek Badań Regionalnych]. – Warszawa: Urząd Statystyczny, 2013. – 96 s.:

il. kolor.; 30x43 cm. – Przedm. i spis treści również w jęz. ang. – ISBN 978-83-63246-23-5

- 100. Ludność,** ruch naturalny i migracje w województwie mazowieckim w 2012 r. = Population, vital statistics and migration in mazowieckie voivodship in 2012 / [przewodn. zesp. red. Zofia Kozłowska]. – Warszawa: Urząd Statystyczny, 2013. – 215, [5] s.: wykrc.; 30 cm. – (Informacje i Opracowania Statystyczne). – Tyt. równol.: Population, vital statistics and migration in mazowieckie voivodship in 2012
- **Ludność** w województwie mazowieckim = poz. 82
- 101. Rolnictwo** na terenach miejskich w województwie mazowieckim: Powszechny Spis Rolny 2010 / [przygot. pod kier. Agnieszki Ajdyn; tł. Agnieszka Gromek-Zukowska]; Urząd Statystyczny w Warszawie. [Mazowiecki Ośrodek Badań Regionalnych]. – Warszawa: Urząd Statystyczny, 2013. – 68 s.: il. kolor.; 30 cm. – Przedm., spis treści i uwagi metodyczne również w jęz. ang. – ISBN 978-83-63246-21-1

Budownictwo

- DYBIEC, Aleksandra.: Nowe życie uczelni = poz. 176
- **Gmina** Mała Wieś = poz. 158
- (jac.): Jak wydajemy unijne pieniądze = poz. 159
- **Promocja** powiatu – kronika wydarzeń = poz. 167
- 102. STEFAŃSKA, Ewelina.:** Płocka fara znów nabierze blasku / Ewelina Stefańska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 155, s. 1, 4, il.
- Remont kościoła św. Bartłomieja Apostoła.
- 103. SZ.:** Hala sportowa w Radzanowie / SZ. // Nasza Gmina Radzanowo. – 2013, nr 7, s. 4, il.
- ZAWIDZKI, Dariusz.: Termy Gostynińskie siłą napędową rozwoju miasta i całego regionu = poz. 170
- 104. Zespół** Szkół w Radzanowie: metamorfoza widoczna gołym okiem. // Nasza Gmina Radzanowo. – 2013, nr 7, s. 6, il.
- Podsumowanie 5 lat działalności Zespołu Szkół w Radzanowie.

Przemysł

Przemysł chemiczny

Polski Koncern Naftowy ORLEN SA

- 105. FURMAN, Tomasz.:** PKN Orlen kupi kanadyjską firmę / Tomasz Furman. // Rzeczpospolita. – 2013, nr 217, s. A1, B1, il.
- Planowanie przejęcia kanadyjskiego koncernu TriOil Resources zajmującego się poszukiwaniami i wydobyciem ropy i gazu.
- 106. KRAWIEC, Jacek.:** O przyszłości decydujemy już dziś / Jacek Krawiec; rozm. przepr. Renata Krawczyńska. // Orlen Ekspres. – 2013, nr 10, s. 4–5, il.
- 107. Najważniejsze** wydarzenia w latach 2008–2013. // Orlen Ekspres. – 2013, nr 10, s. 6–7, il.
- 108. PRZYBYLSKI, Robert.:** Kierowco!: patrz w lusterka! / Robert Przybylski. // Przekrój. – 2013, nr 28, s. 46–47, il.
- Hasło kampanii „Niech żyją motocykliści! Niech żyje patrzenie w lusterka!” w ramach programu „ORLEN. Bezpieczne drogi”.
- 109. REJONOWICZ, Agnieszka.:** 10 lat Basell Orlen Polyolefins / Agnieszka Rejonowicz. // Orlen Ekspres. – 2013, nr 10, s. 20–21, il.

Przemysł rolny i spożywczy

- 110. BARTOLD, Lech.:** Cieszy nas każdy sukces / Lech Bartold, Teresa Bartold; rozm. przepr. Jadwiga Skibowska. // Wieś Mazowiecka. – 2013, nr 9, s. 10
- Rozmowa z właścicielami firmy „Malwa” z Blichowa.
- 111. SOBCZAK, Mariusz.:** Wielkie plany Kasztelana / Mariusz Sobczak. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 151, s. 24, il.
- Rozbudowa i nowe wyposażenie browaru w Sierpcu.

- **Atlas**: produkcja rolnicza na obszarach wiejskich województwa mazowieckiego = poz. 99
- 112. BOSZKO, Michał.**: O rolnictwie w powiecie płockim / Michał Boszko. // Powiat Płocki. – 2013, nr 57, s. 8–9, il.
- **JAM.**: Piękny owies, jęczmień, gryka = poz. 151
- **PIECHOWSKI, Mariusz.**: Dożynki 2013 Bielsk = poz. 153
- **XV Dożynki** Powiatu Płockiego w Małej Wsi = poz. 154
- **Rolnictwo** na terenach miejskich w województwie mazowieckim = poz. 101
- 113. Rolnicze** grupy producenckie szansą rozwoju mazowieckiego rolnictwa: poradnik dla rolników / Samorząd Województwa Mazowieckiego. – Wyd. 4. – Warszawa: Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego, [2013]. – 48 s.; 21 cm. – ISBN 978-83-62082-90-2
- 114. SKIBOWSKA, Jadwiga.**: Giełda Rolnicza z techniką, kwiatami, wiejskim jedzeniem i śpiewem w tle / Jadwiga Skibowska. // Wieś Mazowiecka. – 2013, nr 7–8, s. 35, il.
22. Giełda Rolnicza w Łącku.
- 115. SZATKOWSKI, Tomasz.**: Mazowiecki rolnik czołowym eksporterem: warzywa, owoce, mięso na talerzach całego świata / Tomasz Szatkowski. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 36, s. 7, il.
- 116. WALCZAK, Renata.**: Gospodarstwa ekologiczne w świetle badań w subregionie płockim w 2013 r. / Renata Walczak, Włodzimierz Puliński. // Notatki Płockie. – 2013, nr 3/236, s. 46–50, il. – Streszcz. w jęz. ang.
- 117. LEWANDOWSKA, Anna.**: Ich wielka miłość – konie / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 171, s. 25, il.
- Konkurs na najładniejszego źrebaka w województwie mazowieckim, zorganizowany w Juryszewie k. Płocka.
- **STEFANŃSKA, Ewelina.**: Uczona z Płocka bada nowotwory = poz. 68
- 118. MICHALIK, Piotr.**: Produkcja integrowana w subregionie płockim / Piotr Michalik. // Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. Nauki Ekonomiczne. – T. 18 (2013), s. 143–159, il. – Streszcz. w jęz. ang.

Żegluga śródlądowa

- 119. BEES.**: Potomkowie wodniaków tęsknią za Wisłą: ostatnie zachowane ślady po mieście portowym Płocku / BeeS. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 31, s. 17, il.
- Wystawa „Ludzie i statki. Historia Płocka Wisłą pisana” w Archiwum Państwowym w Płocku.
- 120. BLINKIEWICZ, Krzysztof.**: Potomkowie płockich wodniaków / Krzysztof Blinkiewicz. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 171, s. 26, il.
- Wystawa „Ludzie i statki. Historia Płocka Wisłą pisana” w Archiwum Państwowym w Płocku.
- **Ludzie** i statki = poz. 88

Żywność zbiorowa

- **Dziedzictwo** stołu – wędrówki kulinarne po obszarze mazowieckich... = poz. 97
- 121. Tradycje** kulinarne seniorów: skarbiec najpyszniejszych przepisów autorstwa mazowieckich seniorów / Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji w Goworowie. – Warszawa: Sekretariat Regionalny Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich w Województwie Mazowieckim, 2013. – [42] s.: il. kolor.; 21 cm.

Finanse. Budżet

- **NOWAKOWSKI, Andrzej.**: Zadłużenie miasta?: nie jest straszne = poz. 166

- 122. DANIELUK, Jacek.**: Rusza budowa wiaduktu na al. Piłsudskiego: na tę inwestycję płocczanie czekali od lat / Jacek Danieluk. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 33, s. 5, il.
- Konferencja prasowa połączona z podpisaniem umowy na budowę wiaduktu.
- 123. DYBIEC, Aleksandra.**: Hotel nad dworcem / Aleksandra Dybiec. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 214, s. 1, il.
- Planowanie rozbudowy i modernizacji dworca PKP/PKS w Płocku.
- 124. GRYSZPANOWICZ, Piotr.**: O drogach ponad podziałami: priorytety dla Płocka – czy naprawdę mamy szansę na obwodnicę? / Piotr Gryszpanowicz. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 196, s. 4–5, il.
- 125. GRYSZPANOWICZ, Piotr.**: Zmieńcie kolejność inwestycji / Piotr Gryszpanowicz; rozm. przepr. Krzysztof Blinkiewicz. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 155, s. 2, il.
- Planowanie budowy małej obwodnicy i wiaduktu na ul. Piłsudskiego w Płocku.
- 126. JANECKA, Teresa.**: Trzy pytania do... Teresy Janeckiej – Kierownika Zarządu Dróg Powiatowych / Teresa Janecka. // Biuletyn Informacyjny Powiatu Gostynińskiego. – 2013, nr 15, s. 7, il.
- **PRZYBYLSKI, Robert.**: Kierowco! patrz w lusterka! = poz. 108
- **Remonty** i modernizacje dróg powiatowych ruszyły pełną parą = poz. 168

Gospodarka komunalna. Pożarnictwo

- 127. AL.**: 50-lecie Ochotniczej Straży Pożarnej w Wólce. / al. // Wiadomości Sannickie. – 2013, nr 1(8), s. 20–25, il.
- Pięćdziesięciolecie Ochotniczej Straży Pożarnej w Wólce
- **BLINKIEWICZ, Krzysztof.**: Generał spocznie w Imielnicy = poz. 61
- **DYBIEC, Aleksandra.**: Hotel nad dworcem = poz. 123
- 128. PODSIADŁY, Henryk.**: Posiedzenie Prezydium i Zarządu Oddziału Gminnego Związku Ochotniczej Straży Pożarnej Rzeczypospolitej Polskiej w Sannikach / Henryk Podsiadły. // Wiadomości Sannickie. – 2013, nr 1(8), s. 36, il.
- 129. SOBCZAK, Mariusz.**: Wisła odetchnie / Mariusz Sobczak. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 217, s. 24, il.
- Oczyszczalnia ścieków w Maszewie.
- 130. ZAKRZEWSKI, Andrzej (1951-).**: Zawsze wierni: strażacy w gminie Sierpc / Andrzej Zakrzewski. – Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2013. – 109, [2] s., [24] s. tabl.: il. (w tym kolor.); 21 cm. – Bibliogr. s. 107–109. – ISBN 978-83-63012-19-9

VII. ZAGADNIENIA POLITYCZNE I SPOŁECZNE

Unia Europejska

- **DYBIEC, Aleksandra.**: Hotel nad dworcem = poz. 123
- **Fundusze** Europejskie dla Mazowsza = poz. 9
- **Fundusze** Europejskie dla Rozwoju Mazowsza = poz. 10
- (jac.): Jak wydajemy unijne pieniądze = poz. 159
- **NOWAKOWSKI, Andrzej.**: Rozmowa z Andrzejem Nowakowskim = poz. 164
- **Szpital** na skalę europejską = poz. 175
- **ZAWIDZKI, Dariusz.**: Termy Gostynińskie siłą napędową rozwoju = poz. 170

Organizacje społeczne

- 131. AW.**: Jak w rodzinie... : piknik rekreacyjno-sportowy chorych na SM / AW. // Kurier Sierpecki. – 2013, nr 36, s. 9, il.
- Stowarzyszenie Chorych na Stwardnienie Rozsiane Ich Opiekunów i Przyjaciół w Sierpcu.

132. CHYLIŃSKA, Magda.: Marudzić? Narzekać? Nie warto! jaka jest płocka młodzież / Magda Chylińska; rozm. przepr. Anna Lewandowska. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2013, nr 173, s. 2, il.

Rozmowa z szefową płockiego Stowarzyszenia Inicjatyw Twórczych „Uhuru Culture”.

133. (ES).: Raport Ziarna za rok 2011 / (es). // *Więści z nad Wisły*. – 2013, nr 88, s. 33–35, il.

Stowarzyszenie Ekologiczno-Kulturalne „Ziarno” z Grzybowa.

134. (GSZ).: Odkłamyj historię: nowe stowarzyszenie w Płocku / (gsz). // *Tygodnik Płocki*. – 2013, nr 38, s. 19, il.

Stowarzyszenie Historyczne im. 11 Grupy Operacyjnej NSZ. — LEWANDOWSKI, Dariusz.: *My nie pójdziemy do referendum* = poz. 163

135. MARCINIAK, Jola.: Śmietanka młodych ludzi: Stowarzyszenie Inicjatyw Twórczych „Uhuru Culture” / Jola Marciniak. // *Tygodnik Płocki*. – 2013, nr 30, s. 19, il.

136. WITKOWSKA, Ewelina.: O życie warto walczyć do końca: powstała nowa fundacja / Ewelina Witkowska. // *Kurier Sierpecki*. – 2013, nr 38, s. 8, il.

„Fundacja-DAM siebie” z Sierpca.

Organizacje młodzieżowe

137. AW.: Sto lat i ciągle młodzi: ochody 100-lecia sierpeckiego Harcerstwa / AW. // *Kurier Sierpecki*. – 2013, nr 29, s. 8–9, il.

138. Dzieje Harcerstwa Płockiego 1912-2012: pod red. Benedykta Sandomierskiego i Michała Kacprzaka. – Płock: Hufiec ZHP Płock im. Obrońców Płocka 1920 roku, 2013. – 516 s.: il.; 24 cm. – Indeks. – ISBN 978-83-938460-0-9

— KOCZNUR, Agnieszka.: *Akademia dojrzałych chrześcijan* = poz. 271

Spółeczeństwo

139. KALINOWSKI, Jan Ryszard (1957-).: Społeczna i polityczna aktywność środowisk lokalnych podstawą edukacji obywatelskiej w Rzeczypospolitej Polskiej na przykładzie Ziemi Płockiej / Jan Ryszard Kalinowski. – Płock: Towarzystwo Naukowe Płockie, 2013. – 239 s.: il. kolor.; 24 cm. – Bibliogr., netogr. s. 223–237. – Streszcz. w jęz. ang. – ISBN 978-83-60348-62-8

Opieka społeczna

140. AJ.: Unijne projekty w Pacynie / aj. // *Biuletyn Informacyjny Powiatu Gostynińskiego*. – 2013, nr 15, s. 11
Unijny projekt „Droga do pracy” realizowany przez GOPS w Pacynie.

141. AW.: Trzeba działać a nie czekać: konferencja poświęcona aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych / AW. // *Kurier Sierpecki*. – 2013, nr 31, s. 10, il.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Sierpcu.

— **Chcemy** być atrakcyjni na mazowieckim rynku pracy = poz. 198

142. DROŹDŹ, Alicja.: Szansa na własną firmę / Alicja Drożdź. // *Mazowiecki Rynek Pracy*. – 2013, nr 4(54), s. 20, il. 8. edycja projektu „Płocka Szkoła Małej Przedsiębiorczości”.

143. MUĆKA, Magdalena.: Warsztat pozytywnego myślenia / Magdalena Mućka. // *Mazowiecki Rynek Pracy*. – 2013, nr 4(54), s. 21

Warsztaty dla bezrobotnych w Brudzeniu Dużym.

144. PCPR W PŁOCKU.: Środowiskowy Piknik Integracyjny / PCPR w Płocku. // *Więści Gminne (Bielsk)*. – 2013, nr 27(4), s. 4, il.

Piknik integracyjny w Bielsku dla osób niepełnosprawnych oraz rodzin zastępczych zorganizowany przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Płocku.

145. WITKOWSKA, Ewelina.: Galopujące bezrobocie: rośnie liczba osób bez pracy / Ewelina Witkowska. // *Kurier Sierpecki*. – 2013, nr 33, s. 6, il.

Dot. powiatu sierpeckiego.

146. AND.: Dzień Rodzicielstwa Zastępczego / and. // *Biuletyn Informacyjny Powiatu Gostynińskiego*. – 2013, nr 15, s. 1, 5
Piknik z okazji Dnia Rodzicielstwa Zastępczego zorganizowany przez PCPR w Gostyninie.

Związki zawodowe

147. GIERULA, Barbara Ewa.: Naprzeciw wyzwaniom: NSZZ „Solidarność” w społeczności lokalnej Gostynina, Region Płock (1980-1990) / Barbara Ewa Gierula. – Płock: Towarzystwo Naukowe Płockie, 2013. – 376 s.: il. kolor.; 24 cm. – Bibliogr. s. 253–278. Indeks. – ISBN 978-83-60348-64-2

Zagadnienia socjologiczne

148. CHRZEŚCIJAŃSKI, Roger Oskar.: Wiem wszystko: zła ta edycja: zwykły człowiek o życiu dla synów / Roger Oskar Chrześcijański. – Płock: Korepetytor, 2013. – 391, [1] s.; 24 cm. – Tyt. dod.: *Zwykły człowiek o życiu dla synów*. – ISBN 978-83-61117-77-3

— SZEWCZYK-JAROCKA, Mariola.: *Praca „na czarno” w szkolnictwie średnim – badania własne* = poz. 195

Uroczystości. Obchody. Dożynki

149. ADAMKOWSKA, Emilia.: Ludowcy świętowali w Cekanowie / Emilia Adamkowska. // *Głos Słupna*. – 2013, sierpień (nr 31), s. 7, il.

— AW.: *Sto lat i ciągle młodzi* = poz. 137

150. BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Kto poległ, kto nie / Krzysztof Blinkiewicz. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2013, nr 175, s. 27, il.

Tablica z nazwiskami 56 poległych w bitwie o Płock w 1920 r. zamieszczona na Odwachu.

— GRODKIEWICZ, Waldemar.: *Drugi Maciak*. Wiktor Maciak = poz. 95

— GRODZICKA, Katarzyna.: *Odstąpienie tablicy pamiątkowej w Zespole Szkół w Zągotach* = poz. 187

151. JAM.: Piękny owies, jęczmień, gryka: III Dożynki Powiatu Sierpeckiego / JAM. // *Kurier Sierpecki*. – 2013, nr 35, s. 12–13, il.

152. JAM.: Z krwi waszej posiew wolności: obelisk na granicy województw / JAM. // *Kurier Sierpecki*. – 2013, nr 29, s. 13, il.

Dot. bitwy pod Czumskiem – Bliznem – Urszulewem w 1863 r.

153. PIECHOWSKI, Mariusz.: Dożynki 2013 Bielsk / Mariusz Piechowski. // *Więści Gminne (Bielsk)*. – 2013, nr 27(4), s. 2–3, il.

154. XV Dożynki Powiatu Płockiego w Małej Wsi. // *Powiat Płocki*. – 2013, nr 57, s. 10–11, il.

VIII. ZAGADNIENIA PRAWNO-ADMINISTRACYJNE

Samorząd terytorialny

155. AL.: Z prac Rady Gminy Sanniki / al. // *Wiadomości Sannickie*. – 2013, nr 1(8), s. 27–31, il.

156. AMBROZIAK, Mariusz (1969-).: Kraj odyskiwany: ludzie i wydarzenia / Mariusz Ambroziak, Łukasz Perzyna. – Warszawa: Stowarzyszenie Wspólnota Samorządowa Województwa Mazowieckiego, 2013. – 330, [5] s.: il.; 21 cm. – Bibliogr. s. 319–324. Indeks. – ISBN 978-83-928068-8-2

157. DWOJNYCH, Andrzej.: Powolne wyciąganie finansów z nad przepaści / Andrzej Dwojnych. // Mazowiecka Szwajcaria. – 2013, nr 3(33–34), s. 1, il.

Ustabilizowanie budżetu gminy Brudzeń Duży.

158. Gmina Mała Wieś: inwestycje w Gminie Mała Wieś. // Powiat Płocki. – 2013, nr 57, s. 30–31, il.

159. (JAC).: Jak wydajemy unijne pieniądze: wizyta minister rozwoju regionalnego w Płocku / (jac). // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 38, s. 7, il.

Minister Elżbieta Bieńkowska.

160. KRZEWICKI, Jan.: Nasz Gość – Jan Krzewicki / Jan Krzewicki; rozm. przepr. Andrzej Adamski. // Biuletyn Informacyjny Powiatu Gostynińskiego. – 2013, nr 15, s. 8, il.

Jan Krzewicki – uzyskał mandat radnego w wyborach samorządowych w 2010 r., przewodniczący Komisji Rewizyjnej.

161. LEWANDOWSKA, Anna.: Drzewa w ofensywie / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 220, s. 1, il.

Nowe tereny zielone i zadrzewianie Płocka.

162. LEWANDOWSKA, Anna.: Miasto w stanie wojny / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 214, s. 1, 4–5, il.

Referendum w sprawie odwołania burmistrza Gostynina.

— LEWANDOWSKA, Anna.: Podkowa pani Bożeny = poz. 240

163. LEWANDOWSKI, Dariusz.: My nie pójdziemy do referendum / Dariusz Lewandowski; rozm. przepr. Jan B. Nycek. // Nasz Gostynin. – 2013, nr 1(19), s. 8, il.

Referendum dotyczące burmistrza Gostynina Włodzimierza Śniecikowskiego.

164. NOWAKOWSKI, Andrzej.: Rozmowa z Andrzejem Nowakowskim, prezydentem Płocka / Andrzej Nowakowski. // Fundusze Europejskie dla Rozwoju Mazowsza. – 2013, nr 3, s. 4–5, il.

Inwestycje miejskie finansowane środkami unijnymi i z budżetu miasta.

165. NOWAKOWSKI, Andrzej.: Wiele udało nam się osiągnąć: rozmowa a Andrzejem Nowakowskim, prezydentem miasta Płocka / Andrzej Nowakowski; rozm. przepr. Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2013, nr 5, s. 1,4, il.

166. NOWAKOWSKI, Andrzej.: Zadłużenie miasta?: nie jest straszne / Andrzej Nowakowski; rozm. przepr. Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 174, s. 37, il.

Rozmowa z prezydentem Płocka o zadłużeniu miasta.

167. Promocja powiatu – kronika wydarzeń. // Powiat Płocki. – 2013, nr 57, s. 15–22, il.

Dot. powiatu płockiego.

168. Remonty i modernizacja dróg powiatowych ruszyły pełną parą. // Nasz Płock. – 2013, nr 4, s. 8, il.

Dot. powiatu płockiego.

169. SOBCZYK, Konrad.: Burmistrz dostał wyrok!: czy zrezygnuje ze stanowiska? / Konrad Sobczyk. // Lokalna Gazeta Kutna i Regionu. – 2013, nr 222, s. 1, 3, il

Dot. burmistrza Gostynina.

170. ZAWIDZKI, Dariusz.: Termy Gostynińskie siłą napędową rozwoju miasta i całego regionu: rozmowa z Dariuszem Zawidzkim, prezesem spółki Termy Gostynińskie / Zawidzki Dariusz; rozm. przepr. Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2013, nr 4, s. 3, il.

Sądownictwo

171. MONIUSZKO, Adam.: Mazowieckie sądy ziemskie (1588-1648): organizacja – funkcjonowanie – postępowanie / Adam Moniuszko. – Warszawa: Wydawnictwo Campidoglio, 2013. – 364 s.: il.; 21 cm. – Bibliogr. s. 344–356. Indeksy. – ISBN 978-83-927476-7-3

— SOBCZYK, Konrad.: Burmistrz dostał wyrok! = poz. 169

IX. WOJSKO

— BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Generał spocznie w Imielnicy = poz. 61

X. OCHRONA ZDROWIA

Służba zdrowia

172. (JBN).: W służbie pacjentów i regionu: czterdziestolecie Wojewódzkiego Szpitala Zespołonego w Płocku 1973-2013 / (jbn). // Nasz Płock. – 2013, nr 4, s. 5, il.

173. MILEWSKA, Marta.: Epidemie w guberni płockiej na przykładzie wybranych chorób zakaźnych w latach 1865-1915 / Marta Milewska. // Studia Mazowieckie. – 2013, R. 8/15, nr 3, s. 22–42, tab. – Streszcz. eng., ros.

174. PRZYBYLSKA-WENDT, Grażyna.: Medycyna sądowa w Płocku i byłym województwie płockim (1976-1987) / Grażyna Przybylska-Wendt. // Biuletyn. Kwartalnik Okręgowej Izby Lekarskiej w Płocku. – 2013, nr 3(119), s. 18–21, il.

175. Szpital na skalę europejską. // Fundusze Europejskie dla Rozwoju Mazowsza. – 2013, nr 3, s. 6–7, il.

Rozbudowa i modernizacja Wojewódzkiego Szpitala Zespołonego w Płocku przy pomocy środków z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2013.

— ŚMIGIELSKI, Marcin.: Z Syberii do ukochanego miasta = poz. 71

— WITKOWSKA, Ewelina.: O życie warto walczyć do końca = poz. 136

XI. NAUKA. OŚWIATA. KULTURA

Szkolnictwo wyższe

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa

176. DYBIEC, Aleksandra.: Nowe życie uczelni: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa – robotnicy ustępują miejsca studentom / Aleksandra Dybiec. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 164 s. 21, il.

Przebudowa i rozbudowa PWSZ w Płocku.

177. MATUSZEWSKA, Maria.: Spotkanie metodyczne z nauczycielami – opiekunami praktyk pedagogicznych w placówkach edukacyjnych w roku akademickim 2012/2013 / Maria Matuszewska. // Wiadomości Uczelniane. – 2013, nr 1(19), s. 10–12, il.

178. 15 lat PWSZ w Płocku: podsumowanie działalności. // Wiadomości Uczelniane. – 2013, nr 1(19), s. 3–8, il.

Politechnika Warszawska

— **Miesięcznik** Politechniki Warszawskiej = poz. 30

Organizacje i towarzystwa naukowe

Towarzystwo Naukowe Płockie

— JAM.: Co dalej z klasztorną skarpgą? = poz. 239

179. KRUSZEWSKI, Zbigniew (1949-).: Rola towarzystw naukowych w urzeczywistnianiu idei społeczeństwa obywatelskiego: kronika / Zbigniew Kruszewski. // Notatki Płockie. – 2013, nr 3/236, s. 51–55, il.

Referat wygłoszony na I Kongresie Towarzystw Naukowych w Warszawie.

— ŚMIGIELSKI, Marcin.: Z Syberii do ukochanego miasta = poz. 71

Oświata

Zagadnienia ogólne

- 180. GAŃKO, Teresa.:** Projekt Mazowieccy Liderzy Nauczania Sukcesu / Teresa Gańko. // Meritum. – 2013, nr 3(30), s. 70–75, il.
- 181. GASIK, Małgorzata.:** Projekt TOC, czyli sTOCzmy walkę z ograniczeniami! / Małgorzata Gasik, Agnieszka Zielińska. // Meritum. – 2013, nr 3(30), s. 62–66, il.
- TOC – Theory of Constraints (Teoria Ograniczeń). Zastosowanie technik TOC w rozwiązywaniu problemów przez dzieci w Płocku i województwie mazowieckim.
- KALINOWSKI, Jan Ryszard: Społeczna i polityczna aktywność środowisk lokalnych podstawą edukacji obywatelskiej w Rzeczypospolitej Polskiej na przykładzie Ziemi Płockiej = poz. 139
- KRUSZEWSKI, Wiesław.: Nauczyciele wychowania fizycznego w Płocku 1945-2000 = poz. 59
- **Oświata Mazowiecka** = poz. 38
- 182. RAD.:** Chmurką i gałązką: tak też można nauczać / rad. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 28, s. 22, il.
- Ogólnopolska konferencja „Myślę – Rozumiem – Wiem” Mazowieckiego Samorządowego Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Płocku poświęcona metodzie nauczania TOC – Theory of Constraints (Teoria Ograniczeń).
- 183. Raport** podsumowujący projekt Mazowieckie Centra Talentu i Kariery / koordynator projektu Beata Kossakowska; red. prowadzący Janina Ziętek. – Warszawa: Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli, 2013. – 103 s.: il. kolor.; 23 cm. – Na okł.: Kapitał Ludzki. Narodowa Strategia Spójności; Unia Europejska. Europejski Fundusz Społeczny. – ISBN 978-83-925794-6-5

Szkolnictwo podstawowe

- SZ.: Hala sportowa w Radzanowie = poz. 103
- 184. A co w szkole?** // Głos Słupna. – 2013, sierpień (nr 31), s. 22–23, il.
- Podsumowanie wydarzeń w Szkole Podstawowej w Słupnie.
- 185. BARTOSIAK, Łukasz.:** Dumny jak nauczyciel / Łukasz Bartosiak; rozm. przepr. Aleksandra Dybiec. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 202, s. 2, il.
- Łukasz Bartosiak – nauczyciel muzyki w Szkole Podstawowej w Słubicach.
- 186. CICHOSZ, Emilia.:** Szkoła Podstawowa im. Ojca Świętego Jana Pawła II w Słubicach / Emilia Cichosz, [et al.]. // Wieści znad Wisły. – 2013, nr 88, s. 10–13, il.
- 187. GRODZICKA, Katarzyna.:** Odstąpienie tablicy pamiątkowej w Zespole Szkół w Zągotach / Katarzyna Grodzicka. // Wieści Gminne (Bielsk). – 2013, nr 27(4), s. 27, il.
- 188. KOŁAKOWSKA, Magdalena.:** Konkursy przedmiotowe w roku szkolnym 2012/2013 / Magdalena Kołakowska. // Oświata Mazowiecka. – 2013, nr 02(16), s. 11–13, tab., il.
- Liczby uczniów zakwalifikowanych i liczby laureatów i finalistów ze szkół podstawowych i gimnazjów województwa mazowieckiego.
- 189. KRAJEWSKA, Ewa.:** Szkoła Podstawowa w Świnarach / Ewa Krajewska. // Wieści znad Wisły. – 2013, nr 88, s. 16–18, il.
- 190. LEMAŃSKA, Elżbieta.:** Projekt Szkoła Wspierająca Uzdolnienia, czyli bawimy się myślą / Elżbieta Lemańska. // Meritum. – 2013, nr 3(30), s. 49–56, il.
- Zawiera scenariusz zajęć dla uczniów II-III klasy szkoły podstawowej, autorstwa Iwony Kobylańskiej, „Lekcje z Chopinem”.
- 191. PODOLEWSKI, Rafał.:** Chcą ćwiczyć mimo choroby / Rafał Podolewski; rozm. przepr. Krzysztof Blinkiewicz. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 220, s. 2, il.

Rozmowa z nauczycielem WF w Szkole Podstawowej nr 3 w Płocku - R. Podolewskim.

- 192. PRZYBYLSKI, Sławomir.:** Szkoła wczoraj i dziś: wywiad ze Sławomirem Przybylskim / Sławomir Przybylski; rozm. przepr. Ewelina Witkowska. // Kurier Sierpecki. – 2013, nr 36, s. 6, il.
- Szkoła Podstawowa w Sudragach k. Sierpca.
- TOPCZEWSKA, Monika.: XII Przegląd Twórczości Muzycznej Ciachcin 2013 = poz. 264
- **Zespół Szkół** w Radzanowie = poz. 104

Szkolnictwo ogólnokształcące

- AW.: Śladami historii = poz. 91
- 193. KAZUSEK, Urszula.:** Publiczne Gimnazjum w Słubicach / Urszula Kazusek. // Wieści znad Wisły. – 2013, nr 88, s. 19–22, il.
- KOŁAKOWSKA, Magdalena.: Konkursy przedmiotowe w roku szkolnym 2012/2013 = poz. 188
- 194. Nadanie** sztandaru Gimnazjum im. Krzysztofa Kamila Baczyńskiego w Słupnie. // Głos Słupna. – 2013, sierpień (nr 31), s. 18–19, il.
- 195. SZEWCZYK-JAROCKA, Mariola.:** Praca „na czarno” w szkolnictwie średnim – badania własne / Mariola Szewczyk-Jarocka, Anna Nowacka. // Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. Nauki Ekonomiczne. – T. 18 (2013), s. 70–80, il. – Streszcz. w jęz. ang.
- TOPCZEWSKA, Monika.: XII Przegląd Twórczości Muzycznej Ciachcin 2013 = poz. 264
- 196. WALUŚ, Konrad Jan.:** Marszałek Stanisław Małachowski – portret falerystyczny / Jan Konrad Waluś, Jan Henryk Waluś. // Notatki Płockie. – 2013, nr 3/235, s. 3–8, il. – Streszcz. w jęz. ang.
- Nadanie II Gimnazjum Męskiemu w Płocku w dniu 25 września 1921 r. nazwy Gimnazjum Państwowe imienia Marszałka Stanisława Małachowskiego.
- 197. WOJTASIAK, Krystyna.:** Uroczystość nadania imienia gimnazjum / Krystyna Wojtasiak, Katarzyna Kołtunowicz. // Wiadomości Sannickie. – 2013, nr 1(8), s. 42–43, il.
- Uroczystość nadania gimnazjum w Sannikach imienia Księżąt Mazowieckich.
- WOŹNIAK, Norbert.: Czesław Biały – małachowiak i agent Urzędu Bezpieczeństwa = poz. 60
- **Zespół Szkół** w Radzanowie = poz. 104

Szkolnictwo zawodowe

- 198. Chcemy** być atrakcyjni na mazowieckim rynku pracy / [red. Bogusław Sukiennik i in.]. – Płock: Zespół szkół Budowlanych nr 1, 2013. – 57, [1] s.: il. (głównie kolor.); 24 cm. – Na okł.: Budowlanka – oferta edukacyjna. – ISBN 978-83-931469-1-8

Szkolnictwo specjalne

- 199. RAD.:** 20 lat Szkoły Życia / rad. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 27, s. 19, il.
- Zespół Szkół Ogólnokształcących Specjalnych nr 7 w Płocku.

Szkolnictwo artystyczne

- **II Międzynarodowy** Konkurs Plastyczny „Pamiętajcie o ogrodach” = poz. 246

Przedszkola

- BŁASZCZAK, Anna.: Z legendą w tle = poz. 212
- GASIK, Małgorzata.: Projekt TOC = poz. 181
- LEMAŃSKA, Elżbieta.: Projekt Szkoła Wspierająca Uzdolnienia = poz. 190
- 200. SZYMAŃSKA, Maria.:** Ćwiczenia plastyczne w przedszkolu: przyroda, technika, ludzie: konspekty / Maria Szymańska. – Płock: Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej, 2013. – 81 s.: il.; 24 cm. – Bibliogr. s. 80–81. – ISBN 978-83-61601-89-0

Kultura

- **MiastO!Żyje** = poz. 28
- **My dla** regionu = poz. 90

Domy kultury

- 201. AL.:** Uroczyste otwarcie 33. sezonu artystycznego w Sannikach / al. // Wiadomości Sannickie. – 2013, nr 1(8), s. 8, il.
- 202. GŁOWACKA, Aleksandra.:** 40 lat Gminnego Ośrodka Kultury / Aleksandra Głowacka. // Wiadomości Sannickie. – 2013, nr 1(8), dod. Gazeta Niedzieli Sannickiej s. 50–63
Podsumowanie czterdziestoletniej działalności GOKu w Sannikach.
— GŁOWACKA, Aleksandra.: 60 lat Regionalnego Zespołu Pieśni i Tańca „Sanniki” = poz. 211
- 203. GOK BIELSK.:** XV Gminny Przegląd Działalności Artystycznej „Dni Kultury 2013” / GOK Bielsk. // Wieści Gminne (Bielsk). – 2013, nr 26(3), s. 15, il.

Imprezy artystyczne

- 204. AL.:** „Niedziela Sannicka” za nami / al. // Biuletyn Informacyjny Powiatu Gostynińskiego. – 2013, nr 15, s. 6, il.
- 205. AL.:** 44. „Niedziela Sannicka” pod patronatem Marszałka Województwa Mazowieckiego / al. // Wiadomości Sannickie. – 2013, nr 1(8), s. 3–4, il.
- 206. BLINKIEWICZ, Krzysztof.:** Awangarda pod ratuszem: Rynek Sztuki / Krzysztof Blinkiewicz. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 202, s. 1, 8, il.
7. Festiwal Rynek Sztuki w Płocku.
- 207. KUŹNIEWSKA, Teresa.:** Tańczące fontanny na jubileuszowe XXV Dni Drobina / Teresa Kuźniewska. // Kontakt. – 2013, nr 87, s. 1, 34, il.
- 208. PIECHOWSKI, Mariusz.:** XIV Dni Bielska / Mariusz Piechowski. // Wieści Gminne (Bielsk). – 2013, nr 26(3), s. 2–3, il.
- 209. STANUSZKIEWICZ-CEGŁOWSKA, Blanka.:** Miastem rządził folklor: pod patronatem Tygodnika Płockiego / Blanka Stanuszkiewicz-Cegłowska. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 35, s. 6, il.
II Nadwiślański Festiwal Folklorystyczny „Vistula Folk Festival”.
- 210. WITKOWSKA, Ewelina.:** Niemal jak w Barcelonie: letnie granie / Ewelina Witkowska. // Kurier Sierpecki. – 2013, nr 34, s. 9, il.
Impreza w Sierpcu.

Amatorski ruch artystyczny

- 211. GŁOWACKA, Aleksandra.:** 60 lat Regionalnego Zespołu Pieśni i Tańca „Sanniki” / Aleksandra Głowacka. // Wiadomości Sannickie. – 2013, nr 1(8), dod. Gazeta Niedzieli Sannickiej s. 63–69

Muzea i wystawy

Muzeum Mazowieckie

- 212. BŁASZCZAK, Anna.:** Z legendą w tle: wakacje w muzeum / Anna Błaszczak. // Biuletyn Muzealny. – 2013, nr 3/31, s. 8, il.
- 213. Humorem** malowany świat Stanisława Koguciuka: Stanisław Koguciuk's humor-painted world / [red. Magdalena Lica-Kaczan, Grzegorz Piaskowski]. – Płock: Muzeum Mazowieckie, 2013. – 199 s.: il. kolor.; 30 cm. – Tyt. równol.: Stanisław Koguciuk's humor-painted world – Równoległe tekst pol. i ang. – ISBN 978-83-89034-91-5
— (lesz.): O mazowieckich dębach, „Czarnym Dworze” i generale Bontemps = poz. 290
- 214. (LESZ).:** Polska sztuka współczesna: w Muzeum Mazowieckim / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 29, s. 9, il.

- 215. LICA-KACZAN, Magdalena.:** Przyszłość kościoła w Wiączeminiu Polskim / Magdalena Lica-Kaczan. // Wieści z nad Wisły. – 2013, nr 88, s. 38–39, il.

Projekt utworzenia przez Muzeum Mazowieckie skansenu osadnictwa nadwiślańskiego wokół zboru ewangelickiego w Wiączeminiu Polskim.

- MIECZNIKOWSKI, Zbigniew.: Generał Piotr Bontemps odnaleziony = poz. 62

Muzeum Wsi Mazowieckiej

- 216. ASZTEMBORSKI, Jarosław.:** Kopanie kartofli: wykopki w skansenie / Jarosław Asztemborski. // Kurier Sierpecki. – 2013, nr 36, s. 8, il.
- 217. RAD.:** Słodka niedziela w skansenie: rekordowa frekwencja. 3400 amatorów miodu / rad. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 29, s. 13, il.
Impreza „Miodobranie w skansenie”.

Muzeum Żydów Mazowieckich

- 218. BLINKIEWICZ, Krzysztof.:** Zaginione tablice / Krzysztof Blinkiewicz. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 185, s. 5, il.
Tablice poświęcone fundatorom remontów małej synagogi w Płocku z początku 20 w.
- 219. KOWALSKI, Rafał.:** Wyścig z Panem Bogiem / Rafał Kowalski. // Gazeta Wyborcza. – 2013, nr 227, dod. Muzeum Żydów Mazowieckich, s. 3, il.
Szukanie pamiętek, rejestracja wspomnień Żydów płockich i mazowieckich przez pracowników muzeum w Płocku.
- 220. LEWANDOWSKA, Anna.:** Płock nie zapomina / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2013, nr 227, dod. Muzeum Żydów Mazowieckich, s. 1, il.
Utworzenie Muzeum Żydów Mazowieckich w dawnej synagodze w Płocku.
- 221. SOB CZAK, Mariusz.:** Pamięć – nowa moralna religia / Mariusz Sobczak. // Gazeta Wyborcza. – 2013, nr 227, dod. Muzeum Żydów Mazowieckich, s. 2, il.
Działalność kulturalna Muzeum Żydów Mazowieckich w Płocku.

Kultura fizyczna. Sport

- BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Stadion im. Bernarda Szymańskiego = poz. 75
- 222. CZWARTEK, Robert.:** Święto szczęśliwego życia: przed największą płocką imprezą biegową / Robert Czwartek; rozm. przepr. Adam Małachowski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 214, s. 1, 2, il.
Rozmowa z dyrektorem Wydziału Sportu i Rekreacji Urzędu Miasta Płocka nt. Półmaratonu Dwóch Mostów.
- 223. (GSZ).:** Wiąło idealnie: pod patronatem „Tygodnika Płockiego” w Nowym Duninowie / (gsz). // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 29, s. 11, il.
Regaty żeglarskie.
— KRUSZEWSKI, Wiesław.: Nauczyciele wychowania fizycznego w Płocku 1945-2000 = poz. 59
- 224. MAŁACHOWSKI, Adam.:** Impreza była znakomita: VIII Mistrzostwa Płocka Dzikich Drużyn w piłce nożnej zakończone / Adam Małachowski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 202, s. 1, 16, il.
- 225. MARIO.:** Spotkanie w Kasztelanie: piłkarskie podsumowania / MARIO. // Kurier Sierpecki. – 2013, nr 27, s. 15, il.
Klub piłki nożnej MKS Kasztelan w Sierpcu.
- 226. OSIŃSKI, Wojciech.:** Nafciarze wystrzałowo rozpoczęli sezon: piłka ręczna / Wojciech Osiński. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 205, s. 14–15, il.
Awans szczypiornistów Orleń Wisły Płock do Ligi Mistrzów.

— **PODOLEWSKI, Rafał.**: Chęć ćwiczyć mimo choroby = poz. 191

227. SOB CZAK, Mariusz.: Medal dla każdego / Mariusz Sobczak. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2013, nr 216, s. 25, il. Kenijczycy zwycięzcami płockiego Półmaratonu Dwóch Mostów.

228. STANUSZKIEWICZ-CEGŁOWSKA, Blanka.: Demony prędkości: finał Night Power w Płocku / Blanka Stanuszkiewicz-Cegłowska. // *Tygodnik Płocki*. – 2013, nr 35, s. 6, il.

229. STANUSZKIEWICZ-CEGŁOWSKA, Blanka.: Gwiazdy w alei mercedesów: oldtimery i youngtimery na starówce / Blanka Stanuszkiewicz-Cegłowska. // *Tygodnik Płocki*. – 2013, nr 27, s. 6, il.

10. Złot „Mercedesem po Wiśle”.

230. WITKOWSKA, Ewelina.: V Szlifowy Złot Wrześniowy: spotkanie motocyklistów / Ewelina Witkowska. // *Kurier Sierpecki*. – 2013, nr 36, s. 13, il.

XIII. LITERATURA PIĘKNA

Historia literatury. Życie literackie

— BRYLL, Ernest: Duchy poetów = poz. 63

231. RADZISZEWSKI, Stefan (1971-): Siedem uwag o poezji o. Eligiusza Dymowskiego / Stefan Radziszewski. // *Znaj*. – 2013, nr 16, s. 25-31

Franciszkanin i poeta urodzony w Sannikach.

Poezja

— BRYLL, Ernest: Duchy poetów = poz. 63

232. CHOJNACKI, Jan (1923-): Na polach Mazowsza zebrane kwiecie: wiersze, pieśni, rysunki / Jan Chojnacki. – Płock: Towarzystwo Wychowanków, Wychowawców i Przyjaciół Gimnazjum i Liceum im. Marszałka Stanisława Małachowskiego, 2013. – 44 s.: il.; 24 cm. – Tyt. okł.: Małachowski artysta malarz, poeta i kompozytor. – ISBN 978-83-62201-04-4

233. DOROBK, Andrzej (1960-): De-Kadencje / Andrzej Dorobek. – Kraków: Wydawnictwo Miniatura, cop. 2013. – 53, [3] s.; 21 cm. – ISBN 978-83-7606-561-8

234. THEMERSON, Stefan (1910-1988): Był gdzieś haj taki kraj / Stefan Themerson; rys. Franciszki Themerson. – Piasечно: Wydaw. Widnokrag, 2013. – 18, 20 s.: il. kolor.; 20 cm. – Współwyd. w kierunku przeciwnym: Była gdzieś taka wieś. – ISBN 978-83-932984-9-5

235. WŁOCHOWSKA, Anna (1953-): Byleby zdążyć / Anna Włochowska. – Płock: Płockie Stowarzyszenie Twórców Kultury: Wydawnictwo Korepetytor Marian Gałczyński, 2013. – 57, [2] s.: il. kolor.; 20 cm. – ISBN 978-83-63147-12-9

Proza

236. BARAŃSKI, Krzysztof J. (1948-): Na trzy: opowiadanka i eseje / Krzysztof J. Barański ; [post. Ryszard Jan Ulicki]. – Płock: Wydawnictwo „Korepetytor”, 2013. – 96, [4] s.; 21 cm. – ISBN 978-83-61117-84-1

237. SULIMA-BARAŃSKA, Anna.: Rzeczy dziwne: mini opowiadania / Anna Sulima-Barańska. – Płock: [s.n.], 2011–2013. – 84 s.; 21 cm. – ISBN 978-83-924450-9-8

— SZATKOWSKA, Lena.: Płockie fantazy = poz. 288

— THEMERSON, Stefan: Był gdzieś haj taki kraj = poz. 234

Dramat

238. URBANKOWSKI, Bohdan (1943-): Sny o Ojczyźnie i inne dramaty / Bohdan Urbankowski; [współprac. Krzysztof

Bieńkowski]. – Warszawa; Płock: Stowarzyszenie Autorów Polskich. Oddział Płock, 2013. – 332 s.; 22 cm. – Na książkę zbędny ISSN. – ISBN 978-83-62822-03-4
Wydanie specjalne Znaj nr 16.

XIV. SZTUKA

Architektura. Urbanistyka

239. JAM.: Co dalej z klasztorną skarpcą?: konferencja naukowa Oddziału TNP w Sierpcu / JAM. // *Kurier Sierpecki*. – 2013, nr 28 s. 2, il.

Dot. osuwania się zespołu klasztornego i wzgórze Loret.

240. LEWANDOWSKA, Anna.: Podkowa pani Bożeny / Anna Lewandowska. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2013, nr 208, s. 1, 2, il.

Koncepcje zagospodarowania Nowego Rynku w Płocku.

241. RÓG, Joalanta.: „Perełka” Mazowska na szlaku chopińskim. – Jolanta Róg. // *Wiadomości sannickie*. – 2013, nr 1(8), s. 36–38, il.

Remont pałacu w Sannikach.

— STEFAŃSKA, Ewelina.: Płocka fara znów nabierze blasku = poz. 102

— UMIŃSKI, Michał.: Pałacyk w Srebrnej = poz. 248

Malarstwo. Galerie

242. AND.: Plener w Holendrach / and. // *Biuletyn Informacyjny Powiatu Gostynińskiego*. – 2013, nr 15, s. 9, il.

Międzynarodowy Plener Malarski "Przestrzenie" w Holendrach.

— CHOJNACKI, Jan: Na polach Mazowsza zebrane kwiecie = poz. 232

243. FALKOWSKA, Krystyna.: Impresje i dygresje: malarstwo Krystyny Falkowskiej: [katalog wystawy], Płocki Ośrodek Kultury i Sztuki, wrzesień 2013. – Płock: Płocki Ośrodek Kultury i Sztuki, 2013. – [2] k.: il. kolor.; 21x21 cm.

— **Humorem** malowany świat Stanisława Koguciuka = poz. 213

244. JAM.: Sierpeckie krajobrazy: XX Międzynarodowy Plener Plastyczny / JAM. // *Kurier Sierpecki*. – 2013, nr 31, s. 13, il.

Plener malarski w Sierpcu.

— KOWALSKI, Wiesław: Wystawa Płockich Murali = poz. 265

245. (LESZ).: Namalować niewidzialne: wystawa Jerzego Mierzejewskiego / (lesz). // *Tygodnik Płocki*. – 2013, nr 31, s. 9, il.

Wystawa w Płockiej Galerii Sztuki.

246. MIĘDZYNARODOWY KONKURS PLASTYCZNY „PAMIĘTAJCIE O OGRODACH” (2; 2013; Płock): II Międzynarodowy Konkurs Plastyczny „Pamiętajcie o ogrodach”: [katalog wystawy Płock, 2013] / tekst Marek Mroczkowski; I Prywatne Liceum Plastyczne w Płocku, Wydział Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. – Płock: I Prywatne Liceum Plastyczne w Płocku, 2013. – [16] s.: il. kolor.; 20 cm.

247. WOJA, Magdalena.: „Bielsk jesienią”: plener malarsko-rzeźbiarski w Bielsku / Magdalena Woja. // *Więści Gminne (Bielsk)*. – 2013, nr 27(4), s. 10, il.

Zabytki architektury. Ochrona i konserwacja zabytków

— (lesz): Brama wiary = poz. 274

248. UMIŃSKI, Michał.: Pałacyk w Srebrnej / Michał Umiński. // *Nasza Gmina*. – 2013, nr 3(8), s. 14–15, il.

Dzieje pałacu w Srebrnej.

Teatr

Teatr Dramatyczny im. Jerzego Szaniawskiego

— BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Awangarda pod ratuszem = poz. 206

249. BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Ojciec płockiego teatru / Krzysztof Blinkiewicz. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 183, s. 24, il.

Prof. Jan Skotnicki założyciel i pierwszy dyrektor odrodzonego Teatru Dramatycznego w Płocku w roku 1975.

250. ŁEMPICKA, Zofia.: Wibracje Gąbrowicza na płockiej scenie / Zofia Łempicka. // Nasz Płock. – 2013, nr 4, s. 10, il. Zawiera rec. przedstawienia: Trans-Atlantyk / Witold Gombrowicz; reż. Henryk Józwiak; Teatr Dramatyczny, Płock.

251. MROWIŃSKA, Bożena.: Zawsze uważałam, że aktor powinien być obecny na mieście / Bożena Mrowińska; rozm. przep. Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 32, s. 9, il.

252. SZATKOWSKA, Lena.: Odszedł „Profesor” teatru: Jan Skotnicki (1933-2013) / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 33, s. 9, il.

Dyrektor Teatru Dramatycznego w Płocku w latach 1975-1981.

Muzyka

— al.: „Niedziela Sannicka” za nami = poz. 204

— al.: Uroczyste otwarcie 33. sezonu artystycznego w Sannikach = poz. 201

— al.: 44. „Niedziela Sannicka” = poz. 205

253. BEES.: Audioriver zmienił miasto: morze głów nad rzeką dźwięków / BeeS. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 31, s. 6, il. VIII Festiwal Świata Niezależnego „Audioriver”.

— BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Awangarda pod ratuszem = poz. 206

254. BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Miasto w rytmie reggae / Krzysztof Blinkiewicz. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 162, s. 34, il.

255. BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Oblicza ReggaeLandu / Krzysztof Blinkiewicz. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 163, s. 22, il.

8. festiwal muzyki reggae w Płocku.

256. BLINKIEWICZ, Krzysztof.: ReggaeLand czas zacząć: Festiwal Muzyki Korzennej / Krzysztof Blinkiewicz. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 161, dod. Co Jest Grane, s. 1, 5, il.

257. BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Rekordowy festiwal / Krzysztof Blinkiewicz. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 175, s. 26, il.

VIII Festiwal Świata Niezależnego „Audioriver”.

258. BLINKIEWICZ, Krzysztof.: WYP3 i Bisz – odcienie rapu: Polish Hip-Hop Festival / Krzysztof Blinkiewicz. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 179, s. 6, il.

259. DOBACZEWSKI, Hubert.: Jestem Spięty i obrażony / Hubert Dobaczewski; rozm. przep. Robert Sankowski. // Gazeta Wyborcza. – 2013, nr 171, s. 18, il.

Rozmowa z wokalistą zespołu Lao Che – Hubertem „Spiętym” Dobaczewskim nt. twórczości zespołu i wędrownego festiwalu „Męskie Granie”.

260. FUDAŁA, Maria.: 32 lata Koła Towarzystwa im. Fryderyka Chopina w Sannikach / Maria Fudała. // Wiadomości Sannickie. – 2013, nr 1(8), s. 32–33, il.

— KACZYŃSKI, Bogusław.: Nie była romansowa, była pikantna = poz. 77

261. KOZAJDA, Sandra.: Daliśmy się ponieść pozytywnemu flow: płocki weekend w rytmach rapu / Sandra Kozajda. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 32, s. 6, il.

I Polish Hip-Hop Festival w Płocku.

262. RÓG, Jolanta.: U sąsiadów w Sannikach: koncert w Pałacu w Sannikach / Jolanta Róg. // Wieści znad Wisły. – 2013, nr 88, s. 42–43, il.

263. STANUSZKIEWICZ-CEGŁOWSKA, Blanka.: Boombastyczny ReggaeLand: serce Płocka zabiło w rytmie reggae / Blanka Stanuszkiewicz-Cegłowska. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 29, s. 6, il.

264. TOPCZEWSKA, Monika.: XII Przegląd Twórczości Muzycznej Ciachcin 2013 / Monika Topczewska, Monika Nycz. // Wieści Gminne. – 2013, nr 26(3), s. 13–14, il.

— WITKOWSKA, Ewelina.: W sutannie, ale z gitarą = poz. 69

Film

— BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Awangarda pod ratuszem = poz. 206

Fotografia

265. KOWALSKI, Wiesław (1945-).: Wystawa Płockich Murali [Dokument elektroniczny] / Wiesław Kowalski. – Płock: [b.w.], [2013]. – 1 dysk optyczny (CD-ROOM): dźwięk, kolor.; 12 cm.

— ŚMIGIELSKI, Marcin.: Tajemnica fotografii = poz. 73

XV. ZAGADNIENIA WYZNANIOWE

266. AW.: U stóp Sierpeckiej Matki: uroczystości odpustowe w kościele pw. Wniebowzięcia NMP / AW. // Kurier Sierpecki. – 2013, nr 34, s. 13, il.

Uroczystość Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Sierpcu.

— BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Generał spocznie w Imielnicy = poz. 61

267. BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Wiara ma być dynamiczna: w Płocku zaczął się Festiwal Młodych „Polska Copacabana” / Krzysztof Blinkiewicz, ew. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 156, s. 34, il.

— CHRZEŚCIJAŃSKI, Roger Oskar.: Wiem wszystko = poz. 148

268. GRZYBOWSKI, Michał Marian (1937-).: Ks. kanonik Mirosław Tabaka proboszcz i dziekan w Płońsku: (1955-2010) / Michał Marian Grzybowski. // Miesięcznik Pastorski Płocki. – 2013, nr 12, s. 582–586

269. GRZYBOWSKI, Michał Marian (1937-).: Ks. Maksymilian Joniak emerytowany proboszcz w Szczawinie: (1935-2009) / Michał Marian Grzybowski. // Miesięcznik Pastorski Płocki. – 2013, nr 7–8, s. 387–388

270. GRZYBOWSKI, Michał Marian (1937-).: Ks. prałat Czesław Chojecki emerytowany proboszcz i dziekan w Rypinie: 1916-2008 / Michał Marian Grzybowski. // Miesięcznik Pastorski Płocki. – 2013, nr 4, s. 234–237

— KOBYLINSKI, Andrzej.: Oświadczenie Rady Społecznej przy Biskupie Płockim z okazji 50. rocznicy śmierci bp. Czesława Kaczmarka = poz. 66

271. KOCZNUR, Agnieszka.: Akademia dojrzałych chrześcijan / Agnieszka Kocznur. // Gość Niedzielny. – 2013, nr 37/239, s. VI–VII, il.

Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Diecezji Płockiej

272. KOCZNUR, Agnieszka.: Odnalezione talenty i wiara: atrakcje Festiwalu Młodych / Agnieszka Kocznur. // Gość Niedzielny. – 2013, nr 27, dod. Gość Płocki, nr 27/229, s. IV, il.

273. Kronika Pieszej Pielgrzymki Skępskiej: 400 lat pielgrzymowania z Gostynina do Skępego / oprac. Jolanta Bigus, Grażyna Staniszevska. – Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2013. – 198, [2] s.: il.; 24 cm. – Na s. red. błędny ISBN. – ISBN 978-83-63012-31-1

- 274. (LESZ).**: Brama wiary: romańskie drzwi płockie w albumie / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 30, s. 9, il.
Zawiera rec. książki: Porta fidei: Brama wiary: Romańskie Drzwi Płockie w Nowogrodzie Wielkim / Ryszard Knapieński. – Płock, 2012.
- 275. LIBERA, Piotr (1951-).**: Niech młodość rozkwitnie w Kościele / Piotr Libera; rozm. przepr. Włodzimierz Piętko. // Gość Niedzielny. – 2013, nr 27, dod. Gość Płocki, nr 27/229, s. II-III, il.
Duszpasterstwo młodzieży. Festiwal Młodych Polska Copacabana w Płocku.
- 276. LOLO, Radosław (1971-).**: Towarzystwo Jezusowe w diecezji płockiej 1566-1773: studium koegzystencji w dobie recepcji reformy trydenckiej / Radosław Lolo; Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztoro. – Pułtusk: Wydawnictwo Typografia Pułtusk Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztoro; [Warszawa]: Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, 2013. – 281 s., [4] s. tabl. kolor.: il.; 24 cm. – Drugie miejsce wyd. wg strony internetowej wydawcy. – Bibliogr. s. 255–267. Indeks. – ISBN 978-83-7549-172-2
— PAPIEROWSKI, Andrzej Jerzy.: Ksiądz Adolf Piotr Szelązek – działacz społeczny, sufragan płocki, biskup łucki (1865-1950) = poz. 74
- 277. PIĘTKA, Włodzimierz.**: Najlepsi w sutannie / Włodzimierz Piętko. // Gość Niedzielny. – 2013, nr 39, dod. Gość Płocki nr 39/241, s. IV–V, il.
Ogólnopolski plebiscyt na Proboszcza Roku.
- 278. SEPIOŁO, Mariusz.**: Boże, chroń Świniary / Mariusz Sepioło. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 173, s. 1, 4, il.
Poświęcenie nowej kapliczki zbudowanej na terenie zalewowym. — STEFAŃSKA, Ewelina.: Płocka fara znów nabierze blasku = poz. 102
- 279. ZYGNER, Leszek.**: Postawa duchowieństwa diecezji płockiej wobec uwięzienia Prymasa Stefana Wyszyńskiego w świetle akt aparatu bezpieczeństwa / Leszek Zygnier. // Studia Mazowieckie. – 2013, R. 8/15, nr 3, s. 43–71 – Streszcz. eng., ros.

XVI. KSIĄŻKA I CZYTELNICTWO. BIBLIOTEKI

Biblioteki publiczne

- 280. AW.**: Czekają kolejne wezwania: Miejska Biblioteka Publiczna / AW. // Kurier Sierpecki. – 2013, nr 32, s. 6, il.
Maria Wiśniewska – dyrektor Miejskiej Biblioteki Publicznej w Sierpcu.
- 281. BEDYK, Artur.**: Gminna Biblioteka Publiczna w Słubicach / Artur Bedyk. // Wieści znad Wisły. – 2013, nr 88, s. 23–30, il.

INDEKS OSOBOWY

Adamkowska, Emilia 15, 149
Adamkowski, Arkadiusz 13
Adamski, Andrzej 3, 160
aj. 140
Ajdyn, Agnieszka 82, 99, 101
al. 127, 155, 201, 204-5
Ambroziak, Mariusz 156
and. 146, 242
Asztemborski, Jarosław. 216
Augustynowicz, Jan 67
AW. 91, 131, 137, 141, 266, 280
Bańska, Krystyna 88
Barańska, Anna. zob. Sulima-Barańska, Anna.
Barański, Krzysztof J. 236
Bartold, Lech. 110
Bartold, Teresa 110

- 282. Prezentujemy** cykl spotkań autorskich w Gminnej Bibliotece Publicznej w Słupnie. // Głos Słupna. – 2013, sierpień (nr 31), s. 28–29, il.
- 283. RAD.**: Dyrektor biblioteki na kolejne trzy lata: decyzją zarządu bez konkursu / rad. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 32, s. 13, il.
Maria Wiśniewska – dyrektor Miejskiej Biblioteki Publicznej w Sierpcu.

Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego

- 284. BEES.**: Wyjątkowo długa „Lokomotywa” na starówce: pobiliśmy rekord w głośnym czytaniu! / BeeS. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 24, s. 2, il.
— (lesz).: Brama wiary = poz. 274
- 285. RAD.**: Kia ora, panie prezydencie: wirtualnie po Nowej Zelandii / rad. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 35, s. 10, il.
„Wirtualna podróż marzeń” w filii nr 8.
- 286. RAD.**: Siedmioletnia kadencja w Książnicy: Joanna Banasiak dyrektorem / Rad. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 34, s. 6, il.
- 287. STEFAŃSKA, Ewelina.**: W hołdzie Annie Frank / Ewelina Stefańska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 215, s. 37, il.
Zawiera rec. książki: Gdyby nie Anna Frank... : wywiad rzeka z Wandą Gołębiowską / Wanda Gołębiowska, Leszek Skierski. – Płock 2013. Promocja książki w Książnicy Płockiej.
- 288. SZATKOWSKA, Lena.**: Płockie fantasy: premiera wydawnicza / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 29, s. 9, il.
Zawiera rec. książki : Yggdrasil. Struny czasu / Radosław Lewandowski. - Gdynia, 2013. Promocja książki w Książnicy Płockiej.
- 289. SZATKOWSKA, Lena.**: Z dziejów Książnicy Płockiej: ten jest najszczęśliwszy z ludzi... / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 35, s. 11, il.
Wystawa „Z dziejów Książnicy Płockiej: fakty, ciekawostki, anegdoty”.

Czasopiśmiennictwo

- 290. (LESZ).**: O mazowieckich dębach, „Czarnym Dworze” i generale Bontemps: nowy numer „Naszyc Korzeni” / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 39, s. 17, il.
Promocja i recenzja trzeciego numeru „Naszyc Korzeni” wydanych przez Muzeum Mazowieckie.

Bartosia, Agnieszka 186
Bartosia, Łukasz. 185
Bedyk, Artur. 281
BeeS. 79, 119, 253, 284
Bielak, Małgorzata 1
Bieńkowski, Krzysztof 57, 238
Bigus, Jolanta 273
Blinkiewicz, Krzysztof. 61, 75, 120, 125, 150, 191, 206, 218, 249, 254-8, 267
Błaszczak, Anna. 212
Boszek, Michał. 112
Bryll, Ernest 63
Cegłowska, Blanka. zob. Stanuszkiewicz-Cegłowska, Blanka.
Chojnacki, Jan 232
Chrześcijański, Roger Oskar. 148
Chylińska, Magda. 132
Cichosz, Emilia. 186
Cieśla, Joanna. 64

Czerwińska-Jędrusiak, Barbara 82
 Czwartek, Robert. 222
 Danieluk, Jacek. 122
 Dobaczewski, Hubert. 259
 Dobijański, Mariusz 38
 Dobroń, Elżbieta 1
 Dorobek, Andrzej 233
 Drożdż, Alicja. 142
 Duraj, Danuta. zob. Walczak-Duraj, Danuta.
 Dwojnych, Andrzej 25, 157
 Dybiec, Aleksandra. 123, 176, 185
 Dziadosz, Justyna 99
 Dzięgielewski, Andrzej 45
 (es). 133
 ew 267
 Falkowska, Krystyna 11, 243
 Fudała, Maria. 260
 Furman, Tomasz. 105
 Fuz, Katarzyna. zob. Stołoska-Fuz, Katarzyna.
 Gancarczyk, Marek 17
 Gańko, Teresa. 180
 Gasik, Małgorzata. 181
 Gierula, Barbara Ewa. 147
 Głowacka, Aleksandra. 202, 211
 GOK Bielsk. 203
 Gołębiewski, Grzegorz 86
 Gontarek, Anna 186
 Gregorczyk, Ewa 49
 Grochowska, Krystyna 87
 Grodkiewicz, Waldemar. 93, 95
 Grodzicka, Katarzyna. 187
 Gromek-Żukowska, Agnieszka 99, 101
 Gryspanowicz, Piotr. 124-5
 Grzybowski, Michał Marian 268-70
 (gsz). 134, 223
 Gutowska, Paulina 9
 (jac). 159
 JAM. 151-2, 239, 244
 Janecka, Teresa. 126
 Janicki, Andrzej 29
 Jarocka, Mariola. zob. Szewczyk-Jarocka, Mariola.
 (jbn). 172
 Jeż, Marianna 9
 Jędrusiak, Barbara. zob. Czerwińska-Jędrusiak, Barbara.
 Kacprzak, Michał 138
 Kaczan, Magdalena. zob. Lica-Kaczan, Magdalena.
 Kaczyński, Bogusław. 77
 Kalinowski, Jan Ryszard 139
 Kasprzak, Elwira 20
 Kawatczewska, Janina 78
 Kazusek, Urszula. 193
 Kobyliński, Andrzej. 66
 Kocznur, Agnieszka. 271-2
 Kolińska, Iwona 30
 Kołakowska, Magdalena. 188
 Kołomańska, Magdalena 5
 Kołtunowicz, Katarzyna 197
 Konarska-Pabiniak, Barbara. 58
 Koński, Wiesław 36, 87
 Kopeć, Wiesław 54
 Kossakowska, Beata 183
 Kowalska, Iwona. zob. Typiak-Kowalska, Iwona.
 Kowalski, Rafał. 219
 Kowalski, Wiesław 67, 265
 Kozajda, Sandra. 261
 Kozakowska, Katarzyna 5
 Kozłowska, Zofia 100
 Krajewska, Ewa. 189
 Krawczyńska, Renata 37, 106
 Krawiec, Jacek. 106
 Kruszewski, Wiesław. 59
 Kruszewski, Wojciech 8
 Kruszewski, Zbigniew 179
 Krzewicki, Jan. 160
 Kuźniewska, Teresa. 207
 (l.). 84
 Lemańska, Elżbieta. 190
 (lesz). 214, 245, 274, 290
 Leszczyński, Zdzisław 90
 Lewandowska, Agnieszka 47
 Lewandowska, Anna. 117, 1321, 161-2, 166, 220, 240
 Lewandowski, Dariusz. 163
 Libera, Piotr 275
 Lica-Kaczan, Magdalena 213, 215
 Lipińska, Wiesława 26
 Lolo, Radosław 276
 Łempicka, Zofia. 250
 Łopuszański, Piotr. 89
 Małachowski, Adam 222, 224
 Marciniak, Jola. 135
 Marczak, Iwona 90
 Marczak, Piotr 31
 MARIO. 225
 Matuszewska, Anna 21
 Matuszewska, Maria. 177
 Mazurska, Wiesława 1
 Michalik, Piotr. 98, 118
 Michnik, Adam 13
 Miecznikowski, Zbigniew. 62
 Milczarek, Eliza 186
 Milewska, Marta. 173
 Moniuszko, Adam. 171
 Mroczkowski, Marek 246
 Mrowińska, Bożena. 251
 Mrówka, Aleksandra 14
 Mućka, Magdalena. 143
 Nasiadka, Ilona 10
 Nędział, Michał 9-10
 Nowacka, Anna 55, 195
 Nowakowski, Andrzej. 164-6
 Nycek, Jan Bolesław 32, 165
 Olczak, Magdalena 186
 Opolska, Grażyna 97
 Osiński, Wojciech. 226
 Pabiniak, Barbara. zob. Konarska-Pabiniak, Barbara.
 Papierowski, Andrzej Jerzy. 74
 Perzyna, Łukasz 156
 Piaskowski, Grzegorz 213
 Piechowski, Mariusz. 153, 208
 Piętka, Włodzimierz 275, 277
 Piłsudski, Józef 94
 Piórkowska, Ewa 92
 Podolewski, Rafał. 191
 Podolska, Joanna 99
 Podsędek, Marcin 51
 Podsiadły, Henryk. 128
 Przybylska-Wendt, Grażyna. 174
 Przybylski, Robert. 108
 Przybylski, Sławomir. 192
 Przygocka, Janina 46
 Ptasiewicz, Zbigniew 44
 Puliński, Włodzimierz 116
 rad. 182, 199, 217, 283, 285
 Rad. 286

- Radziszewski, Stefan 231
 Rejonowicz, Agnieszka. 109
 Róg, Joalanta. 241, 262
 Rzepecka, Malwina 52
 Sandomierski, Benedykt 138
 Sankowski, Robert 259
 Sepioło, Mariusz. 278
 Skibowska, Jadwiga 110, 114
 Smuk-Stratenwerth, Ewa 52
 Sobczak, Mariusz. 65, 111, 129, 221, 227
 Sobczyk, Konrad. 169
 Sobieraj, Leonard 6
 Sokołowska, Joanna (psychologia). 4
 Staniszevska, Grażyna 273
 Stanuszkiewicz-Cegłowska, Blanka. 83, 209, 228-9, 263
 Stefańska, Ewelina. 68, 96, 102, 287
 Stołoska-Fuz, Katarzyna 92
 Stratenwerth, Ewa. zob. Smuk-Stratenwerth, Ewa.
 Styczeń, Marcin 63
 Sukiennik, Bogusław 198
 Sukniewicz, Daniel 31
 Sulima-Barańska, Anna. 237
 SZ. 103
 Szatkowska, Lena. 72, 77, 251, 252, 288-9
 Szatkowski, Tomasz. 115
 Szczepański, Janusz. 85
 Szewczyk-Jarocka, Mariola. 195
 Szymańska, Maria. 200
 Ślęzak, Patryk 22
 Śliwiński, Paweł 88
 Śmigielski, Marcin. 71, 73, 80-1
 Taworski, Tadeusz 76
 Themerson, Franciszka Weinles 234
 Themerson, Stefan 234
 Tomaszewska, Urszula 39
 Topczewska, Monika. 264
 Tryka, Grażyna. 70
 Typiak-Kowalska, Iwona 1
 Ulicki, Ryszard Jan 236
 Umiński, Michał. 248
 Urbankowski, Bohdan 238
 Walczak-Duraj, Danuta 18
 Walczak, Renata. 116
 Waluś, Jan Henryk 196
 Waluś, Konrad Jan. 196
 Wendt, Grażyna. zob. Przybylska-Wendt, Grażyna.
 Wereszczaka, Rafał Jerzy 42
 Wiśniewski, Janusz 53
 Wiśniewski, Sławomir 19
 Witkowska, Ewelina. 69, 136, 145, 192, 210, 230
 Włochowska, Anna 235
 Woja, Magdalena. 247
 Wojtasiak, Krystyna. 197
 Woźniak, Norbert. 60
 Zakrzewski, Andrzej 130
 Zawidzki, Dariusz. 170
 Zielińska, Agnieszka 181
 Ziętek, Janina 27, 183
 Znyk, Małgorzata 48
 Zygnier, Leszek. 279
 Żukowska, Agnieszka. zob. Gromek-Żukowska, Agnieszka.
 Żukowski, Jerzy S. 76

Opracowanie:

Małgorzata Bielak, Elżbieta Dobroń,
Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska

Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego

09-400 Płock, ul. T. Kościuszki 6
 Tel. (024) 268 00 21 lub (024) 268 00 25
 e-mail: dib@ksiaznicaplocka.pl

NASI AUTORZY

BARBARA FELIC

— doktor nauk ekonomicznych, adiunkt w Kolegium Nauk Ekonomicznych i Społecznych Politechniki Warszawskiej, Filia w Płocku

GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI

— doktor nauk humanistycznych, nauczyciel historii w III LO w Płocku, wykładowca w Szkole Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku, wiceprezes TNP

MAGDALENA GRABOWSKA

— doktor nauk ekonomicznych, Zastępca Dyrektora ds. Nauczania w Kolegium Nauk Ekonomicznych i Społecznych Politechniki Warszawskiej, Filia w Płocku

WŁODZIMIERZ IZBAN

— mgr sztuki, absolwent Wydziału Wokalno-Aktorskiego Akademii Muzycznej im. Fryderyka Chopina w Warszawie, twórca oraz dyrektor naczelny i artystyczny Mazowieckiego Teatru Muzycznego im. Jana Kiepury w Warszawie, dyrektor artystyczny i p.o. dyrektora naczelnego Państwowego Zespołu Ludowego Pieśni i Tańca „Mazowsze”, członek Związku Artystów Scen Polskich

MAGDALENA KLUDACZ

— doktor nauk ekonomicznych, adiunkt i zastępca dyrektora ds. studenckich w Kolegium Nauk Ekonomicznych i Społecznych Politechniki Warszawskiej w Płocku

AGNIESZKA KRZĘTOWSKA

— doktor nauk ekonomicznych, adiunkt w Kolegium Nauk Ekonomicznych i Społecznych Politechniki Warszawskiej, Filia w Płocku

MICHAŁ SOKOLNICKI

— mgr historii. Absolwent Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu

IWONA SZCZĘSNA

— mgr zarządzania, doktorantka Interdyscyplinarnych Studiów Doktoranckich Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej w Warszawie

REMIGIUSZ WIŚNIEWSKI

— doktor nauk wojskowych, Dziekan Wydziału Bezpieczeństwa Narodowego Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku. Dyrektor I LO PUL w Kutnie, członek TNP

NORBERT WOŹNIAK

— mgr historii i absolwent studiów podyplomowych w zakresie archiwistyki na Wydziale Nauk Historycznych UMK w Toruniu, uczestnik seminarium doktoranckiego u prof. Jana Żaryna

Autorki Bibliografii

— Małgorzata Bielak, Elżbieta Dobroń, Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska